

Vold og overgreb mod kvinder

Dansk rapport vedrørende deltagelse i International Violence Against Women Survey
(IVAWS)

Af

Flemming Balvig og Britta Kyvsgaard

Københavns Universitet/Justitsministeriets Forskningsenhed

Februar 2006

*Undersøgelsen er omfattet af **Regeringens handlingsplan til bekæmpelse af vold mod kvinder***

Sammenfatning

Nærværende rapport beskriver den danske del af en international undersøgelse af vold mod kvinder, IVAWS ("International Violence Against Women Survey"), en undersøgelse der er initieret af FN. Beslutningen om, at Danmark skulle deltage, blev truffet i forbindelse med *Regeringens handlingsplan til bekæmpelse af vold mod kvinder, 8. marts 2002*. Af denne handleplan fremgår det, at Justitsministeriet er ansvarlig for gennemførelse af en sådan undersøgelse.

Undersøgelsen blev gennemført sidst på året 2003 og omfatter telefoninterviews med i alt 3.552 kvinder i alderen 18-70 år. Udvalget af de interviewede kvinder samt selve interviewene blev foretaget af Vilstrup Research. De 3.552 interviewede kvinder repræsenterer en svarprocent på ca. 55. Vilstrup Research har udarbejdet en vægtvariabel, der er anvendt i alle analyser, og som korregerer for skævheder i bortfaldet med hensyn til alder, geografisk område og civilstand, således at udvalget er repræsentativt i disse henseender. Det billede, som undersøgelsen kan give af vold mod kvinder med en anden etnisk oprindelse end dansk, er mangelfuldt.

Indtil videre har meget få lande deltaget i IVAWS, og ingen andre nordiske lande end Danmark.

Overgrebenes omfang

50 pct. af de udspurgte kvinder angiver, at de, siden de fyldte 16 år, har været udsat for mindst et af de i alt 12 forskellige overgreb, der belyses i undersøgelsen. 5 pct. angiver, at de har været udsat for et sådant overgreb inden for det seneste år (svarende til 84.000 kvinder mellem 18 og 70 år).

Ser man på egentlige *fysiske overgreb* alene, har 31 pct. været udsat herfor, 3 pct. inden for det seneste år (svarende til 44.000 kvinder mellem 18 og 70 år).

9 pct. angiver at have været udsat for *tvangssamleje* eller forsøg herpå, 1 promille inden for det seneste år (svarende til 1.500 kvinder mellem 18 og 70 år). Antallet af *alle* kvinder, der udsættes for noget, de selv oplever som *voldtægt* eller forsøg herpå, i løbet af et år (2003) er i undersøgelsen estimeret til 1.000.

Overgrebenes udvikling

En sammenligning med tidligere offerundersøgelser viser, at der de seneste 10-15 år er sket et fald i det antal kvinder, der i løbet af et år udsættes for fysiske overgreb. Til gengæld er der en stigende

tendens til, at de kvinder, der udsættes for fysiske overgreb, ser på disse overgreb som ”vold” og anmelder dem til politiet.

Talmaterialet for udviklingen i seksualiseret vold, specielt voldtægt, er spinkelt. Definitive konklusioner på dette område kan derfor ikke udtrages. Umiddelbart ser det dog ud til, at udviklingen i voldtægt de senere år har fulgt den nævnte generelle udvikling i kvinders udsathed for vold: En faldende tendens, der har været ledsaget af en stigende tilbøjelighed til at se på mænds tvangssamlejer som noget kriminelt og til at anmelde disse forhold til politiet.

Sammenlignet med andre lande

Indtil videre foreligger der alene oplysninger fra IVAWS-undersøgelser i tre andre lande, nemlig Schweiz, Tjekkiet og Australien. Relativt flere kvinder i Danmark end i Schweiz har været udsat for overgreb, mens det forholder sig omvendt sammenlignet med Tjekkiet og Australien.

I Finland og Sverige er der tidligere gennemført større undersøgelser af vold mod kvinder, som ikke er omfattet af IVAWS. En forsigtig sammenligning hermed kan tyde på, at danske kvinder er mindre udsat for fysiske overgreb end kvinder i de to andre nordiske lande.

I forhold til flere af de andre lande ligger danske kvinder relativt lavt med hensyn til risikoen for at blive udsat for overgreb fra en partner. En mulig forklaring er danske kvinders relativt høje niveau af selvstændighed og uafhængighed. Magtforskelle mellem mænd og kvinder, og mænds grad af almen dominans, synes at øge risikoen for vold i parforhold.

Med hensyn til risikoen for at blive udsat for overgreb fra fremmede ligger danske kvinder derimod på niveau med eller højere end kvinder i nogle af de andre lande. En mulig forklaring er danske kvinders relativt høje grad af aktivitet, udadvendthed og mobilitet, der blandt andet betyder, at de færdes relativt ofte i ”fremmede” miljøer.

De fysiske overgrebs karakter

Unge kvinder har betydeligt oftere været udsat for fysiske overgreb end ældre kvinder. Som ved forskelle i forhold til andre lande kan dette antages at bero på generelle forskelle i aldersgruppernes livssituation og livsstil.

Det er bemærkelsesværdigt, at ikke en eneste af de 61-70-årige kvinder i undersøgelsen har oplevet sig udsat for fysiske overgreb det seneste år (hovedsagelig 2003). Det betyder ikke, at ældre kvinders risiko for at blive udsat for vold er nul, men at den er meget tæt herpå.

Omkring halvdelen af de kvinder, der har været udsat for fysiske overgreb inden for det seneste år, har været udsat for det mere end én gang.

Når kvinder udsættes mange gange for fysiske overgreb inden for en kortere tidsperiode, drejer det sig i langt de fleste tilfælde om overgreb begået af en partner. I løbet af et år udsættes omkring 20.000 kvinder i alderen 18 til 70 år for fysiske overgreb fra en nuværende eller tidligere partner. Hvis man definerer hustrumishandling som situationer, hvor en kvinde mere end 5 gange i løbet af et år udsættes for fysiske overgreb fra sin partner, kan det estimeres, at omkring 9.000 kvinder i alderen 18-70 år er udsat for hustrumishandling.

Kvindens forsørgelses- og samlivssituation har generelt stor betydning for deres risiko for at blive udsat for fysiske overgreb. Således har enlige mødre ca. tre gange så stor risiko som samlevende/ gifte kvinder for at blive udsat for fysiske overgreb, mens risikoen for enlige kvinder uden børn er ca. 40 pct. højere.

Specielt om partnerovergreb

Set i et livsperspektiv er risikoen for at blive udsat for partnerovergreb og ikke-partnerovergreb af samme størrelsesorden (omkring hver sjette).

De fleste tilfælde af partnerovergreb foregår i kvindens egen bolig, og omkring halvdelen af de voldelige partnere vurderes af kvinderne til at være påvirket af rusmidler (især alkohol) i gerningsøjeblikket.

De partnerovergreb, kvinderne har været udsat for, anses gennemgående for at være mere alvorlige end ikke-partnerovergrebene, og noget flere af ofrene er kommet fysisk til skade ved denne form for overgreb. Til trods herfor anses partnerovergrebene sjældnere for at være "kriminelle" end andre former for overgreb, og de er sjældnere blevet anmeldt til politiet.

For alle typer overgreb er den hyppigste grund til ikke at politianmelde, at man ikke har anset overgrebet for at være tilstrækkelig alvorligt. En fjerdedel af partnerovergrebene er ikke blevet anmeldt af frygt for repressalier, på grund af skyldfølelse eller fordi, kvinden har villet skjule hændelsen for omverdenen.

Det er forholdsvis sjældent, at der undlades anmeldelse af overgreb, fordi man tror, politiet ikke vil tage hændelsen alvorligt eller ikke er i stand til at gøre noget ved sagen.

Omkring to tredjedele af de kvinder, der har anmeldt ikke-partnerovergreb til politiet, giver udtryk for tilfredshed med den måde, politiet håndterede sagen på, mens det for partnerovergreb kun drejer sig om godt halvdelen. Hver fjerde af ofrenes for partnerovergreb var *meget* utilfredse med politiets måde at behandle sagen på.

Der er noget sjældnere blevet rejst sigtelse i partnerovergrebssagerne end i de øvrige sager – hver fjerde sag over for knapt hver tredje.

Specielt om seksuelle overgreb

Af de ca. 1.000 tilfælde af voldtægt, som kvinder oplever sig udsat for i løbet af et år, er omkring halvdelen blevet anmeldt til politiet (500). Der er sket sigtelse i omkring 60 pct. af de anmeldte forhold (300). Omkring 100 sager er endt med, at den tiltalte er idømt en frihedsstraf for voldtægt.

Knap hvert tredje af de kvinder, der har været udsat for tvangssamleje, har været udsat for det flere gange. Det er især, når det er en (eks)partner, der er gerningsmanden, at det er sket flere gange. Her er det hovedreglen, at det ikke er en engangsforeteelse.

Ved 3 pct. af tvangssamlejerne har der været to eller flere gerningsmænd ("gruppevoldtægt").

Hver femte kvinde, der har været udsat for tvangssamleje, har ikke fortalt det til nogen og har således ikke fået nogen form for hjælp. Sammenlignet med tidligere er det inden for den seneste halve snes år blevet mere udbredt at tale med andre – såvel familie som professionelle behandlere (herunder krisecentre) – om det, man har været udsat for.

Knap hver femte af de 18-70-årige kvinder, der på et eller flere tidspunkter i deres liv har været udsat for tvangssamleje, har anmeldt det til politiet. Som også nævnt oven for ser anmeldelsesprocenten ud til at være større i vore dage end tidligere. Jo tættere relation til gerningsmanden, desto lavere anmeldelsestilbøjelighed – før som nu.

Hovedgrundene til ikke at anmelde forholdet til politiet har været, at man ikke syntes det var alvorligt nok, og/eller at man følte sig skamfuld over det skete. Skamfuldhed som begrundelse for at undlade politianmeldelse forekommer hyppigere for de seksuelle overgreb, der skete for mere end 10 år siden, end for de overgreb, der er sket de seneste 10 år. Det forekommer endvidere hyppigere for fuldbyrdede overgreb end for forsøg, hyppigere for partnerovergreb end for ikke-partnerovergreb,

hyppigere for kvinder med et i traditionel borgerlig forstand ”udsvævende” liv end for kvinder med et traditionelt borgerligt liv, og ressourcetsvage kvinder angiver det hyppigere end ressourcestærke kvinder som begrundelse for ikke at anmelde.

Gøres det op i tvangssituationer, er tvungne samlejer eller forsøg herpå foretaget af en partner den langt mest udbredte form for ”voldtægt” i Danmark. Mere end tre ud af fire tvungne samlejer, som 18-70-årige kvinder har oplevet siden deres 16. år, er foretaget af – især tidligere – partnere. Omkring 2 pct. af de 18-70-årige kvinder, der har levet i et parforhold, er blevet udsat for samleje gennem tvang eller forsøg herpå. Vurderet ud fra de fysiske skader og de psykiske og sociale omkostninger, er det også den relativt mest alvorlige form for ”voldtægt” – og den der kommer mindst frem i dagens lys (fortælles til andre, politianmeldes).

Undersøgelsen viser endvidere, at ”partnervoldtægt” typisk er en del af og/eller kulminationen på generel tvangs- og voldsanvendelse fra partnerens side. Endvidere er den generelle tvangs- og kontrolanvendelse ofte en del af et generelt og massivt magt-, kontrol- og undertrykkelsesmønster over for partneren. Blandt gerningsmændene til ”partnervoldtægt” er der en overrepræsentation af mænd med lav skoleuddannelse, arbejdsløshed og stort alkoholforbrug.

Utryghed og overgreb

I undersøgelsen belyses, i hvilken udstrækning de udsurgte kvinder på udsørgningstidspunktet følte sig utrygge ved kriminalitet. Som i andre nyere undersøgelser viser det sig, at der findes en vis ”rationel” sammenhæng mellem udsathed og utryghed: De, der har været udsat for overgreb, er gennemgående noget mere ængstelige end andre. Unge udsættes mest, og det er også dem, der er mest utrygge. Endvidere synes social position i form af uddannelse og indkomst at spille en rolle. De højt uddannede og de højest lønnede er de mest trygge. I analyserne findes der derimod ikke noget udslag på angstbarometeret af civilstand og forældreskab.

Billedet er det samme for seksuelle overgreb (tvangssamlejer) som for overgreb i al almindelighed: Kvinder, der har været udsat for tvangssamleje, er mere ængstelige for (på ny) at blive udsat for kriminalitet end kvinder, der ikke har været udsat – også selv om det er sket for længe siden. Angst er mere forbundet med overgreb begået af partnere end med overgreb begået af ikke-partnere. Angstniveauet har tillige sammenhæng med kvindens generelle sociale situation. Det er lavere blandt de mere ressourcestærke – og i gruppen af meget ressourcestærke er der faktisk ikke forskel i angstniveauet mellem udsatte for seksuel vold og ikke-udsatte.

1. Indledning

Allerede i 1997 påbegyndtes diskussioner om at gennemføre en international, komparativ undersøgelse af vold mod kvinder. Sigtet var at få sammenlignelig information om denne form for vold mod kvinder. Der er i flere lande gennemført store undersøgelser af vold mod kvinder, men disse undersøgelser afviger på forskellig måde fra hinanden, således at det ikke er muligt at foretage sikre sammenligninger mellem resultaterne.

Eftersom megen vold mod kvinder ikke anmeldes til politiet, er den registrerede kriminalitet en meget mangelfuld indikator for voldens omfang, og udgangspunktet for diskussionerne om en international undersøgelse har derfor hele tiden været, at undersøgelsen måtte baseres på offeroplysninger. Der foreligger desuden særdeles gode erfaringer med at gennemføre internationale offerundersøgelser, idet "International Crime Victimization Survey" (ICVS) er gennemført i flere omgange og med deltagelse af et stort antal lande. ICVS er imidlertid typisk baseret på så små undersøgelsespopulationer, at det ikke er meningsfuldt at anvende disse data til dybtgående studier af vold mod kvinder.

Den aktuelle undersøgelse – "International Violence Against Women Survey" (IVAWS) – relaterer sig til to FN-dokumenter, dels en deklARATION fra Beijing konferencen i 1995, som understreger behovet for at studere årsager til og konsekvenser af vold mod kvinder, og dels en resolution om "Elimination of Violence against Women" fra 6. session, United Nations Commission on Crime Prevention and Criminal Justice, 1997. Initiativet til IVAWS er taget af et institut, der er tilknyttet FN.

2. Planlægningen af IVAWS

I 1997 tog HEUNI (European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations) initiativet til IVAWS, og et første udkast til et spørgeskema blev udarbejdet. I slutningen af 1999 blev en international projektgruppe dannet. Foruden HEUNI bestod den dengang af UNICRI (United Nations Interregional Crime & Justice Research Institute) og Statistics Canada. Senere har UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime) erstattet UNICRI, og Australian Institute of Criminology har også deltaget i projektgruppen. Det er HEUNI, der har koordineret arbejdet med IVAWS.

I løbet af 2001 og 2002 blev der gennemført pilotstudier i en række lande, herunder Danmark. Vilstrup Research, som også har gennemført den endelige undersøgelse, udarbejdede den danske pilotstudie. Denne omfattede 50 kvinder, 35 'almindelige' og 15 fra krisecentre. Sidstnævnte kvinder var udvalgte med henblik på at få mulighed for at kontrollere spørgsmålene om vold og for at se, hvor lang tid interviewene varede i de tilfælde, hvor kvinder havde været udsat for vold. Ikke mindst den danske pilotstudie var medvirkende til, at spørgeskemaet blev kraftigt reduceret i omfang, og at der blev sat en øvre aldersgrænse for deltagelse i undersøgelsen. Pilotinterviewene varede således i gennemsnit knap ½ time i de tilfælde, hvor den interviewede ikke havde været udsat for nogen former for overgreb, og omkring 1 time i øvrige tilfælde. Varigheden medførte, at mange ikke ønskede at deltage, og det kunne forudses, at bortfaldet ville blive meget stort i den endelige undersøgelse.

I oktober 2002 blev der afholdt et møde hos UNICRI i Torino med deltagelse af de nationale IVAWS koordinatore. Mødets sigte var primært, at deltagerlandene skulle blive enige om, hvorledes spørgeskemaets omfang kunne reduceres.

Det lykkedes at få skabt et spørgeskema, der er betydeligt mindre end pilotudgaven, bl.a. fordi spørgeskemaet kom til at indeholde screeningsspørgsmål vedrørende de forskellige former for vold og overgreb. I den tidligere udgave blev spørgsmål vedrørende samme form for vold/overgreb gentaget i relation til henholdsvis nuværende partner, tidligere partnere, anden familie eller bekendte og fremmede mænd. Visse elementer i den tidligere udgave – om fx voldsoplevelser inden det 16. år – er desuden udeladt i det endelige spørgeskema.

3. Spørgeskemaets konstruktion

Deltagelse i en international undersøgelse kræver kompromisvillighed eller i hvert fald, at man accepterer, at det ikke er muligt at få realiseret alle de ønsker, man måtte have til undersøgelsens udformning.

Da den danske deltagelse blev besluttet, forelå der et spørgeskema, som allerede havde gennemgået en række revisioner. Der var dog fortsat mulighed for at påvirke udformningen af spørgeskemaet, og i løbet af 2001 og 2002 blev der fra dansk side givet en række kommentarer til spørgeskemaet.

Mange af kommentarerne er blevet fulgt, men på væsentlige områder er det dog ikke lykkedes at få ændret spørgeskemaet i ønsket retning. Det drejer sig dels om valg af prævalensperioden, dvs. den periode der spørges til vedrørende udsathed for overgreb, og dels om formulering af spørgsmål om vold og overgreb.

Angående prævalensperioden vedrører alle spørgsmål om vold og overgreb tiden siden respondents fyldte 16. år. Det betyder, at prævalensperioden varierer alt efter respondentens alder, og at de ældste respondenter forventes at huske også mindre alvorlige overgreb, som ligger langt tilbage i tiden. Som det vil fremgå senere, er der grund til at tro, at hukommelsesproblemer påvirker de svar, man får fra de ældste respondenter. Fra dansk side har ønsket været, at man alene arbejdede med kortere tidsintervaller, men dette ønske er ikke blevet opfyldt.

Angående spørgsmålene om vold og overgreb har den danske kritik været, at spørgsmålene er for brede og derfor indfanger for meget i forhold til undersøgelsens sigte – at kortlægge omfanget af vold mod kvinder. Det er lykkedes at få skærpet formuleringen af enkelte spørgsmål, men det er givet, at undersøgelsen opfanger meget andet end det, respondenterne forstår ved ”vold” eller kriminelle handlinger.

Spørgeskemaet er opbygget således, at der – efter indledende spørgsmål om personlig tryghed og nogle baggrundsoplysninger – spørges om vold og andre overgreb. I alt 12 spørgsmål er der stillet om forskellige former for fysiske og seksuelle overgreb og trusler. I de tilfælde, hvor disse spørgsmål besvares bekræftende, stilles der en række yderligere spørgsmål om relationen til gerningsmanden, antallet af hændelser og tidspunktet for hændelsen/hændelserne.

Det bemærkes, at spørgsmål om personlig tryghed ikke indgår i alle de deltagende landes IVAWS-undersøgelser. Fra dansk side valgte vi at medinddrage disse spørgsmål, idet vi vurderede, at sådanne spørgsmål er vigtige i en analyse af konsekvenserne af vold.

De respondenter, der har svaret bekræftende på mindst ét af de 12 spørgsmål om overgreb, er som nævnt endvidere blevet bedt om at besvare en lang række spørgsmål om den seneste hændelse. Spørgeskemaet indeholder to såkaldte 'voldsrapporter' – én der angår vold, begået af en partner (nuværende eller tidligere), og én der angår vold, begået af en ikke-partner (anden familie, bekendt eller fremmed). Har en respondent været udsat for overgreb af både en partner og en ikke-partner, har spørgsmål fra begge voldsrapporter skullet besvares.

Afslutningsvis stilles der en række spørgsmål om den nuværende partner og om den eventuelle tidligere voldelige partner. For at mindske spørgeskemaet har man udeladt at stille spørgsmål om de ikke-voldelige tidligere partnere. Dette umuliggør statistiske analyser af, hvad der adskiller voldelige partnere fra ikke-voldelige partnere. I princippet kunne en sådan analyse i stedet baseres på de henholdsvis voldelige og ikke-voldelige nuværende partnere, men da andelen af kvinder, der udsættes for vold og andre overgreb af deres nuværende partner, er meget ringe, er dette ej heller muligt.

4. Den danske undersøgelse

Dansk deltagelse i IVAWS blev diskuteret i Justitsministeriets Forskningspolitiske Udvalg i 2001, og af Justitsministeriets Forskningspulje blev der bevilget midler til gennemførelse af en pilotstudie. Ønsket om at deltage i IVAWS var dels betinget af de særdeles positive erfaringer med dansk deltagelse i ICVS, International Crime Victimization Survey, og dels af et generelt politisk ønske om at få bedre viden om omfanget af vold mod kvinder. Den endelige beslutning om at deltage i IVAWS blev truffet i forbindelse med udarbejdelsen af *Regeringens handlingsplan til bekæmpelse af vold mod kvinder, 8. marts 2002*. I handlingsplanen står bl.a., at Justitsministeriet er ansvarlig for at få gennemført en undersøgelse, der kan kortlægge omfanget af vold mod kvinder, og at dette vil ske gennem dansk deltagelse i IVAWS.

Dataindsamlingen til den danske undersøgelse blev gennemført i oktober-november 2003. I alt 3.552 kvinder i alderen 18-70 år har deltaget i undersøgelsen. Dataindsamlingen er gennemført via telefoninterview og med brug af CATI – Computer Assisted Telephone Interviewing.

Tabel 4.1. Deltagelse og bortfald i dansk IVAWS.

	Antal	Procent
Gennemført interview	3552	51,8
Aftale, men ikke nået at genkontakte	336	4,9
Måtte ikke tale med kvinden i husstanden	33	0,5
Nægtet: Ingen grund givet/lagde på	2437	35,5
Nægtet: Tidsmangel	326	4,8
Nægtet: Deltager generelt ikke i interview	52	0,8
Nægtet: Pga. emnet	19	0,3
Nægtet: Pga. sprogvanskeligheder	107	1,6
I alt	6862	100,0

Tabel 4.1 angiver, hvor mange husstande der har været kontaktet for at opnå det ønskede antal interviews. Umiddelbart vurderet er bortfaldsprocenten 48,2. Denne er dog givet sat for højt, idet det i langt hovedparten af de 2.437 tilfælde, hvor nægtelse af deltagelse ikke er begrundet, er usikkert, om husstanden overhovedet inkluderer en mulig respondent, som er en kvinde i alderen 18-70 år. Det er givet, at en del af disse husstande derfor under alle omstændigheder ville være blevet sorteret fra. Det reelle bortfald kan derfor estimeres til at være omkring 3-5 procentpoint lavere end ovennævnte.¹

I øvrigt bemærkes, at meget få respondenter har nægtet at deltage på grund af emnet. Det er i flere tilfælde sket, at interviewereren er nægtet mulighed for at tale med kvinden i huset. Andelen, der ikke har deltaget på grund af sprogvanskeligheder, er 1,6 pct. I betragtning af den forholdsvis lave andel

indvandrere i Danmark er det givet, at dette vil kunne have en betydning for undersøgelsens mulighed for at vurdere omfanget af vold mod kvinder af fremmed oprindelse, jf. herom senere.

Ud over oplysninger om kvindernes alder, boligområde, civilstand og sociale baggrund foreligger der ikke oplysninger, der vil kunne belyse, i hvilket omfang de interviewede er et skævt udsnit af alle kvinder i alderen 18-70 år. Vilstrup Research har udarbejdet en vægtvariabel, der korrigerer for skævheden med hensyn til alder, geografisk område og civilstand. Denne vægtvariabel er anvendt i alle statistiske analyser. De indsamlede oplysninger vedrørende social baggrund – uddannelse, arbejde og indkomst – ækvivalerer ikke helt med dem, der er tilgængelige for hele befolkningen, hvorfor det ikke har været muligt at korrigere for eventuelle skævheder på disse områder.

¹ Beregnet på baggrund af oplysninger om antal husstande og deres alders- og kønsmæssige sammensætning.

5. Deltagelse fra andre lande

Som nævnt har hovedsigtet med IVAWS været at få internationalt sammenlignelige undersøgelser vedrørende omfanget af vold mod kvinder. På denne baggrund er det skuffende at måtte konstatere, at meget få lande indtil videre har deltaget i IVAWS. I skrivende stund omfatter IVAWS alene ti lande: Australien, Costa Rica, Danmark, Grækenland, Italien, Mozambique, Polen, Filippinerne, Schweiz og Tjekkiet.

Da Danmark besluttede at deltage, var antagelsen, at betydeligt flere lande ville deltage. I alt 29 lande har således været nævnt som mulige deltagere. Der har også været gennemført pilotstudier i en række lande, som så alligevel ikke har haft mulighed for at gennemføre den endelige undersøgelse. Antagelig er det først og fremmest finansieringsproblemer, der har forhindret en række lande i at deltage. Den internationale projektgruppe har ikke mindst søgt at få udviklingslande til at deltage, men det har været forbundet med store vanskeligheder at skaffe midler hertil.

Meget tidligt stod det klart, at Danmark var det eneste nordiske land, der havde meldt sig som interesseret i at deltage i IVAWS. Derfor blev der fra dansk side – i samarbejde med HEUNI – taget initiativ til et nordisk arbejdsgruppemøde med henblik på at vække de øvrige landes interesse for sagen. I maj 2002 blev der afholdt et 2-dages arbejdsgruppemøde i Justitsministeriet i København med deltagere fra alle de nordiske lande.² Alle nordiske deltagere udtrykte interesse for at deltage i IVAWS, men af en række forskellige årsager er det alligevel – indtil videre – ikke blevet muligt for de andre lande at deltage.

² Arbejdsgruppemødet var finansieret af Nordisk Samarbejdsråd for Kriminologi.

6. Begreber

De 12 forskellige spørgsmål om voldelige og seksuelle overgreb samt trusler, der er anvendt i den danske undersøgelse, lyder således:

- 1) Efter at du er fyldt 16 år, har nogen mand nogensinde truet med at skade dig fysisk på en måde, som skræmte dig?
- 2) Efter at du er fyldt 16 år, har nogen mand nogensinde kastet noget efter dig eller slået dig med noget, så du kom til skade eller blev bange?
- 3) Efter at du er fyldt 16 år, har nogen mand nogensinde skubbet eller taget fat i dig eller vredet din arm om eller hevet dig i håret på en måde, så du kom til skade eller blev skræmt?
- 4) Efter at du er fyldt 16 år, har nogen mand nogensinde slået dig med flad hånd, sparket dig, bidt dig eller slået dig med knytnæve?
- 5) Efter at du er fyldt 16 år, har nogen mand nogensinde forsøgt at kvæle eller tage kvælertag på dig, brænde eller skolde dig med fuldt overlæg?
- 6) Efter at du er fyldt 16 år, har nogen mand nogensinde brugt eller truet med at bruge kniv eller pistol mod dig?
- 7) Hvis du ser bort fra seksuelle overgreb, har nogen mand så nogensinde været fysisk voldelig mod dig på en måde, som ikke allerede er blevet nævnt?
- 8) Efter at du er fyldt 16 år, har nogen mand nogensinde tvunget dig til samleje ved brug af vold eller trusler om vold? Husk at medregne ægtemænd og andre seksuelle partnere. Her skal du ikke medregne forsøg på at tvinge dig.
- 9) Efter at du er fyldt 16 år, har nogen mand nogensinde forsøgt at tvinge dig til samleje ved brug af vold eller trusler om vold? Dette gælder forsøg, som ikke resulterede i nogen form for samleje.
- 10) Efter at du er fyldt 16 år, har nogen mand nogensinde rørt ved dig seksuelt på en måde, som du ikke havde lyst til, og som gjorde dig meget ubehageligt til mode?
- 11) Efter at du er fyldt 16 år, har nogen mand nogensinde tvunget eller forsøgt at tvinge dig til at have sex med en anden, herunder at blive tvunget til at have sex for penge eller i bytte for varer?
- 12) Efter at du er fyldt 16 år, har nogen mand nogensinde været seksuelt voldelig mod dig på en måde, som jeg ikke allerede har nævnt?

Som det ses, omfatter de første 7 spørgsmål trusler, forskellige former for fysiske overgreb eller forsøg herpå, som måske – afhængig af grovheden og karakteren af overgrebene – opfattes som egentlig vold. De sidste 5 spørgsmål angår seksuelle overgreb: De to første tvangssamleje/voldtægt og forsøg herpå. Spørgsmål 10 kan, for så vidt det drejer sig om forsætlige trakasserier, siges at angå seksuel chikane, men det kan også dreje sig om tilfældige handlinger eller handlinger, hvor mand

og kvinde har oplevet sagen forskelligt. Endelig angår spørgsmål 11 seksuel udnyttelse, eventuelt alfonseri. Det bemærkes, at ordet 'vold' kun indgår i det sidste, opsamlende spørgsmål om voldsoplevelser, spørgsmål 7. Ordet 'voldtægt' anvendes ikke i spørgeskemaet.

Det er på denne baggrund vanskeligt at finde én betegnelse, der dækker alle disse forskellige former for hændelser. Det vil være fejlagtigt at bruge begrebet 'vold', da det i for høj grad leder tanken hen på kriminelle hændelser. I det omfang, diskussionen ikke angår specifikke former for hændelser, har vi valgt at anvende betegnelsen 'overgreb' som fællesbetegnelse for de hændelser, der spørges til i undersøgelsen. Vi har endvidere valgt at anvende begrebet 'tvangssamleje' frem for 'voldtægt'. Undertiden anvendes begrebet 'seksuelle chikanerier' om de former for adfærd, der falder under spørgsmål 11, men det bør som nævnt erindres, at det ikke behøver at dreje sig om bevidste chikanerier.

7. Overordnede resultater

Hvor mange kvinder, der har været udsat for de forskellige former for overgreb, fremgår af tabel 7.1, der dels viser andelen, der nogensinde siden det 16. år har været udsat for de enkelte former for overgreb (her og i det følgende omtalt som 'livstidsprævalensen'), og andelen, der har været det seneste år ('årsprævalensen').

Tabel 7.1. Livstids- og årsprævalens for forskellige former for overgreb. Procent.

	Livstidsprævalens	Årsprævalens
Trusler om fysisk skade	24,5	1,8
Kastet noget efter sig	12,5	0,7
Blevet skubbet, taget fat i	19,9	1,7
Slået, sparket, bidt	13,2	0,7
Kvælertag, skolde person	4,6	0,1
Brugt/truet med våben	5,1	0,2
Anden vold	2,0	0,1
Tvangssamleje	4,3	0,0
Forsøg på tvangssamleje	5,5	0,1
Ubehagelig seksuel berøring	23,3	1,6
Tvunget til sex med anden	0,6	0,1
Anden seksuel vold	0,6	0,3

Som det kan forventes, er andelen, der har været udsat for overgreb, størst for de mindre alvorlige former for overgreb: Trusler og seksuelle chikanerier. Andelen, der har været udsat for alvorligere overgreb – kvælertag, trusler med våben, tvangssamleje – er betydeligt mindre. Det mønster, der ses for livstidsprævalensen for forskellige former for vold, går igen ved årsprævalensen, dog således at der er en tydelig tendens til, at forskellen i prævalensen mellem alvorligere og mindre alvorlige former for overgreb er mindre for livstidsprævalensen end for årsprævalensen. Det skyldes utvivlsomt, at man er mere tilbøjelig til at huske alvorlige end mindre alvorlige overgreb. Livstidsprævalensen må derfor antages at være underestimeret for så vidt angår mindre alvorlige former for overgreb.

Tabel 7.2. Andel udsat for forskellige former for overgreb. Procent.

	Livstidsprævalens	Årsprævalens
Udsat for mindst én af de 12 nævnte former for overgreb	49,9	4,8
Tilsvarende, men med undtagelse af seksuelt chikaneri	40,0	3,6
Tilsvarende, men med undtagelse af seksuelt chikaneri og trusler	34,2	2,6
Udsat for fysiske overgreb (spørgsmål 2-7)	31,4	2,5
Udsat for tvangssamleje eller forsøg herpå	8,5	0,1

I tabel 7.2 er de forskellige former for overgreb grupperet på forskellig måde. Første række angiver, hvor stor en andel af kvinderne der har været udsat for mindst én af de 12 former for overgreb henholdsvis siden det fyldte 16. år og det seneste år. Som det ses, har halvdelen af kvinderne været udsat for et overgreb på et eller andet tidspunkt i deres liv efter det fyldte 16. år. Andelen, for hvem en sådan oplevelse daterer sig inden for det sidste år, er 5 pct., svarende til omkring 84.000 kvinder mellem 18 og 70 år.

Når en af de mildeste overgrebsformer, seksuel chikane, udelades af analysen, mindskes livstidsprævalensen til 40 pct. og årsprævalensen til 3,6 pct. Reduktionen i prævalensen er antagelig så stor, fordi spørgsmålet om seksuel chikane er ganske bredt og upræcist – om nogen mand nogen sinde har rørt ved personen seksuelt på en måde, som kvinden ikke havde lyst til, og som gjorde vedkommende meget ubehageligt til mode. Hvor kvinden berøres, på hvilken måde det sker, om det er en tilfældig eller en forsætlig handling m.v., fremgår ikke af spørgsmålet. Svarene vil derfor kunne rumme alt fra tilfældige, ikke forsætlige berøringer af kvinder i fx store menneskemængder, til bevidste, kontinuerlige og tydelige seksuelle berøringer og chikanerier på fx en arbejdsplads.

Trusler om vold er ligeledes et ganske bredt spørgsmål, som kan opfange mange forskellige former for trusler – fra egentlige og alvorlige trusler på livet til mere tilfældigt fremsatte trusler, som måske reelt er udtrykt for vredesudbrud. Derfor reduceres både livstids- og årsprævalensen også ganske meget, når spørgsmålet om trusler udelades af analysen: til henholdsvis godt en tredjedel og godt en fyrretyvendedel.

Livstidsprævalensen for personer, der har været udsat for egentlige fysiske overgreb – altså undtaget såvel trusler som seksuelle overgreb – er på knap en tredjedel (31,4 pct.), mens årsprævalensen er på 2,5 pct. Sidstnævnte svarer til omkring 44.000 kvinder mellem 18 og 70 år.

Endelig ses, at andelen, der siden deres 16. år har været udsat for tvangssamleje eller forsøg herpå, er på 8-9 pct., mens det inden for det seneste år drejer sig om 1 promille. Dette svarer til omkring 1.500 kvinder mellem 18 og 70 år. For at få et tal, der også dækker kvinder under 18 år og over 70 år, skal der til de 1.500 tillægges en tredjedel.³ Hermed kommer antallet op på 2.000. Heraf kan man ikke slutte, at omkring 2.000 kvinder årligt udsættes for voldtægt eller forsøg på voldtægt. Det er således ”kun” ca. halvdelen af dem, der har været udsat for tvangssamleje eller forsøg herpå, der har oplevet det som en ”voldtægt”.⁴ Det betyder, at antallet af voldtægtsofre i 2003 kan estimeres⁵ til at være på omkring 1.000.⁶

³ Baseret på den aldersmæssige fordeling af ofre for politianmeldte voldtægter og voldtægtsforsøg i 1990-92, jf. Flemming Balvig: *Vold på gaden, i hjemmet og på arbejdet. Oversigt over resultater fra voldsofferundersøgelsen 1995/96*. Rigspolitichefen, 1998. Se også offerstatistikken i den årlige kriminalstatistik fra Danmarks Statistik, der indeholder oplysninger om ofrenes alder.

⁴ 46 pct. af de kvinder, der havde oplevet sig som udsat for tvangssamleje eller forsøg herpå inden for de seneste fem år forud for interviewtidspunktet, anså ikke det, de havde været udsat for, som værende kriminelt.

I tabel 7.3 er overgrebene fordelt efter relationen mellem gerningsmand og offer. Det skal bemærkes, at der ved beregningerne af andele, der har været udsat for overgreb af tidligere eller nuværende partner, er taget hensyn til, hvor stor en andel af respondenterne der har haft og/eller har en partner. Det samme gælder de følgende tabeller og figurer med denne type information.

Tabel 7.3. Andel som siden det fyldte 16. år har været udsat for overgreb, fordelt efter overgrebets art og relationen til gerningsmanden. Procent.

	Nuværende mand, samlever eller kæreste	Tidligere mand, samlever eller kæreste	Anden familie eller bekendt	Fremmed
Trusler om fysisk skade	0,6	13,3	5,2	8,3
Kastet noget efter sig	0,7	9,7	1,8	2,7
Blevet skubbet, taget fat i	1,4	13,3	3,3	5,3
Slået, sparket, bidt	0,9	11,2	2,1	1,9
Kvælertag, skolde person	0,1	4,1	0,6	0,8
Brugt/truet med våben	-	2,6	0,9	2,2
Anden vold	< 0,1	0,9	0,5	0,7
Tvangssamleje	0,1	2,7	1,3	0,9
Forsøg på tvangssamleje	0,1	1,9	2,1	2,0
Ubehagelig seksuel berøring	0,1	4,2	10,5	10,0
Tvunget til sex med anden	-	0,5	0,1	< 0,1
Anden seksuel vold	-	0,3	0,2	0,2

Det viser sig, at der er meget stor forskel på andelen, der har været udsat for overgreb af deres nuværende partner, og andelen, der har været udsat for det af en tidligere partner. I det omfang, den nuværende partner begår overgreb, drejer det sig især om skub, fastholdelse, slag o. lign. Disse fysiske overgreb er betydeligt hyppigere, når gerningsmanden er en tidligere partner. Men også andre former for overgreb – fx trusler og kast med genstande – er ret hyppigt begået af tidligere partnere.

Ser man på gerningsmænd uden for intimsfæren, er seksuelle chikanerier den form for overgreb, flest kvinder har været udsat for. Det gælder både når gerningsmanden er kendt, og når han er ukendt. Trusler er den næst hyppigste form. Det er derimod forholdsvis sjældent, at kvinder udsættes for slag, spark og andre fysiske overgreb fra andre end (tidligere) partnere.

⁵ I særdeleshed ved denne form for beregninger bør man erindre sig, at tallene er forbundet med stikprøveusikkerhed. Med anvendelse af 95 pct.'s sikkerhedsgrænser er det antal kvinder, der har oplevet sig udsat for voldtægt eller forsøg herpå i 2003, på mellem 0 og 2000.

⁶ Hallmann er i et tidligere skøn over voldtægternes omfang kommet frem til, at mellem 5.000 og 10.000 kvinder i Danmark udsættes for voldtægt i løbet af et år (H. Hallmann: *Tilbydes voldtægts ofre i Danmark en psykologisk hensigtsmæssig behandling?* Psykologisk Institut, Aarhus Universitet, 1997). I en kritisk gennemgang af dette skøn og dets grundlag har Balvig estimeret, at det midt i 1990erne årligt kunne dreje sig om mellem 1200 og 1900 kvinder på 15 år og derover (F. Balvig: *Kan voldtægt tælles?*, i P. Kruize & L. Ravn (red.): *Kriminalistisk Årbog 1997*, Det Juridiske Fakultet, Københavns Universitet, 1998, s. 81-92).

Det bemærkes, at undersøgelsen desværre ikke giver mulighed for at sige, om overgreb begået af en nu tidligere partner, har fundet sted før eller efter, forholdet opløstes. Det forekommer dog sandsynligt, at overgreb i et ikke ubetydeligt antal tilfælde har været en medvirkende faktor ved ophør af forholdet.

For mere end halvdelen af de kvinder, der har været udsat for fuldbyrdet tvangssamleje, har gerningsmanden været en nuværende eller tidligere partner. For mindre end hver femtes vedkommende er tvangssamlejet begået af en person, som kvinden ikke kendte i forvejen, jf. tabel 7.4. Forsøg på tvangssamleje ser derimod ud til oftest at være begået af en bekendt eller en fremmed mand.

Tabel 7.4. Procentfordeling af kvinder, som siden det 16 år har oplevet sig udsat for tvangssamleje eller forsøg herpå, fordelt efter relationen til gerningsmanden.

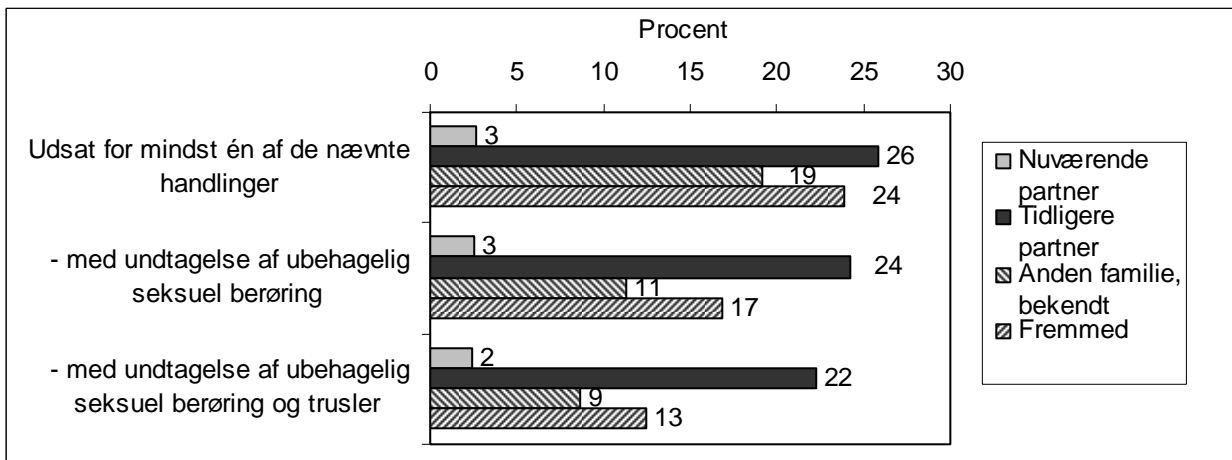
	Forsøg på tvangssamleje	Fuldbyrdet tvangssamleje
Nuværende partner	1	3
Tidligere partner	14	28
Tidligere kæreste	13	21
Anden familie	-	3
Bekendt	37	27
Fremmed	33	19
Uoplyst	3	-
I alt	101	101

Figur 7.1 viser, hvor mange der overhovedet har været udsat for overgreb af henholdsvis nuværende eller tidligere partner, af anden familie/bekendt eller af fremmed mandsperson. Ca. hver 40. kvinde har overhovedet været udsat for overgreb af deres nuværende partner, mens andelen, der har været udsat for overgreb af en tidligere partner, er 10 gange så stor, idet det drejer sig om hver fjerde af de kvinder, som tidligere har haft en partner. Knap hver femte kvinde har været udsat for overgreb af en bekendt eller andet familiemedlem, mens andelen, der har været udsat for overgreb af en fremmed mand, kun er lidt mindre end andelen, der har været udsat for overgreb af deres tidligere partner.

Det ses tydeligt af figur 7.1, at overgreb fra bekendte eller fremmede meget hyppigt drejer sig om seksuelle berøringer eller trusler om vold.⁷ Andelen, der overhovedet har været udsat for et overgreb, reduceres således betragteligt, når seksuelle berøringer og trusler ekskluderes af analysen. Det samme er ikke tilfældet, for så vidt angår tidligere og nuværende partner. Det understreger, at de overgreb, den nuværende eller tidligere partner har begået, gennemgående er mere alvorlige end dem, bekendte og fremmede mænd begår, jf. den nærmere omtale heraf senere.

⁷ Det er tænkeligt at denne forskel helt eller delvist skyldes, at denne form for handlinger typisk ikke opfattes eller opleves på samme måde i partnerforhold, og følgelig heller ikke rapporteres i samme udstrækning, som når det drejer sig om bekendte eller fremmede.

Figur 7.1. Andel som siden det fyldte 16. år har været udsat for overgreb, fordelt efter relationen til gerningsmanden og kategorier af overgreb. I procent.

8. Udviklingen

Der er tidligere i Danmark gennemført en række offerundersøgelser af kvinders udsathed for vold, hvorfor det i princippet skulle være muligt at belyse voldsudviklingen. De tekniske og praktiske problemer forbundet med at sammenligne resultaterne af IVAWS-undersøgelsen med tidligere offerundersøgelser er imidlertid ganske betydelige på grund af forskellig aldersafgrænsning af de udspurgte, forskellige undersøgelsesmetoder og – først og fremmest – forskellig udformning af selve spørgsmålene om vold. Det er veldokumenteret, at forskellige spørgsmålsformuleringer resulterer i forskellige selvrapporterede voldshyppigheder.⁸

8.1. Fysiske overgreb og vold

Der findes dog to undersøgelser, der – for så vidt angår selve spørgsmålsformuleringerne – ligner IVAWS-undersøgelsen ret meget. Den første er en undersøgelse, foretaget i regi af Justitsministeriet i 1991. Teknisk er undersøgelsen gennemført af Socialforskningsinstituttet i form af (primært) telefoninterviews med 792 kvinder i alderen fra 16 år og opefter. Til afdækning af voldsudsathed er anvendt 5 konkrete og specificerede spørgsmål om forekomsten af skub, spark, trusler osv.⁹ Den anden er en undersøgelse foretaget af Statens Institut for Folkesundhed i 2000. Oplysningerne er til dels indsamlet via personlige interviews og til dels via spørgeskemaer. Der er opnået svar fra 10.434 kvinder i aldersgruppen fra 16 år og opefter. Til afdækning af voldsudsathed er anvendt 6 konkrete og specificerede spørgsmål.¹⁰

I IVAWS-undersøgelsen fra 2003 er der – som det er fremgået – til sammenligning anvendt 7 konkrete og specificerede spørgsmål med svar fra i alt 3.552 kvinder i alderen fra 18-70 år. I forbindelse med analysen har vi haft tilgang til basismaterialet fra undersøgelsen i 1991 og har således kunnet øge sammenligneligheden for denne undersøgelses vedkommende ved alene at medtage svarene fra de i alt 677 kvinder i alderen 18 til 70 år.

I alle tre undersøgelser er der dels spurgt om eventuelle voldsepisoder ”nogensinde” (dvs. siden det fyldte 16. år) og ”seneste år” (forud for interviewtidspunktet).¹¹

Af figur 8.1 fremgår, hvor mange der angiver at have været udsat for dels fysiske overgreb og/eller trusler og dels fysiske overgreb eksklusiv trusler.

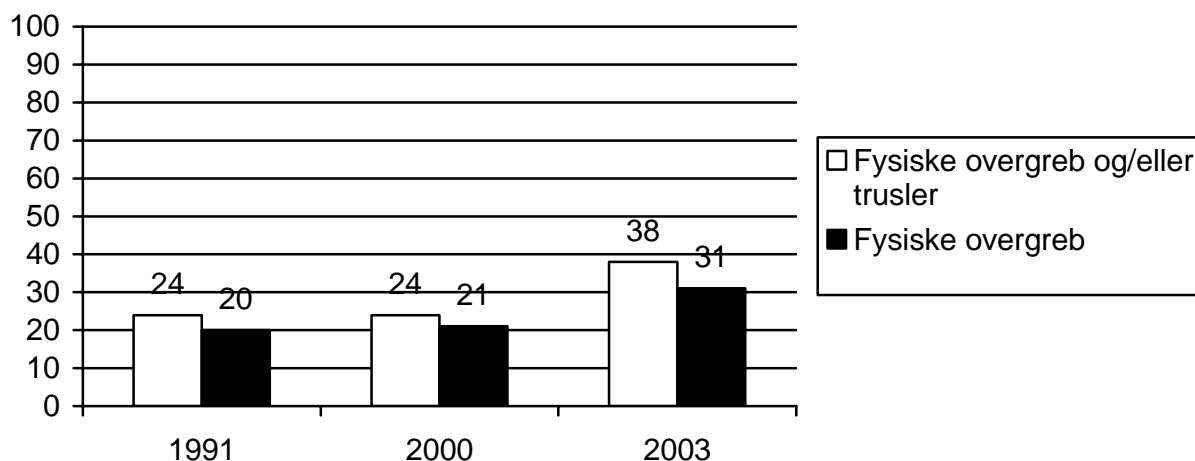
⁸ Jf. bl.a. F. Balvig: *En rundrejse i voldens nutidshistorie*. København: Det Kriminalpræventive Råd, 1997. Se også af samme: *Angst for kriminalitet. Lov-og-orden tendenser i en dansk provinsby*. København: Gyldendal, 1978.

⁹ E. Christensen & I. Koch-Nielsen: *Vold ude og hjemme. En undersøgelse af fysisk vold mod kvinder og mænd*. Kbh.: Socialforskningsinstituttet, Rapport 92:4, 1992.

¹⁰ M. Kjølner & N. K. Rasmussen (red.): *Sundhed & sygelighed i Danmark 2000 ... & udviklingen siden 1987*. København: Statens Institut for Folkesundhed, 2002.

¹¹ I undersøgelsen fra 2000 er det dog ikke i det hidtil publicerede oplyst, hvor mange der har været udsat ”nogensinde” for fysiske overgreb inklusiv eventuelle trusler.

Figur 8.1. Procent der angiver at have været udsat for fysiske overgreb og trusler siden det fyldte 16. år.

Tallene for 1991 og 2000 er nærmest identiske. Omkring hver fjerde har en eller flere gange i deres hidtidige liv været udsat for fysiske overgreb og/eller trusler, og omkring hver femte har været udsat for fysiske overgreb alene.

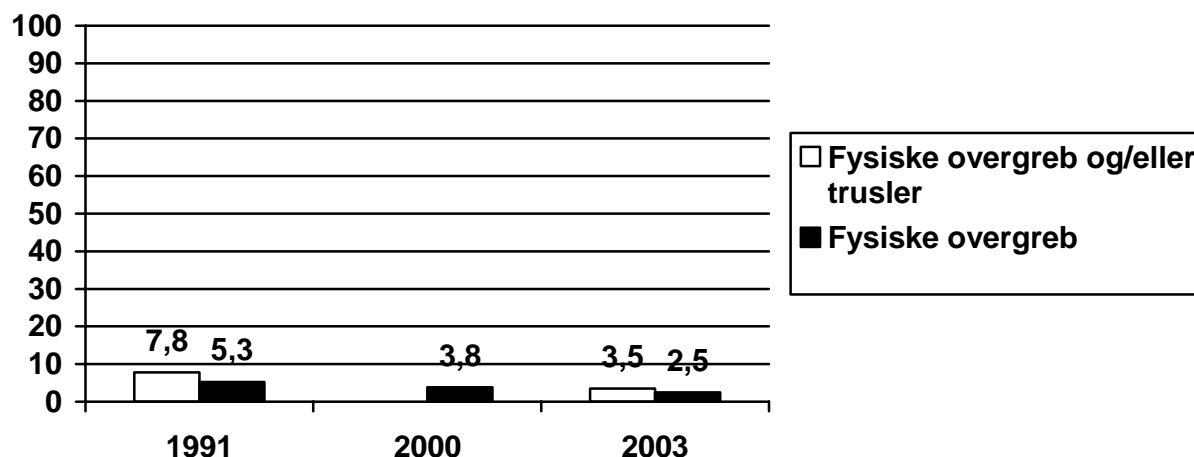
Tallene for 2003 er markant – og statistisk signifikant – højere end tallene for 1991 og 2000. Hvis disse tal giver et korrekt billede af udviklingen, så skal der være sket en enorm stærk stigning i kvinders udsathed for vold i de første år af indeværende århundrede. En så stærk stigning er imidlertid helt usandsynlig. Der er således ingen andre indikatorer på udviklingen som f.eks. drabshypigheden, antal kvinder der opsøger krisecentre, politianmeldelser af vold mv. der tyder i denne retning. Forklaringen er givetvis af metodisk art. De højere tal skyldes, at der i IVAWS-undersøgelsen i 2003 er stillet flere spørgsmål vedrørende konkrete fysiske overgreb end i de andre undersøgelser, samt at undersøgelsesomstændighederne i højere grad her har stimuleret hukommelsen. I de to andre undersøgelser har der været tale om enkelte spørgsmål som en del af et stort antal spørgsmål, der fortrinsvis har drejet sig om meget andet end fysiske overgreb. IVAWS-undersøgelsen har udelukkende drejet sig om udsathed for vold og andre overgreb, og man kan formode, at denne længere ”samtale” om emnet i højere grad kan få især mindre alvorlige ting, der ligger længere tilbage i tiden, frem til overfladen.

Hvis denne formodning specielt vedrørende den stimulerede hukommelse er korrekt, skal man forvente, at der ikke findes tilsvarende forskelle, når vi alene ser på udsathed for fysiske overgreb *det seneste år* forud for interviewtidspunktet, fordi man ikke her får samme ophobning af stimulerede erindringer af mindre alvorlige forhold som ved livstidsprævalensen.

Figur 8.2 viser kvinders udsathed for fysiske overgreb det seneste år. Det ses, at årsprævalensen er mindre i 2003 end i såvel 1991 som 2000. I 1991 oplevede 5,3 pct. af kvinderne sig udsat for fysiske overgreb inden for det seneste år. I 2000 var denne procent faldet til 3,8 pct., et statistisk signifikant fald. Og i 2003 er procenten så 2,5, hvilket er statistisk signifikant lavere end i 1991.¹² Kvinders udsathed for fysiske overgreb ser således ud til at være faldet forholdsvis markant fra 1991 til 2003.

Sammenstillingen mellem årsprævalenser og livstidsprævalenser underbygger tillige den skepsis over for anvendelsen af livstidsprævalenser, som der tidligere er givet udtryk for.

Figur 8.2. Procent kvinder der angiver at have været udsat for fysiske overgreb og trusler inden for det seneste år

En anden serie undersøgelser kan ud fra et andet perspektiv bidrage til at kaste lys over udviklingen i kvinders udsathed for fysiske overgreb i de senere år. I disse undersøgelser er der kun stillet ét spørgsmål, nemlig om man har været udsat for "vold" (inden for det seneste år). Det har i disse undersøgelser så at sige været overladt til de udsurgte selv at vurdere, hvilke af de fysiske overgreb, de eventuelt har været udsat for, de har villet benævne som "vold". Man kan forestille sig, at disse vurderinger ikke nødvendigvis er de samme til alle tider, men kan ændre sig. Der har således i flere sammenhænge været fremført den tese, at der over tid sker en "voldeliggørelse" af de fysiske overgreb. Den bagvedliggende tanke er, at ændrede livsomstændigheder mv. får mennesker i et moderne samfund til at se mere og mere alvorligt på fysiske overgreb. I denne tanke er indlejret en formodning om, at omfanget af fysiske overgreb vil mindske på grund af den stadigt større tærskel, der skal overskrides for at foretage sig noget, der betragtes som mere og mere alvorligt. Endvidere er der

¹² De statistiske sikkerhedsgrænser på 95%’s niveau er for 1991 +/- 1,7, for 2000 +/- 0,3 og for 2003 +/- 0,5.

indbygget en antagelse om, at en stadigt stigende andel af de faktisk forekommende fysiske overgreb vil blive betragtet som (kriminell) vold.

Der er i perioden fra 1987 til 2003 foretaget i alt 8 undersøgelser i ovennævnte serie. Det grundlæggende spørgsmål er – i hovedtræk – udformet på samme måde.

Den første af disse undersøgelser blev foretaget af Socialforskningsinstituttet og Danmarks Statistik i 1987.¹³ Den viste, at 2,4 pct. af kvinderne havde oplevet sig udsat for vold inden for det seneste år (statistiske sikkerhedsgrænser: +/- 0,7). Den seneste blev foretaget af Gfk Observa i december 2003 og viste, at 0,7 pct. (statistiske sikkerhedsgrænser: +/- 0,6) af kvinderne havde oplevet sig udsat for vold inden for det seneste år.¹⁴ Der er altså tale om et klart, statistisk signifikant fald. Når man tager de mellemliggende 6 undersøgelser i betragtning, bliver tendensen for hele perioden dog både mindre og mindre konsistent.¹⁵ Baseret på en beregnet trendlinie for hele perioden får man et bud på procent kvinder, udsat for vold i 1991, på 2,1 og i 2003 på 1,7 – altså fortsat et fald, men ikke så kraftigt som med hensyn til udsathed for fysiske overgreb, jf. det tidligere.

At andelen af kvinder, der har oplevet sig udsat for vold, også er faldet, underbygger ovennævnte resultat vedrørende fald i forekomsten af fysiske overgreb mod kvinder. At førstnævnte fald er mindre end sidstnævnte tyder på, at de fysiske overgreb bliver betragtet med stadig stigende alvor og derfor i stigende grad ses som vold.

På basis af tallene fra de forskellige undersøgelser har vi estimeret andelen af de fysiske overgreb, kvinder oplever sig udsat for, som vurderes som vold, jf. tabel 8.1.¹⁶

¹³ Undersøgelsen er gennemført som et element i Socialforskningsinstituttets og Danmarks Statistiks omnibusundersøgelser i januar og april 1987, jf. Henning Hansen (red.): *Levevilkår i Danmark. Statistisk Oversigt 1988*. København: Danmarks Statistik/Socialforskningsinstituttet., 1988. Opgørelserne er baseret på 2.589 besvarelser fra personer i alderen 16 år og opefter. Det oprindelige udvalgs størrelse er ikke oplyst. Det anvendte spørgsmål var følgende: "Har De inden for de sidste 12 måneder været udsat for: a) Vold som førte til synlige mærker eller skader? b) Vold som ikke førte til synlige mærker eller skader? c) Trusler som var så alvorlige, at De blev bange?" Opgørelsen her er baseret på andelen, der svarer bekræfter på a) og/eller b). Via Dansk Data Arkiv har det været muligt at få tilgang til materialet og analysere det med henblik på specielt kvinders udsathed for vold.

¹⁴ Undersøgelsen er gennemført den 6. december 2003 af Gfk Observa og præsenteret på et seminar 29. april 2004. Der opnåedes 1.223 besvarelser ud af 1.500 udvalgte i alderen 15 år og opefter, dvs. en svarprocent på 82. Det anvendte spørgsmål var følgende: "Er du inden for de sidste 12 måneder blevet udsat for fysisk vold eller mishandling?" Et separat – forudgående – spørgsmål belyser, om svarpersonerne har været udsat for trusler om fysisk vold. Kønsopdelte besvarelser med decimalangivelser er venligst beregnet og stillet til rådighed af Camilla Kann Fjeldsøe, Gfk Observa.

¹⁵ De 6 mellemliggende undersøgelser fandt følgende procenter for, hvor stor en andel af de udspurgte kvinder, der havde oplevet sig udsat for vold inden for de seneste 12 måneder: 1991: 2,2; 1996: 1,1; 1998: 1,0; 2000: 3,0; 2001: 1,6; 2002: 1,8.

¹⁶ For baggrunden for denne type beregninger, se endvidere F. Balvig: *En rundrejse i voldens nutidshistorie*. København: Det Kriminalpræventive Råd, 1997. Se også tabel 8.2.

Tabel 8.1. Estimering af andel kvinder der oplever de fysiske overgreb, de har været udsat for, som vold, 1991 og 2003.

	1991	2003
Unge	15-25 pct.	45-55 pct.
Midaldrende	35-45 pct.	65-75 pct.
Ældre	80-100 pct.	90-100 pct.
ALLE	35-45 pct.	65-75 pct.

Estimeringerne tyder på, at væksten i tendensen til at definere fysiske overgreb som vold har været ganske kraftig. Hvor det i 1991 var mindretallet af de kvinder, der blev udsat for skub, slag osv., der oplevede dette som vold, så er det i 2003 klart flertallet.

Der er, som man kunne forvente, betydelige aldersmæssige forskelle. Jo højere alder, desto større tilbøjelighed til at opfatte et fysisk overgreb som vold. For ældre kvinder har det i hele perioden været sådan, at alle former for fysiske overgreb som hovedregel er blevet oplevet og opfattet som vold. Det er således blandt de unge og yngre kvinder, man kan tale om et næsten kvalitativt skifte i, hvordan fysiske overgreb opleves og opfattes.

En logisk konsekvens af de antagelser, der er fremsat omkring udviklingen i opfattelsen af vold, og af de faktiske udviklingstendenser i forekomsten af fysiske overgreb, er en forventning om en stigende anmeldelsestilbøjelighed. Denne forventning kan ikke efterprøves på selve IVAWS-materialet, idet der ikke er stillet spørgsmål om eventuel politianmeldelse i de mest hermed sammenlignelige undersøgelser fra 1991 og 2000. Derimod kan antagelsen efterprøves via nogle af de undersøgelser, hvor der er spurgt om udsathed for "vold", først og fremmest en omfattende offerundersøgelse fra 1995/96¹⁷ og tre befolkningsundersøgelser, foretaget i 1998, 2000 og 2002 i forbindelse med evalueringer af nærpoltiforsøg.¹⁸ Estimeringer baseret på disse undersøgelsesmaterialer tyder på en anmeldelsesprocent i 1991 på omkring 20 og i 2003 på omkring mindst det dobbelte, altså en meget kraftig stigning. Hvor kvinders anmeldelsesprocent ved vold tidligere var lavere end mændenes, tyder analysen på, at den nu ligger på omkring samme niveau. Heri ligger også, at kvinders tilbøjelighed til at anmelde vold, synes at være steget mere end mændenes.

I tabel 8.2. gives en sammenfattende oversigt over udsathed m.v. for fysiske overgreb samt estimeringer af udsathed for vold og anmeldelser heraf i 1991, 2000 og 2003. Tabel 8.3 er baseret herpå og viser det absolutte antal kvinder, det drejer sig om. Det skal understreges, at disse estimeringer er forbundet med betydelig usikkerhed for så vidt angår de enkelte talstørrelser, mens selve tendenserne vurderes som rimeligt sikre.

¹⁷ F. Balvig: *Vold på gaden, i hjemmet og på arbejdet. Oversigt over resultater fra voldsofferundersøgelsen 1995/96*. Rigspolitechefen, 1998.

¹⁸ F. Balvig & L. Holmberg: *Politi og tryghed. Forsøg med nærpolti i Danmark*. København: Jurist- & Økonomforbundets Forlag, 2004.

Tabel 8.2. Procent der har oplevet sig udsat for fysiske overgreb samt estimeringer af procent, der har oplevet sig udsat for vold, og som eventuelt har anmeldt denne vold til politiet – 1991, 2000 og 2003.

	1991	2000	2003
Pct. der har oplevet sig udsat for fysiske overgreb seneste år	5,3	3,8	2,5
Pct. der har oplevet sig udsat for vold seneste år	2,1	1,9	1,8
Pct. af de, der har været udsat for fysiske overgreb, der har oplevet det som vold	40	50	70
Pct. af de, der har oplevet sig udsat for vold, der har anmeldt det til politiet	20	40	42
Pct. der har anmeldt fysiske overgreb eller vold til politiet seneste år	0,4	0,7	0,8

Tabel 8.3. Det estimerede antal 18-70-årige kvinder, der har oplevet sig udsat for fysiske overgreb, vold eller politianmeldt vold inden for det seneste år – 1991, 2000 og 2003.

	1991	2000	2003
Antal der har oplevet sig udsat for fysiske overgreb seneste år	93.000	67.000	44.000
Antal der har oplevet sig udsat for vold seneste år	37.000	33.000	32.000
Antal der har politianmeldt fysiske overgreb/vold seneste år	7.000	12.000	14.000

Det er interessant, at disse udviklinger og estimeringer giver som resultat, at man for den registrerede volds vedkommende skulle have haft i *størrelsesordenen* en fordobling af kvinder, der har anmeldt vold i perioden fra 1991 til 2004 – fra 7.000 til 14.000 – mens der reelt er tale om – i *størrelsesordenen* – en halvering af kvinder, der har oplevet sig udsat for fysiske overgreb – fra 93.000 til 44.000. Kriminalstatistikken er ikke indrettet på en sådan måde, at det lader sig kontrollere, om der er sket en kraftig stigning i antal tilfælde, hvor kvinder har anmeldt vold i perioden.¹⁹ Først de sene-

¹⁹ Fra 1991 til 2003 er der sket en stigning på 33 pct. i de politianmeldte og politiregistrerede voldsforbrydelser, fra 7.985 til 9.763. Disse tal omfatter alene voldsforbrydelser i henhold til straffeloven. Tallene omfatter såvel mandlige som kvindelige ofre. Som det fremgår af teksten, synes anmeldelsestilhøjeligheden i perioden at være steget betydeligt kraftigere for kvinder end for mænd.

ste år har vi fået en kriminalstatistik, der for personforbrydelsernes vedkommende giver oplysninger om ofrenes køn, men heller ikke disse tal omfatter husspektakler o. lign., som vil være nødvendige for en direkte sammenligning.²⁰

8.2. Seksualiseret vold

De skitserede udviklingstendenser omfatter ikke seksualiseret vold. Der mangler oplysninger til at kunne sige noget om udviklingen i seksuel chikane, mens der som ved ikke-seksualiserede fysiske overgreb findes et vist grundlag for at kunne vurdere den mulige udvikling fra 1991 til 2003 med hensyn til tvangssamlejer og voldtægt. Ifølge flere af de centrale teorier vedrørende henholdsvis vold og voldtægt samt de fleste empiriske undersøgelser vil den umiddelbare forventning være, at udviklingen i voldtægt i hovedtræk er parallel med den almene voldsudvikling.

I den tidligere omtalte undersøgelse, foretaget i Justitsministeriets regi i 1991, blev kvinderne spurgt, om de nogensinde som voksne havde været udsat for voldtægt. Hertil svarede 3,4 pct. bekræftende (af de 18-70-årige kvinder i undersøgelsen). I IVAWS-undersøgelsen drejer det sig om 4,3 pct., der tilkendegiver, at de nogensinde er blevet tvunget til samleje ved brug af vold eller trusler om vold (jf. tabel 8.4).

Det ville være overraskende, om der havde været større forskelle i disse livstidsprævalenser. Selv om der er 12 år mellem de to undersøgelser, drejer det sig i betydelig udstrækning om kvinder, der har levet i samme perioder af samfundsudviklingen. Endvidere er de kendte ændringer i voldtægtstallene (politianmeldte voldtægter) relativt så små over de "livstidsperioder", der er i fokus for undersøgelsen, at eventuelle forskelle set i forhold til folketallets størrelse hverken skulle kunne aflæses i ændringer af hele procenter eller i ændringer af første decimal, men alene som ændringer i anden decimal. Derved befinder vi os langt ud over, hvad det er muligt at opfange med statistisk sikkerhed i de relativt små undersøgelser, der er tale om.

Forskellen mellem 1991-undersøgelsens 3,4 pct. og 2003-undersøgelsens 4,3 pct. er ikke statistisk signifikant. Desværre er der ikke i 1991-undersøgelsen spurgt om, hvor mange der har oplevet sig udsat for voldtægt det seneste år forud for undersøgelsen.

Et mere perspektivrigt, men talmæssigt selvfølgelig også yderst spinkelt grundlag, er alene at sammenligne de yngste aldersgrupper i undersøgelserne, de 18-29-årige. Der er særdeles gode grunde til at antage, at langt de fleste voldtægter rammer kvinder, der er under 30 år.²¹ Dette faktum samt aldersafgrænsningen betyder, at en sådan sammenligning vil være en tilnærmet sammenligning af

²⁰ I det hele taget vil kun specialundersøgelser kunne give sammenlignelige tal, fordi offerundersøgelsernes anmeldelser også omfatter forhold, som ikke medfører en politimæssig registrering ("forhold ordnet på stedet").

²¹ F.eks. fremgår det af kriminalstatistikken for 2003, at 70 procent af ofrene for de politianmeldte voldtægter, der er overgået voksne kvinder (over 14 år), er 30 år eller derunder.

voldtægtsniveauet i 1979-1991 med voldtægtsniveauet i 1991-2003, i begge tilfælde med stigende tyngde mod periodernes afslutning. Blandt de 18-29-årige i 1991 var der 5,4 pct., der tilkendegav at have været udsat for fuldbyrdet voldtægt, mens der i 2003 var noget færre, 4,2 pct., der tilkendegav, at der havde været udsat for fuldbyrdet tvangssamleje (ikke signifikant). Den optimale sammenligning får vi formentlig ved at sammenholde 1991-undersøgelsens tal med 2003-undersøgelsens tal for, hvor mange der havde været udsat for tvangssamleje, som de har oplevet som kriminelt (= voldtægt). Det drejer sig om 3,3 pct. i 2003. Tallene er usikre, men tyder altså i retning af, at der kan være sket et fald i det faktiske voldtægtsniveau (= risikoen for at blive udsat for voldtægt) fra perioden 1979-1991 til perioden 1991-2003.

Tabel 8.4. Livstidsprævalenser for fuldbyrdet voldtægt/tvangssamleje i 1991 og 2003.

	1991	2003
Pct. 18-70-årige udsat for voldtægt (1991)/tvangssamleje (2003)	3,4	4,3
Pct. 18-29-årige udsat for voldtægt (1991)/tvangssamleje (2003)	5,4	4,2
Pct. 18-29-årige udsat for voldtægt (1991)/kriminelt tvangssamleje (2003)	5,4	3,3

I perioden 1979-1991 blev der foretaget 6.334 voldtægtsanmeldelser til politiet, i 1991-2003 6.163, altså næsten samme antal. Sammenholdt med tendensen i de unge kvinders faktiske udsathed for voldtægt, jf. tabel 8.4., kunne dette tyde på, at anmeldelsestilbøjeligheden for voldtægt er steget. Da der ikke blev stillet spørgsmål herom i 1991, kan en definitiv stillingtagen til denne mulighed ikke foretages. Vi kan dog sandsynliggøre muligheden for en øget anmeldelsestilbøjelighed – i hvert fald set over et længere tidsrum – ved at sammenligne forskellige generationer i 2003-undersøgelsen.

Denne sammenligning vedrører de yngste i undersøgelsen, de 18-29-årige, og de ældste, de 60-70-årige. Sammenligningen vedrører alene fuldbyrdede tvangssamlejer. Forudsætningen er stadig, at hovedparten af de fuldbyrdede tvangssamlejer, kvinder udsættes for og har været udsat for, indtræffer inden 30-årsalderen. Det betyder, at der hovedsagelig skulle være tale om en sammenligning mellem fuldbyrdede tvangssamlejer i 1990'erne og 1950'erne. Det største problem ved denne form for sammenligninger er naturligvis, at den tidsmæssige afstand til begivenheder er meget større for de ældste end for de yngste kvinder – med hvad det kan have af konsekvenser for erindringer og forestillinger om det skete.

Det første spørgsmål, man kan stille, er, om tvungne samlejer er alvorligere i vore dage end for et lille halvt århundrede siden? Med forbehold for de nævnte erindringsforskydninger m.v. kan man

sige, at dette ikke synes at være tilfældet. Stort set lige mange af de 18-29-årige og de 60-70-årige har således oplevet sig som værende i livsfare, da de var udsat for (det seneste) tvangssamleje, 28 over for 25 procent. Det er også omtrent lige mange, der har oplevet begivenheden som ”meget alvorlig”, 50 over for 47 pct.

Til gengæld synes der at være sket en afgørende ændring med hensyn til de briller, hvormed den slags alvorlige begivenheder anskues. Hvor der således blandt de ældste kun er godt en tredjedel – 38 pct. – der har oplevet tvangssamlejet som en kriminel begivenhed, er dette tilfældet for mere end tre ud af fire – 78 pct. – blandt de yngste. Stadig forudsat at forskellene ikke skyldes erindringsforskudninger el.lign., ser mænds tiltvungne samlejer i de sidste 40-50 år altså ud til at have ændret sig fra undtagelsesvist at blive betragtet som noget kriminelt til, at det nu er hovedreglen.

Ikke uventet afspejler dette sig i forskelle, der tyder på, at også anmeldelsestilbøjeligheden har ændret sig afgørende. Blandt de 60-70-årige har kun 6 pct. anmeldt det (seneste) tvangssamleje, de har været udsat for, til politiet, mens det blandt de 18-29-årige er mere end hver tredje, 37 pct.

Tabel 8.5. Oplevelser af og reaktioner på fuldbyrdet tvangssamleje blandt 18-29-årige og 60-70-årige.

	18-29-årige	60-70-årige
Pct. der mener, de var i livsfare, da det skete	28	25
Pct. der har oplevet begivenheden som meget alvorlig	50	47
Pct. der har oplevet begivenheden som kriminel	78	38
Pct. der har politianmeldt begivenheden	37	6
Pct. der har politianmeldt begivenheder som ikke er oplevet som kriminelle	0	0
Pct. der har politianmeldt begivenheder oplevet som kriminelle	48	17

Ingen af kvinderne har anmeldt tvangssamlejer, som de ikke har oplevet som kriminelle, til politiet. Af de, der har oplevet det tvangssamleje, de har været udsat for, som kriminelt, har knap hver anden af de yngste anmeldt det til politiet, 48 pct., over for omkring hver sjette, 17 pct., af de ældste. Der synes altså at være to bevægelser i udviklingen, dels en bevægelse i retning af i stigende grad at anskue og vurdere påtvungne samlejer som noget ulovligt/kriminelt, og dels – når dette er tilfældet – i stigende grad at gå til politiet og anmelde forholdene.

Det er ikke muligt nærmere at beskrive, om disse mulige bevægelser er sket jævnt og gradvist over hele perioden, i bølger, alene i begyndelsen el.lign. Det kan dog sandsynliggøres, at der er tale om ændringer og bevægelser, som i hvert fald også er pågået de seneste år. Man kan således sammenligne de begivenheder, de 18-29-årige har været udsat for siden de fyldte 16 år, med de begivenheder, de 30-49-årige udspurgte har været udsat for, da *de* var 16-29 år gamle. Blandt de 18-29-årige har som nævnt, og som det fremgår af tabel 8.5., 48 pct. anmeldt de kriminelle tvangssamlejer, de har været udsat for til politiet. Blandt de 30-49-årige har kun knapt hver tredje, 31 pct., anmeldt de kriminelle tvangssamlejer, de har været udsat for, da de var mellem 16 og 29 år.

De konturer af en udvikling, der således tegner sig for voldens vedkommende generelt de seneste årtier, er en værdiændring, der tilskriver voldelige handlinger – og måske i særdeleshed seksualiseret vold – en stadigt stigende alvorlighedsgrad. Det er samtidig et – hermed forbundet og til dels herved forklaret – fald i forekomsten af og risikoen for at blive udsat for fysiske overgreb. Og det er en kraftig stigning i tilbøjeligheden til at anmelde den slags begivenheder til politiet. Sidstnævnte tendens ser ud til i hvert fald i visse perioder og på visse felter at være så stærk, at de registrerede anmeldelsestal trods det faktiske fald i forekomsten af fysiske overgreb udviser stigende tendenser.

9. Sammenligning med andre lande

Som nævnt er det kun ti lande, der gennemfører eller har gennemført IVAWS-undersøgelsen, og i dag foreligger der alene oplysninger fra tre af disse undersøgelser, nemlig Schweiz, Tjekkiet og Australien. Da resultater fra disse lande ikke foreligger på en ensartet måde, må der foretages separate sammenligninger.

Indledningsvis kan det være frugtbart at overveje, hvad man egentlig kan forvente ved denne sammenligning.

Sammenlignet med kvinder i de fleste andre lande er erhvervsfrekvensen blandt kvinder i Danmark ganske høj. Det viser sig da også at være tilfældet i forhold til kvinder i Schweiz, Tjekkiet og Australien²² Da beskæftigelse betyder selvforsørgelse og økonomisk uafhængighed, må dette alt andet lige antages at betyde, at danske kvinder er mere selvstændige, og at der er større lighed mellem kvinder og mænd i Danmark end i de øvrige lande. Det taler for, at vold mod kvinder må antages at forekomme sjældnere i Danmark end i de tre andre lande. Vold mod kvinder er således ofte relateret til magtforskelle eller til ulighed imellem kønnene.²³ Det ses bl.a. også af, at det er de mest ressourcervage kvinder, der især udsættes for vold.²⁴

Vold mod kvinder er imidlertid ikke alene relateret til ulighed mellem kønnene. Volden antages også at være forbundet med livsstilsfaktorer, idet kvinders daglige liv og færden i ulige grad kan bringe dem i risikofyldte situationer.²⁵ Ud fra dette perspektiv må man forvente, at danske kvinder i højere grad end kvinder i de øvrige lande løber en risiko for at blive udsat for vold. Netop i kraft af en højere erhvervsfrekvens – og muligvis også højere uddannelse – må de danske kvinder antages at være mere aktive, udadvendte og mobile og hyppigere færdes i fremmede miljøer. Det forekommer også rimeligt at antage, at danske kvinder – sammenlignet med kvinder i de andre, nævnte lande –

²² Erhvervsfrekvensen blandt kvinder i Schweiz er dog stort set den samme som blandt danske kvinder, men mens 84 pct. af de erhvervsaktive danske kvinder har fuldtidsarbejde, er det kun tilfældet for 56 pct. af de schweiziske. Erhvervsfrekvensen blandt tjekkiske kvinder er 20 pct. lavere end den danske, mens den australske er omkring 25 pct. lavere. Se Swiss Statistics, Czech Statistical Office og Australian Bureau of Statistics på Danmarks Statistiks hjemmeside: www.dst.dk.

²³ Se bl.a. Susan Brownmiller: *Against our will: Men, women and rape*. New York: Bantam Books, 1976. M. Bograd: *Feminist perspectives on wife abuse: An introduction*. I K. Yllö and M. Bograd: *Feminist perspectives on wife abuse*. Beverly Hills: Sage, 1986.

²⁴ Se bl.a. Sylvia Walby: *Reducing gendered violence*; Jeff Hearn: *Men's violence to women, gendered power a 'non-violent' institutions*; Helle Rydström: 'When the rice boils': Domestic violence in local rural Vietnam. Alle i "Køn och våld i Norden", Nordiska Ministerrådet, TemaNord 2002:545. Se også Felipe Estrada & Anders Nilsson: Exposure to threatening and violent behaviour among single mothers. *British Journal of Criminology*, 2004, vol. 44, pp. 168-187; *Vold på gaden, I hjemmet og på arbejdet. Oversigt over resultater fra voldsofferundersøgelsen 1995/96*. Rapport udgivet af Rigspolitichefen 1998. Janet L. Lauritsen & Robin J. Schaum: The social ecology of violence against women. *Criminology*, 2004, vol. 42, pp. 323-354.

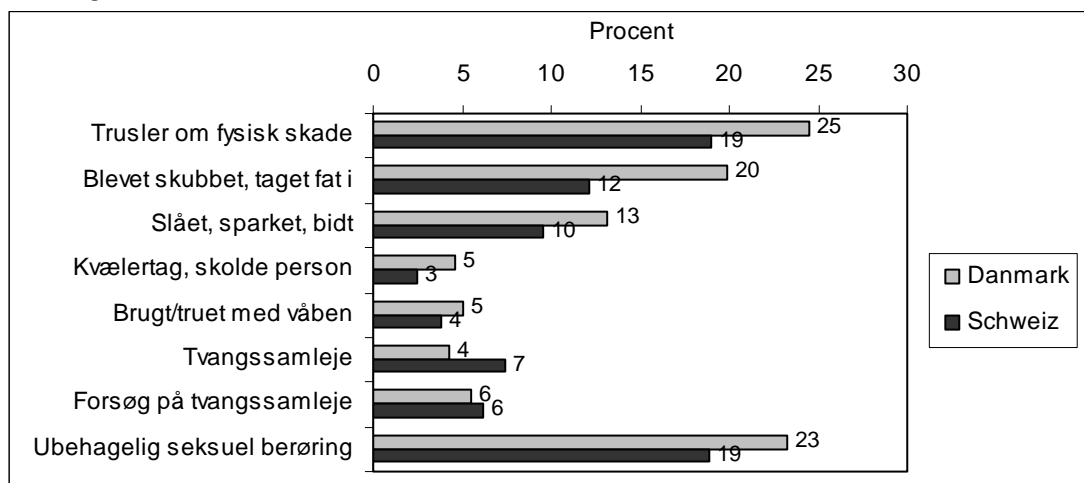
har haft flere partnere. Dette kan gøre de danske kvinder mere sårbare og indebære en større risiko for, at de bliver udsat for overgreb.

9.1. Schweiz

Af ukendte årsager omfatter den schweiziske undersøgelse kun 8 og ikke 12 spørgsmål om overgreb mod kvinder. Spørgsmålene om at få kastet noget efter sig og om at være tvunget til at have sex med en anden indgår således ikke i undersøgelsen, ligesom heller ikke de to åbne spørgsmål om andre former for vold eller seksuel vold. Af oplagte grunde kan disse spørgsmål derfor ikke være omfattet af figur 9.1. I øvrigt kan nævnes, at den schweiziske undersøgelse er gennemført på samme måde som den danske – nemlig ved brug af telefoninterview – men at den del af den schweiziske undersøgelse, som figur 9.1 er baseret på, alene omfatter 1.009 kvinder, jf. også det senere. Hvorvidt der, som i den danske undersøgelse, er foretaget en vægtning af materialet, vides ikke med sikkerhed, men det nævnes ikke i de tilgængelige kilder.²⁶

Som det ses af figur 9.1, er det færre af de schweiziske end af de danske kvinder, som har været udsat for de forskellige former for overgreb. I særlig grad er forskellen stor, for så vidt angår de mindre alvorlige former for vold, trusler og skubben, samt spørgsmålet om ubehagelig seksuel berøring. Forskellen er statistisk signifikant for disse spørgsmål samt spørgsmålet om at blive slået og om kvælertag.

Figur 9.1. Livstidsprævalensen for forskellige former for overgreb mod kvinder i henholdsvis Danmark og Schweiz.

Med hensyn til tvangssamleje er det derimod signifikant færre af de danske end af de schweiziske kvinder, der har været udsat for det. Det kan ikke udelukkes, at dette skyldes, at formuleringen af

²⁵ Se M. S. Hindelang, M. Gottfredson, J. Garafalo: *Victims of Personal Crime: An Empirical Foundation for a Theory of Personal Victimization*. Cambridge, Mass.: Ballinger, 1978.

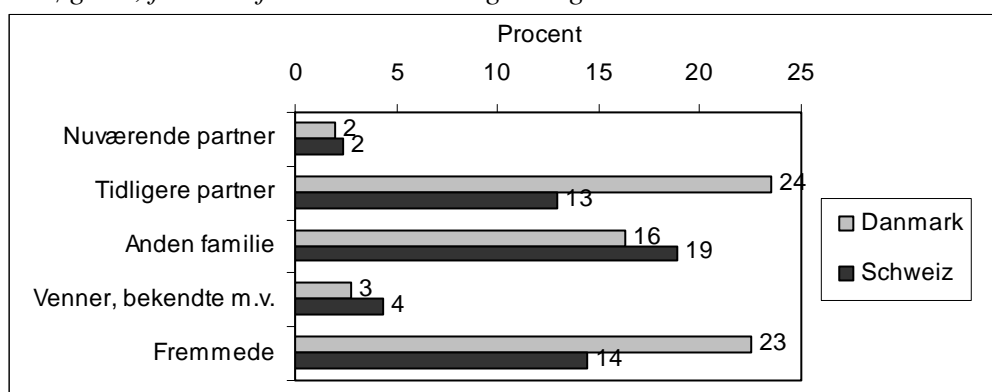
dette spørgsmål (og spørgsmålet om forsøg på tvangssamleje) er lidt anderledes i den danske undersøgelse end i det oprindelige IVAWS oplæg. I den danske undersøgelse er der, som nævnt ovenfor, spurgt om at være tvunget til samleje ved brug af vold eller trusler om vold, mens der i IVAWS-oplægget er spurgt om at være tvunget til samleje ved brug af trusler, ved at fastholde kvinden eller ved på nogen måde at skade kvinden. Ordet vold indgår altså ikke i IVAWS-oplægget, som den schweiziske undersøgelse anvender, og muligvis vil flere episoder blive inkluderet, når der alene tales om at true, fastholde eller skade kvinden.

Det kan nævnes, at samlet set er det 39 pct. af de schweiziske kvinder mod 48 pct. af de danske, der har været udsat for mindst én af de former for overgreb, figur 9.1 omfatter. Den forskel, der ses mellem Schweiz og Danmark i figur 9.1, går igen med lidt større tydelighed for årsprævalensen.

Med henblik på nærmere at belyse spørgsmålet, hvorfor færre kvinder i Schweiz end i Danmark udsættes for overgreb af mænd, er der set på, hvem der begår overgrebene mod kvinder i henholdsvis Schweiz og Danmark, jf. figur 9.2.²⁷

Der viser sig her et interessant mønster, idet kvinder i Danmark i mindre grad end kvinder i Schweiz er udsat for overgreb af deres nuværende partner, af anden familie eller af venner, bekendte m.v. Det, der bevirker, at kvinder i Danmark generelt hyppigere end kvinder i Schweiz udsættes for overgreb af mænd, er således, at der er en betydeligt højere overgrebsfrekvens, for så vidt angår tidligere partnere samt fremmede mænd.

Figur 9.2. Livstidsprævalensen for de former for overgreb, der er omfattet af den schweiziske undersøgelse, fordelt efter relationen til gerningsmanden.

Dette kan tyde på, at både antagelsen om, at kvinder i Danmark relativt set vil være mindre udsatte for overgreb, fordi de er ganske selvstændige og indgår i relativt ligeværdige forhold til mænd og

²⁶ Kilden er et udkast til rapport, som professor Martin Killias, der er ansvarlig for den schweiziske undersøgelse, venligst har stillet til rådighed.

mandlige bekendte, og antagelsen om, at de danske kvinder samtidig er mere sårbare end kvinder i andre lande, fordi de formodentlig hyppigere færdes ude og i fremmede miljøer og har haft forholdsvis mange seksuelle partnere, kan være korrekt.

Førstnævnte antagelse bekræftes også af, at – de danske kvinder i sammenligning med såvel Schweiz som Tjekkiet, jf. det senere – i mindre grad er udsat for kontrollerende/begrænsende adfærd af deres partner. Undersøgelsen omfatter således en række spørgsmål, der belyser dette aspekt ved parforholdet, jf. figur 9.5 nedenfor. Mens godt 18 pct. af de schweiziske kvinder, som indgår i et parforhold, angiver, at partneren kontrollerer deres færden m.v., drejer det sig om knap 10 pct. af de danske kvinder.²⁸

Med hensyn til sidstnævnte antagelse forligger der ikke data, der kan belyse omfanget af tidligere partnere, men undersøgelserne viser dog, at mens 64 pct. af kvinderne i den schweiziske undersøgelse har haft mindst én tidligere partner, drejer det sig om 79 pct. af de danske kvinder.

Det er dog også muligt, at forskellene med hensyn til omfanget af overgreb af fremmede og af tidligere partnere skal forklares med andre forhold end de nævnte, eksempelvis et andet drikkemønster i Danmark, hvor drukture eller kraftigt drikkeri muligvis forekommer noget hyppigere end i Schweiz.²⁹ Undersøgelsen tyder således på, at danske mænd hyppigere end schweiziske drikker sig fulde. Mens den schweiziske undersøgelse viser, at 62 pct. af de tidligere, voldelige partnere undertiden drak sig fulde, er det tilsvarende danske tal 80 pct. Videre ses, at af de nuværende partnere (voldelige såvel som ikke-voldelige) angives 20 pct. i den schweiziske undersøgelse at have drukket sig fulde, mens tallet er på hele 68 pct. i den danske.

9.2. Tjekkiet

Den tjekkiske undersøgelse omfatter i alt 1.198 respondenter. Fremgangsmåden i undersøgelsen er en lidt anden end i den danske og schweiziske, idet interviewene er gennemført ansigt til ansigt. Denne forskel i metode har sandsynligvis ingen eller i hvert fald kun ganske ringe betydning for resultaterne.³⁰ I øvrigt foreligger der heller ikke her oplysninger om eventuel vægtning af data.

²⁷ De schweiziske tal er her baseret på 1.971 respondenter, idet de også omfatter den del af den schweiziske undersøgelse, hvor der er anvendt en lidt anden fremgangsmåde, som medfører en lidt for lav prævalens.

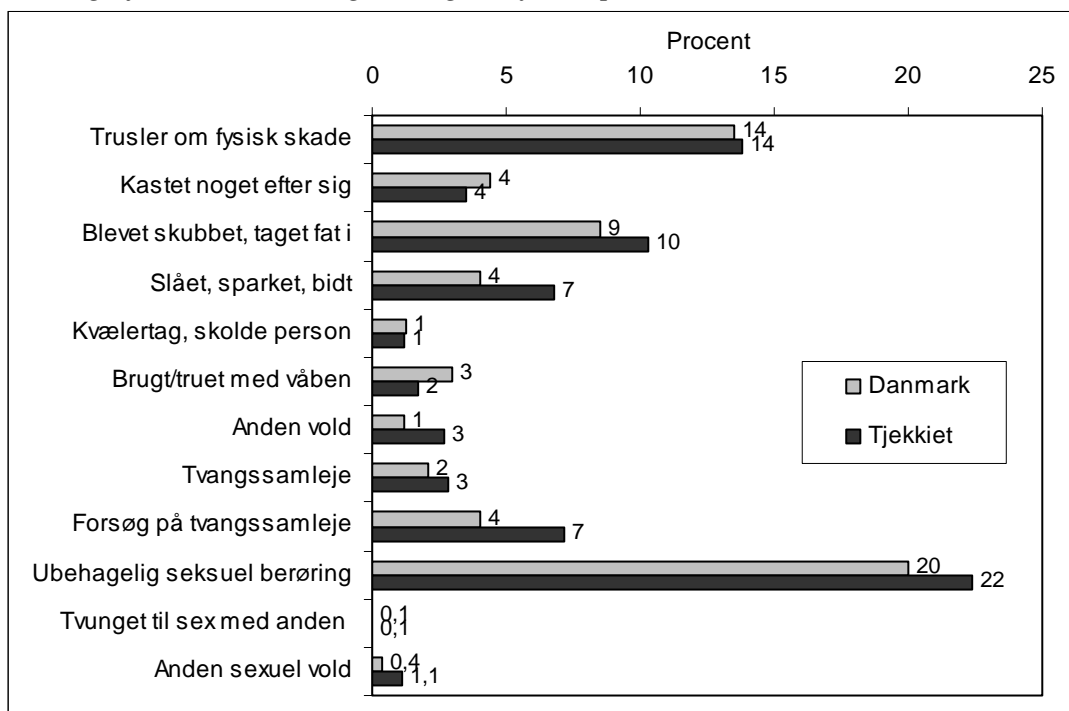
²⁸ Baseret på fire spørgsmål: Om manden bliver vred, hvis kvinden taler med andre mand, om han forsøger at begrænse hendes kontakt med familie og venner, om han forsøger at begrænse hendes færden, og om han insisterer på at vide, hvor hun er, og hvem hun er sammen med.

²⁹ Professor Martin Killias, der er ansvarlig for den schweiziske undersøgelse, har foreslået denne forklaring.

³⁰ Der findes ganske vist undersøgelser, der påviser, at CATI giver højere viktimeringsfrekvens (se James P. Lynch: *The Effects of Survey Design on Reporting in Victimization Surveys – The United States Experience*. I Wolfgang Bilsky, Christina Pfeiffer and Peter Wetzels (eds.): *Fear of Crime and Criminal Victimization*. Stuttgart: Ferdinand Enke Verlag, 1993, s- 159-186), men anden forskning påviser, at de personlige interviews giver en højere frekvens (Markku Heiskanen: *En fråga, tre metoder. Indlæg på Nordisk Statistikkonference i Lillehammer, 1999*). Atter anden forskning, og det synes at være den dominerende part, finder ikke, at de forskellige metoder klart har betydning for resultaterne

Generelt set foreligger der endnu kun meget sparsomme oplysninger om den tjekkiske undersøgelse.³¹ Der er således ikke oplysninger om den samlede andel kvinder, der har været udsat for vold, men alene om andelen, der har været udsat for det af henholdsvis partnere og ikke-partnere, jf. figur 9.3 og 9.4.

Figur 9.3. Livstidsprævalensen for forskellige former for overgreb mod kvinder i henholdsvis Danmark og Tjekkiet. Kun overgreb begået af ikke-partnere.

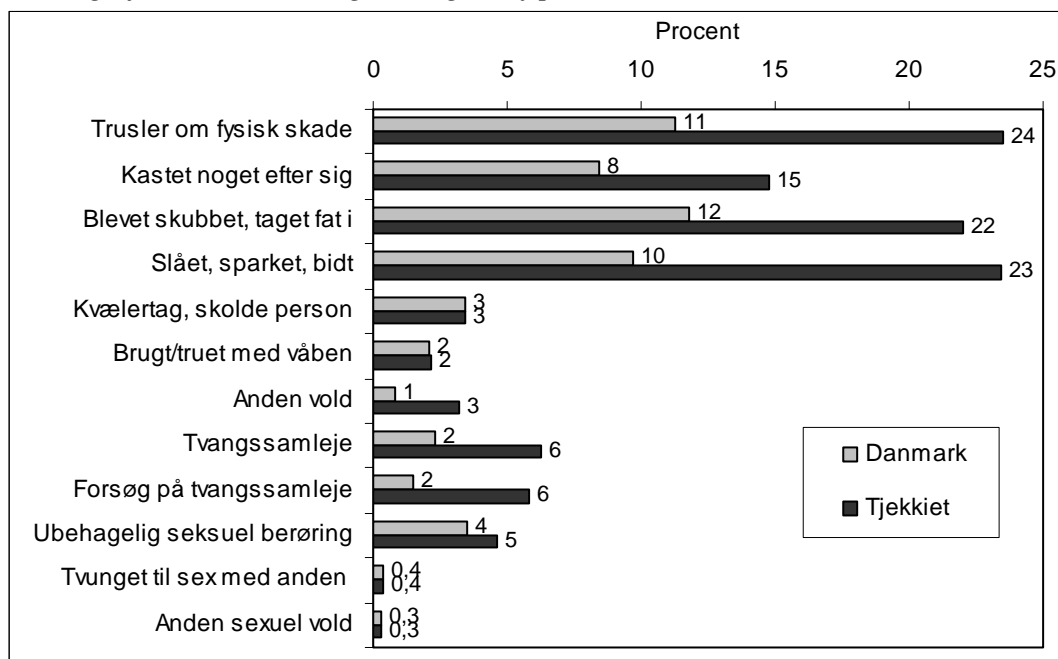
Der er meget lidt forskel mellem kvinders udsathed for overgreb af ikke-partnere i Danmark og Tjekkiet. I Tjekkiet er det 37 pct. af kvinderne, der på et eller flere tidspunkter har været udsat for overgreb af en ikke-partner, mens det i Danmark drejer sig om 38 pct. Sammenholdt med figur 9.3, kan det tyde på, at de tjekkiske kvinder gennemgående er udsat for flere former for overgreb end de danske.

Ser man derimod på omfanget af vold begået af nuværende og tidligere partnere er der betydelig forskel mellem Danmark og Tjekkiet. Mens 22 pct. af de danske kvinder har været udsat for vold af en nuværende eller tidligere partner, drejer det sig om 37 pct. af de tjekkiske kvinder. Som det ses af figur 9.4, er andelen af tjekkiske kvinder, der har været udsat for trusler, slag, spark m.v., tvangssamleje eller forsøg herpå af deres nuværende eller tidligere partner mere end den dobbelte af de danske kvinders. Også for andre former for overgreb er der store forskelle i andelen af henholdsvis

(John van Kesteren, Pat Mayhew & Paul Nieuwbeerta: *Criminal Victimization in Seventeen Industrialised Countries*. NSCR, 2000, samt personlig kommunikation med statistikere fra Australien og Canada).

tjekkiske og danske kvinder, der har været udsat herfor. For nogle af de mere alvorlige former for overgreb – kvælertag og brug af åben – er der dog ingen forskel.

Figur 9.4. Livstidsprævalensen for forskellige former for overgreb mod kvinder i henholdsvis Danmark og Tjekkiet. Kun overgreb begået af partnere.

Der foreligger ikke oplysninger om, i hvilket omfang overgrebene mod kvinder i Tjekkiet er begået af en nuværende eller en tidligere partner, ligesom der heller ikke foreligger oplysninger om, i hvilket omfang respondenterne har haft tidligere partnere.³² Der foreligger dog enkelte andre oplysninger, der kan være med til at belyse, hvorfor der er så stor forskel mellem kvinder i Danmark og i Tjekkiet med hensyn til overgreb fra partnere.³³

Som nævnt tidligere omfatter undersøgelsen spørgsmål, der illustrerer, i hvilket omfang den nuværende partner kontrollerer kvinden, begrænser hendes adfærd, optræder nedsættende eller på anden måde er ubehagelig over for hende, jf. figur 9.5. Figuren angiver andelen, som siger, at det, der spørges om, aldrig forekommer. Der ses betydelige forskelle mellem situationen for kvinder i Danmark og for kvinder i Tjekkiet. Det er meget få af de danske kvinder, der udsættes for kontrol m.v.,

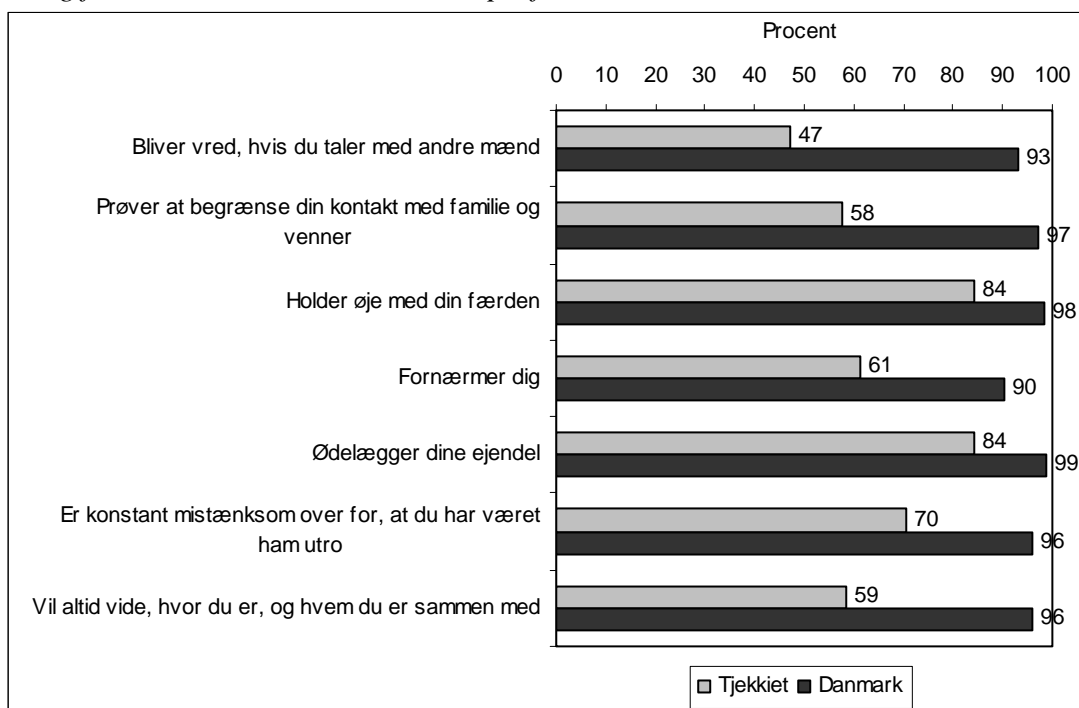
³¹ Oplysningerne stammer fra en præsentation af de første resultater på European Society of Criminology's konference i Helsingfors, august 2003.

³² Den nationale tjekkiske statistik viser nogenlunde samme andel skilte i befolkningen, som den danske statistik gør (henholdsvis 12 og 9 pct. skilte blandt personer over 15 år). Bag disse tal kan der dog skjule sig meget store forskelle i andelen, der på flere tidspunkter i deres liv er blevet skilt, ligesom andelen af samlevende kan variere betydeligt mellem landene.

³³ Muligvis kan forskellen – ud over det, der nævnes i det følgende – også forklares med, at tjekkiske par, der separeres eller skilles, ofte tvinges til fortsat at bo sammen pga. boligmangel. Denne forklaring har været nævnt af Beata Gruszczynska, Institute of Justice i Polen (personlig kommunikation).

mens en ganske betydelig del af de tjekkiske kvinder har været udsat for, at deres partner bliver vred, hvis de taler med andre mænd. Mange af de tjekkiske kvinder har også været udsat for forskellige former for kontrollerende eller fornærmende adfærd fra deres partner. Som nævnt er antagelsen, at en øget social og økonomisk ligestilling mellem mænd og kvinder vil mindske volden mod kvinder. Figur 9.5 tyder på, at de danske kvinder er nået betydeligt længere med hensyn til ligestilling, end de tjekkiske kvinder er, og det kan være med til at forklare forskellene i andelen af kvinder, der er udsat for overgreb af partnere.

Figur 9.5. Andel kvinder i henholdsvis Tjekkiet og Danmark som angiver, at det, der spørges om, aldrig forekommer i deres nuværende parforhold.

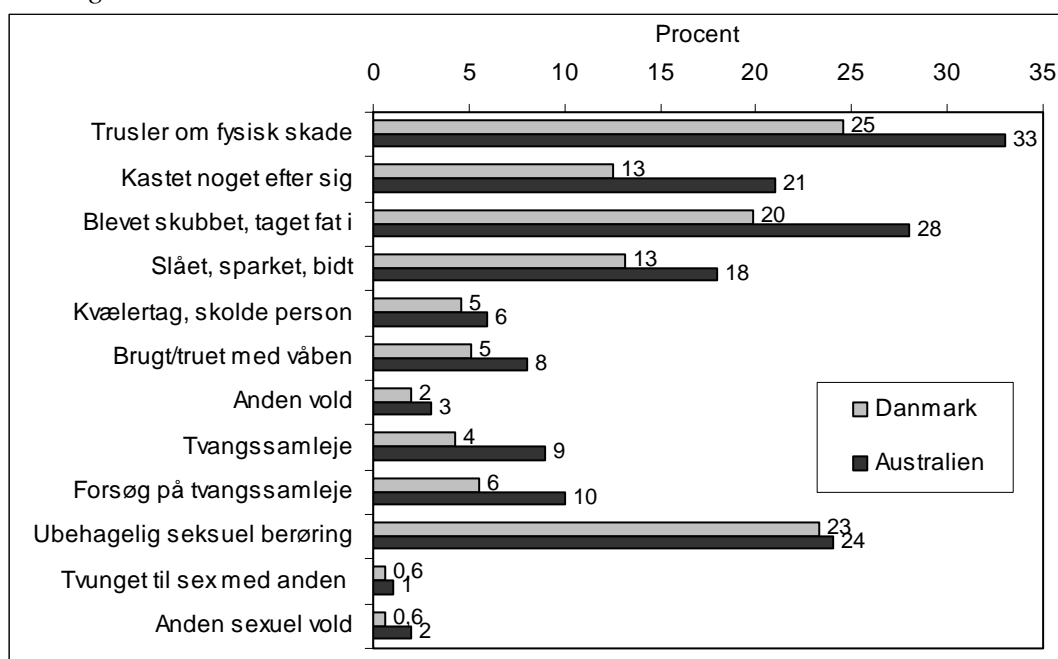

Undersøgelsen tyder videre på, at den partnervold, danske kvinder udsættes for, gennemgående er af mindre alvorlig karakter end den, de tjekkiske kvinder udsættes for. Det er således 38 pct. af de danske kvinder i forhold til 28 pct. af de tjekkiske, som synes, at hændelsen (den seneste) ikke var særlig alvorlig. På trods heraf er det alligevel en større andel af de danske end af de tjekkiske kvinder, der anser hændelsen for at være kriminel (28 pct. kontra 20 pct.) eller i hvert fald forkert (50 pct. kontra 35 pct.). At de danske kvinder i højere grad end tjekkiske kvinder oplyser om også mindre alvorlige hændelser kan netop forklares med, at de danske kvinder i højere grad tager afstand fra overgreb af partnere og definerer overgrebene som kriminelle eller uacceptable. En højere grad af afstandstagen indikerer i sig selv færre overgreb (jf. diskussionen i afsnit 8).

9.3. Australien

Undersøgelsen i Australien er baseret på telefoninterviews med i alt 6.677 kvinder.³⁴ Telefonnumrene var tilfældigt udvalgte, idet man først tilfældigt havde udvalgt numre fra telefonbogen, og derefter lagt et ciffer til. På denne måde inkluderes også hemmelige numre. Derimod inkluderer undersøgelsen ikke husstande, der alene har mobiltelefoner. I det omfang, det var muligt at identificere telefonindehaveren, blev der sendt et brev til kvinden i huset om det kommende telefoninterview. Erfaringsmæssigt det giver en højere svarprocent. Svarprocenten blev dog alligevel noget mindre end den, der er opnået i den danske undersøgelse: nemlig på 39 pct. Undersøgelsesmaterialet er blevet vægтет i forhold til respondenternes alder og geografisk område.

Figur 9.6. Livstidsprævalensen for forskellige former for overgreb mod kvinder i henholdsvis Danmark og Australien.

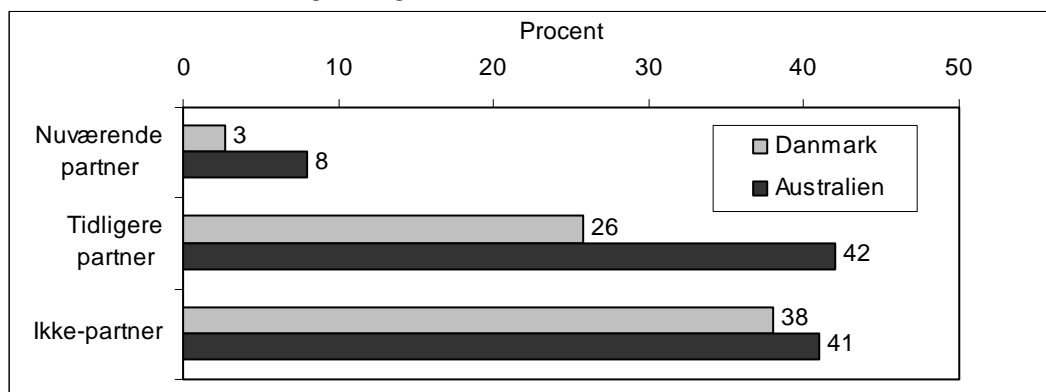
Mens 50 pct. af de danske kvinder har været udsat for mindst én af de former for overgreb, figur 9.6 omfatter, drejer det sig om 57 pct. af de australske kvinder. De tilsvarende tal for årsprævalensen er henholdsvis 5 og 10 pct. Som figur 9.6 viser, er de australske kvinder på alle områder hyppigere udsat for overgreb, dog er forskellen mellem Australien og Danmark for visse former for seksuelle overgreb lille og ikke statistisk signifikant.

Figur 9.7 anskueliggør, i hvilket omfang forskellen mellem Danmark og Australien primært skyldes forskelle i omfanget af partnervold eller i omfanget af ikke-partner vold. Figuren viser ganske tydeligt, at forskellen mellem de to lande primært beror på, at kvinder i Australien hyppigere end kvin-

³⁴ Janny Mouzos & Toni Makkai: *Women's Experience of Male Violence*. Australian Institute of Criminology: Research and Public Policy Series, No. 56, 2004.

der i Danmark er udsat for vold af deres nuværende eller tidligere partner. I forlængelse heraf viser undersøgelsen også, at flere af de australske end af de danske kvinder er udsat for kontrollerende/chikanerende adfærd fra partnerens side. Dog er forskellen langt fra så stor, som den er mellem tjekkiske og danske kvinder, jf. figur 9.5.³⁵

Figur 9.7. Livstidsprævalensen for overgreb mod kvinder i henholdsvis Danmark og Australien sat i forhold til relationen til gerningsmanden.

9.4. Nordiske lande

Som nævnt har de andre nordiske lande ikke deltaget i IVAWS. Der er dog i Sverige og i Finland gennemført undersøgelser af vold mod kvinder inden for de seneste år, og med nogen forsigtighed er det muligt at sammenligne med resultaterne fra disse undersøgelser.³⁶

Undersøgelsen fra såvel Sverige som fra Finland omfatter færre spørgsmål om overgreb end IVAWS. Den svenske undersøgelse, der er fra 2001, er baseret på knap 7.000 respondenter i alderen 18 til 64 år. Spørgeskema er fremsendt til respondenterne. Undersøgelsen omfatter to spørgsmål om trusler og kun ét om voldelige overgreb.³⁷ De to spørgsmål om trusler angår dels trusler om vold, fremsat ansigt til ansigt, og dels trusler, der er fremsat per telefon eller brev. Spørgsmålet om voldelige overgreb angår 'fysisk vold', og i spørgsmålet specificeres, at det fx kan dreje sig om slag, skub, spark, fastholdelse, bid samt angreb med kniv eller skydevåben.

Som påvist tidligere kan det, at der i IVAWS er anvendt et meget stort antal spørgsmål, i særlig grad betyde, at livstidsprævalensen bliver relativ høj. Det viser sig da også, at danske kvinder - vurderet ud fra IVAWS – har en højere livstidsprævalens for fysiske overgreb end kvinder i Sverige

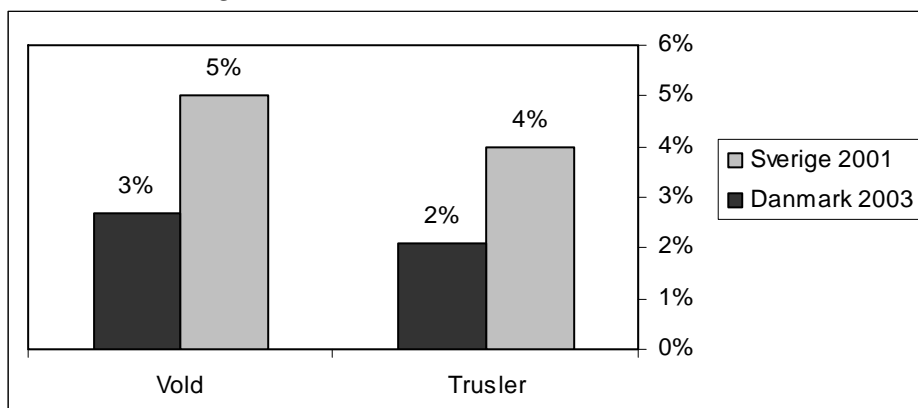
³⁵ Der er ikke adgang til de eksakte australske tal på dette område, men på baggrund af figur 14, s. 48, i den australske rapport (op. cit.) kan der dog tydeligt noteres en forskel mellem danske og australske resultater.

³⁶ Der er også for nylig gennemført en norsk undersøgelse af vold mod kvinder, men denne undersøgelse omfatter alene kvinder fra Oslo i alderen 25-55 år (Hilde Pape & Kari Stefansen: *Den skjulte volden? En undersøgelse af oslobefolkningens utsatthed for trusler, vold og seksuelle overgreb*. Nasjonalt kunskapscenter for vold og traumatisk stress. Rapport nr. 1, 2004). Dette samt en meget anderledes konstruktion af spørgsmålene bevirker, at en sammenligning med forholdene i Norge ikke er mulig.

³⁷ Eva Lundgren, Gun Heimer, Jenny Westerstrand & Anne-Marie Kalliokoski: *Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige – en omgångsundersökning*. Brottsförmyndigheten, Umeå, 2001.

(33 pct. i forhold til 25 pct.) og ligeledes for trusler om vold (henholdsvis 26 og 18 pct.). Livstidsprævalensen for vold og trusler om vold er derimod den samme for kvinder i Danmark og i Finland. Vælger man i stedet – hvilket efter vor opfattelse er den rette måde – alene at sammenholde årsprævalenserne, bliver billedet et andet, jf. det følgende.

Figur 9.8. Andel kvinder i Sverige og i Danmark som det seneste år har været udsat for henholdsvis trusler om vold og vold.³⁸

Figur 9.8 viser, at både med hensyn til vold og til trusler om vold er årsprævalensen lavere for de danske end for de svenske kvinder. Forskellene er i begge tilfælde statistisk signifikante.

I den finske undersøgelse, der blev gennemført i slutningen af 1997, er der også anvendt postspørgeskemaer. I alt knap 5.000 kvinder i alderen 18-74 år har besvaret det finske spørgeskema. Spørgsmål om vold og trusler om vold svarer stort set til dem, der er stillet i ovennævnte svenske undersøgelse. Spørgsmålet om vold er dog lidt mindre detaljeret end i den svenske undersøgelse, mens de to spørgsmål om trusler er identiske med dem i den svenske undersøgelse. Det er ikke muligt at angive separate resultater fra den finske undersøgelse vedrørende trusler om vold. Her skal derfor alene ses på den fysiske vold.

I så henseende viser den finske undersøgelse, at 7 pct. af kvinderne i den finske undersøgelse har været udsat for fysiske overgreb inden for det seneste år. Det er klart mere end i den danske undersøgelse, hvor det drejer sig om 2,5 pct. En interessant forskel mellem de finske og de danske resultater er, at det i Finland først og fremmest er den nuværende partner, der begår fysiske overgreb, men det som nævnt i Danmark er forholdsvis sjældent, at de fysiske overgreb er begået af en nuværende partner.

³⁸ Da den svenske undersøgelse kun omfatter aldersgruppen 18-64 år, angår de danske tal her samme aldersgruppe.

10. Nærmere om fysiske overgreb mod kvinder

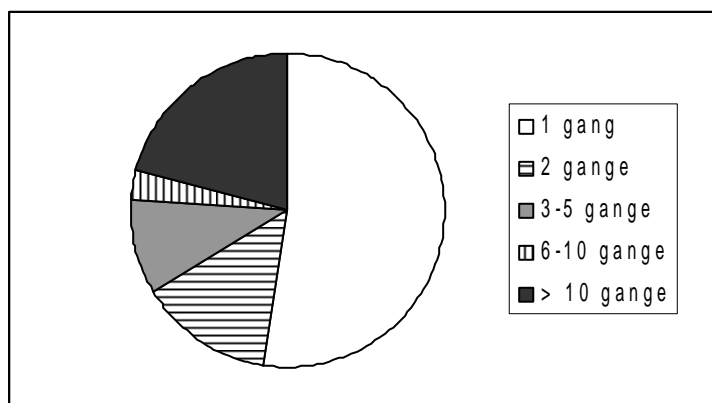
Den følgende analyse angår de fysiske overgreb mod kvinder. Det betyder, at trusler om vold og seksuelle overgreb (se nærmere herom længere fremme i afsnit 12) eller chikanerier ikke er inkluderet.

Knap en tredjedel (31,4 pct.) af kvinderne har siden deres fyldte 16. år være udsat for fysiske overgreb, og hver 40. (2,5 pct.) har været det inden for det seneste år, jf. tabel 7.2 ovenfor.

10.1. Multiofrene

Af de kvinder, der har været udsat for fysiske overgreb det seneste år, har godt halvdelen været udsat for det én gang, jf. figur 10.1. I den anden ende af skalaen er der godt en femtedel af kvinderne, svarende til en halv procent af samtlige kvinder i undersøgelsen, som har været udsat for fysiske overgreb mere end 10 gange i løbet af det seneste år.

Figur 10.1. Antal fysiske overgreb mod kvinder det seneste år.

Ikke overraskende er gerningsmanden i langt hovedparten (83 pct.) af de tilfælde, hvor kvinden har været udsat for mere end ti overgreb inden for et år, kvindens partner. Hvis man med 'hustrumishandling' forstår systematiske overgreb på ens kvindelige partner, kan man givetvis med god ret tale om, at 'hustrumishandling' forekommer, når kvinden mere end 5 gange i løbet af et år udsættes for overgreb. Hvis man med dette udgangspunkt søger at estimere omfanget af hustrumishandling i Danmark, når man frem til, at knap 9.000 kvinder i alderen 18 til 70 år årligt udsættes for hustrumishandling. Det er dog et tal med en stor statistisk usikkerhed: fra godt 4.500 til godt 13.000 kvinder, som årligt er udsat for mere end fem overgreb af deres partner.

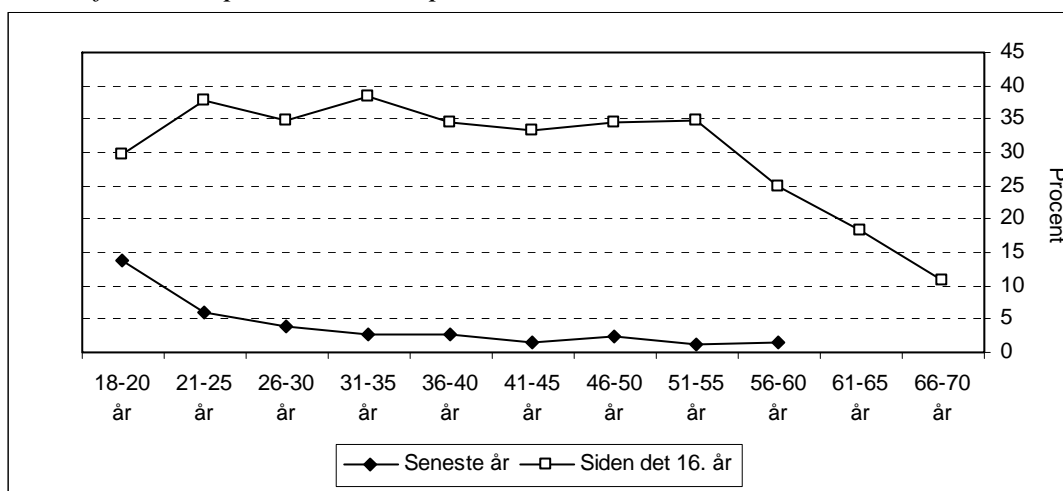
Det skal tilføjes, at i en pjece, udarbejdet af Minister for Ligestilling, Socialministeriet, LOKK (landsorganisation for Kvindekrisecentre), Det Kriminalpræventive Råd og Formidlingscentret for

Socialt Udsatte, nævnes det, at ca. hver 10. kvinde over 15 år udsættes for vold af deres nuværende eller tidligere partner,³⁹ mens det i en artikel i bladet *Udsat* siges, at 41.000 kvinder årligt udsættes for partnervold.⁴⁰ I modsætning hertil viser nærværende undersøgelse, at 1,1 pct. af kvinderne har været udsat for fysiske overgreb⁴¹ af deres nuværende eller tidligere partner det seneste år. Det svarer til 20.000 kvinder i alderen 18 til 70 år.⁴²

10.2. Alder og vold

Det er først og fremmest de unge kvinder, der udsættes for overgreb. Omkring hver 7. af de unge kvinder under 21 år har således været udsat for overgreb inden for det seneste år, mens det samme gælder for omkring hver 40. kvinde i 30-års alderen. Ingen af respondenterne over 60 år oplyser om overgreb det seneste år, jf. figur 10.2.

Figur 10.2. Andel kvinde udsat for fysiske overgreb inden for seneste år og siden det fyldte 16. år, fordelt efter alder på interviewtidspunkt.

At det især er de unge kvinder, der er udsat for fysiske overgreb, kan, i henhold til den tidligere diskussion, dels bero på, at de unge kvinder i højere grad end de ældre færdes uden for hjemmet, i fremmede miljøer og blandt fremmede personer, og dels på, at det især blandt de unge sker forholdsvis hyppige partnerskift. Ældre kvinder har en livsførelse som i højere grad er med til at beskytte dem mod overgreb.

Men også ældre kvinder har været unge engang og må dermed også formodes at have befundet sig i en mere sårbar situation. Det får man imidlertid ikke indtryk af i figur 10.2, hvor livstidsprævalen-

³⁹ Se www.voldmodkvinder.dk.

⁴⁰ Nr. 2, oktober 2004, s. 4.

⁴¹ Hermed forstås de seks former for fysiske overgreb, undersøgelsen angår. Trusler og seksuelle overgreb er ikke inkluderet.

⁴² Konfidensintervaller: 14.000-26.000. Hvis alle 12 former for overgreb inkluderes, er det 1,3 pct. af kvinderne, der har været udsat herfor det seneste år, svarende til knap 24.000.

sen er faldende for aldersgrupperne efter de 55 år. I modsætning hertil skulle man have forventet sig en stadig stigende kurve, som dog måske nok ville flade ud i de ældre aldersklasser, men bestemt ikke falde.

Kurven her giver indtryk af, at de ældre årgange af kvinderne har levet en meget beskyttet tilværelse hele deres liv. Det, at vold mod kvinder i høj grad synes relateret til en magtrelation mellem kønnene, og at især ressourcetsvage kvinder er udsat for overgreb, taler for, at dette indtryk er fejlagtigt. De ældste respondenter har således næppe levet i et mere ligestillet samfund og været mere ressourcestærke end de yngre kvinder.

Når kurven alligevel kun stiger i de unge aldersklasser og falder blandt de ældre, er det givetvis en effekt af problemer med at huske mindre betydningsfulde hændelser, som er sket for længe siden. I undersøgelsen spørges der således om mange forskellige former for overgreb, hvoraf en del kan omfatte mindre alvorlige episoder. Sådanne episoder vil blive husket i nogen tid, men næppe mange år senere. De ældste af kvinderne – dem i aldersgruppen 66-70 år – må derfor formodes alene at berette om mere alvorlige overgreb. Det ses også af, at mens godt en fjerdedel af de 18-20-årige siger, at de har været udsat for at blive skubbet til eller taget i, drejer det sig om kun godt en tyvendel af de 66-70-årige. Derimod er der ingen forskel mellem aldersgrupperne, når det gælder alvorligere former for overgreb, som fx kvælningsforsøg.⁴³ Det betyder, at den livstidsprævalens, figur 10.2 angiver for de forskellige aldersgrupper, ikke er pålidelig og sammenlignelig, idet den for de unge må antages at omfatte en række mindre alvorlige hændelser, mens den med stigende alder i højere og højere grad alene vil omfatte alvorligere og nok de egentlige voldelige hændelser.

10.3. Etnisk baggrund

Knap 5 pct. af de kvinder, der er omfattet af undersøgelsen, er ikke af dansk herkomst. Knap 3 pct. er fra et andet vestligt land, mens 2 pct. er fra et ikke-vestligt land.

I den offentlige debat og fra rapporter fra krisecentre peges det ofte på, at kvinder af fremmed afstamning oftere end andre udsættes for hustrumishandling. Dette indtryk kan denne undersøgelse ikke bekræfte, idet danske, vestlige og ikke-vestlige kvinder i lige høj grad har været udsat for overgreb af deres nuværende eller tidligere partner.

Ser man derimod på overgreb, begået af en ikke-partner, viser det sig, at kvinder af dansk afstamning er mindre udsatte herfor end andre kvinder: Mens 15 pct. af kvinderne af dansk afstamning har været udsat for overgreb af en ikke-partner, drejer det sig om 27 pct. af dem fra et andet vestligt land og 19 pct. af kvinderne fra et ikke-vestligt land.

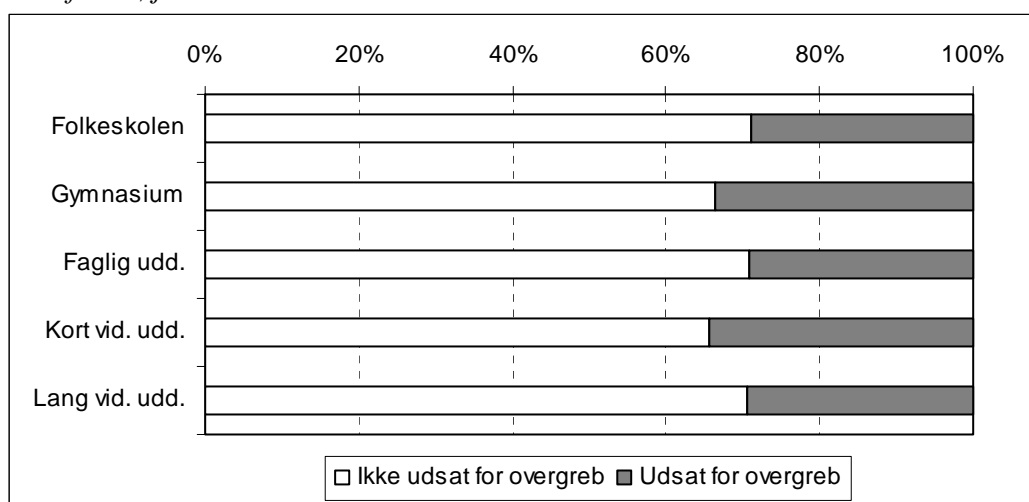
⁴³ Mens der er en klar, statistisk signifikant forskel mellem de 18-20-årige og de 66-70-årige med hensyn til andelen, der angiver at have været udsat for skubben m.v., er der det ikke med hensyn til kvælertag og andre af de mere alvorlige former for overgreb.

Generelt bør resultaterne om overgreb og etnisk baggrund dog tolkes med forsigtighed, da der – som indledningsvis nævnt – er små 2 pct., som ikke har deltaget pga. sprogvanskeligheder. Dertil kommer eventuelle andre forhold, der har bevirket en underrepræsentation af kvinder med fremmed oprindelse. For at udgøre et repræsentativt udsnit burde undersøgelsespopulationen således have omfattet 9 pct. kvinder af fremmed herkomst.

10.4. Den sociale baggrund og situation

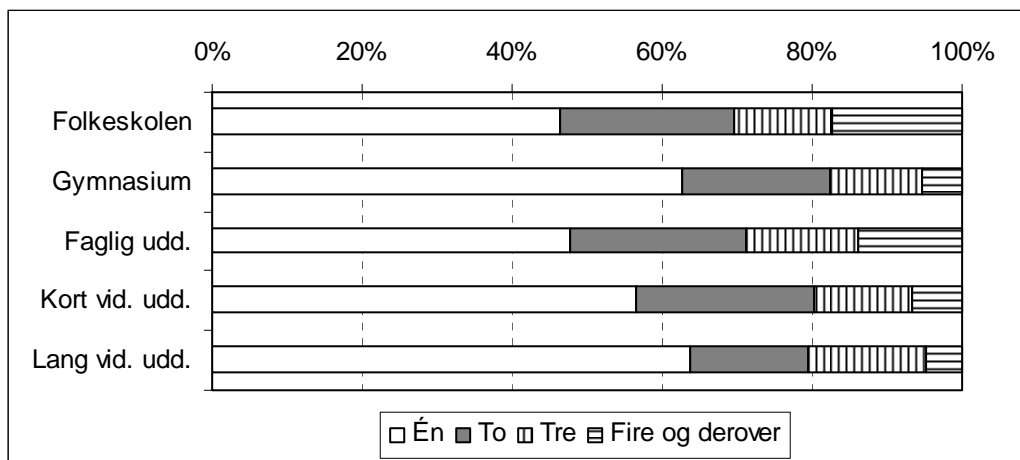
Som nævnt peger forskning om vold mod kvinder på, at det især er de mest resourcesvage kvinder, der udsættes for vold. I modsætning hertil ses af figur 10.3, at der ikke umiddelbart er sammenhæng mellem udsathed for overgreb og uddannelsesniveau. Det er således flere af dem med en kort (eller mellemlang) videregående uddannelse end af dem med en faglig uddannelse eller alene folkeskoleuddannelse, som har været udsat for overgreb.

Figur 10.3. Andel kvinder, som siden deres fyldte 16. år har været udsat for fysiske overgreb, fordelt efter højeste uddannelse.

Dette skal imidlertid nok ses i lyset af, at undersøgelsen også omfatter mindre alvorlige former for overgreb, som næppe vurderes til at være det, der almindeligvis forstås ved vold. Hvis man – for at afgrænse den andel af kvinderne, der må antages at være udsat for alvorligere, eller i hvert fald hyppigere, overgreb – ser på, hvor mange forskellige former for overgreb, kvinderne har været udsat for, bliver der ganske tydelige forskelle mellem dem, der er veluddannede, og dem, der uddannelsesmæssigt er resourcesvage, jf. figur 10.4.

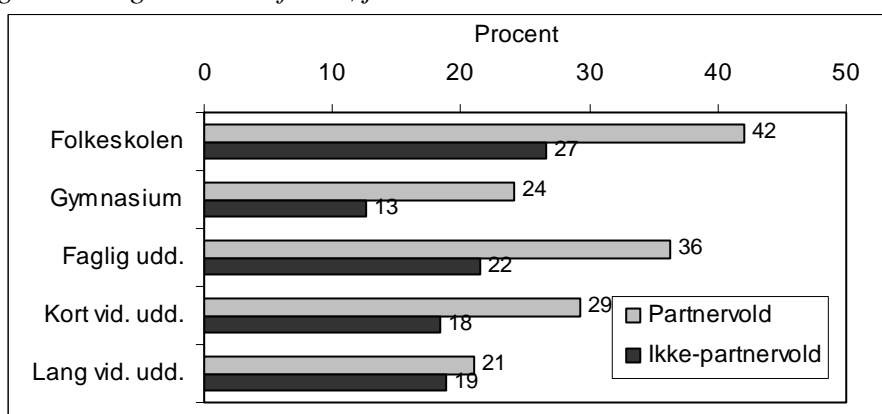
Figur 10.4. Kvinder, som siden deres fyldte 16. år har været udsat for fysiske overgreb, fordelt efter højeste uddannelse og antal former for overgreb, de har været udsat for.

Kvinder med højst en folkeskoleuddannelse eller med en faglig uddannelse har været udsat for flere former for overgreb end især kvinder med en lang videregående uddannelse og kvinder med en gymnasieuddannelse. Generelt ligner sidstnævnte gruppe meget dem med en lang videregående uddannelse, hvilket givetvis skyldes, at en væsentlig del af dem er i gang med en lang videregående uddannelse.

Undersøgelsen viser også en sammenhæng mellem indkomst og udsathed for fysiske overgreb, idet det dog alene er de højest lønnede (med en årsindkomst på mindst 400.000 kr.), som sjældent udsættes for overgreb overhovedet og sjældent udsættes for flere former for overgreb. Der er derimod ikke forskel mellem dem med lave indkomster og dem med mellemindkomster.

Figur 10.5. Andel kvinder, som angiver, at (seneste) overgreb af partner eller ikke-partner, var meget alvorlig. Fordelt efter højeste uddannelse.

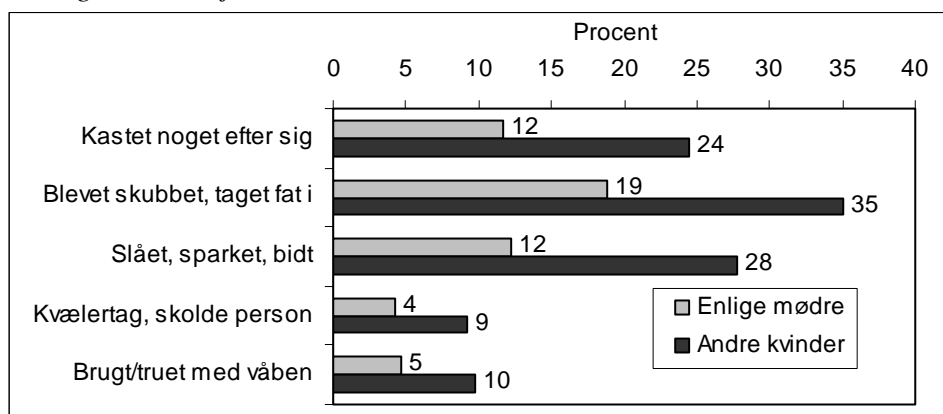

Overgrebenes karakter er også i undersøgelsen belyst ved deres alvorlighed. Her viser der sig tydelige sociale forskelle, jf. figur 10.5. Det er således en betydeligt større andel af kvinder med alene

en folkeskoleuddannelse end af kvinder med længere uddannelser, som angiver, at den seneste hændelse var meget alvorlig. I særlig grad er der store forskelle i alvorlighedsgraden af overgreb fra en partner. Mere end dobbelt så mange af dem med en folkeskoleuddannelse end af dem med en lang videregående uddannelse vurderer disse overgreb som meget alvorlige.

Tidligere undersøgelser, såvel danske⁴⁴ som udenlandske⁴⁵, har peget på, at især enlige mødre hyppigt er udsat for overgreb. Med henblik på at undersøge, om det stadig gør sig gældende i Danmark, er der gennemført analyser, hvor kvinder, der ikke lever sammen med en mand, og som har hjemmeboende børn under 18 år, sammenlignes med de øvrige kvinder. Figur 10.6 illustrerer tydeligt, at enlige mødre er en meget udsat gruppe. Uanset hvilken form for overgreb, der er i fokus, er det omkring dobbelt så mange af de enlige mødre som af andre kvinder, der har været udsat herfor. Sammenlagt har 53 pct. af de enlige mødre mod 30 pct. af de øvrige kvinder på et eller andet tidspunkt i deres liv været udsat for overgreb. Det kan videre nævnes, at mens de enlige mødre, der har været udsat for overgreb det seneste år, i gennemsnit har været udsat for 6,4 overgreb, drejer det sig for andre kvinder om i gennemsnit 1,4 overgreb.

Figur 10.6. Andel kvinder udsat for forskellige former for overgreb fordelt efter, om de er enlige forsørgere eller ej.

Det skal tilføjes, at også enlige kvinder *uden* børn har en forhøjet risiko for overgreb. Mens 26 pct. af samlevende/gifte kvinder uden børn har været udsat for overgreb, drejer det sig om 31 pct. af samlevende/gifte kvinder med børn, 36 pct. af enlige kvinder uden børn og som sagt om 53 pct. af de enlige mødre.

⁴⁴ Flemming Balvig: *Vold på gaden, I hjemmet og på arbejdet*. Rigspolicehens Trykkeri, 1997, s. 86-89.

⁴⁵ Felipe Estrada & Anders Nilsson: Exposure to threatening and violent behaviour among single mothers. *British Journal of Criminology*, 2004, vol. 44, pp. 168-187; Janet L. Lauritsen & Robin J. Schaum: The social ecology of violence against women. *Criminology*, 2004, vol. 42, pp. 323-354.

Selv om der er sammenhæng mellem kvinders udsathed for (flere) overgreb og deres uddannelsesmæssige baggrund og økonomiske situation, så er denne sammenhæng ikke nær så stærk og tydelig som den, der ses mellem kvindernes forsørgelses- og samlivssituation og udsathed for overgreb. Det viser en regressionsanalyse, der er baseret på oplysninger om udsathed for fysiske overgreb det seneste år, og som inkluderer oplysninger om respondentens alder, indkomst, uddannelse og forsørgelses- og samlivsposition. Når der tages højde for de øvrige forhold, er det således alene kvindens alder samt forsørgelses- og samlivssituation, der har betydning for hendes risiko for overgreb: Enlige mødre har således ca. tre gange så stor risiko som samlevende/gifte kvinder for at blive udsat for fysiske overgreb, mens risikoen for enlige kvinder uden børn er ca. 40 pct. højere. Med hensyn til alder viser analysen, at risikoen for at blive udsat for vold er godt seks gange større for kvinder på 30 år og derunder som for kvinder, der er over 50 år, mens risikoen for kvinder i aldersgruppen 31-50 år er ca. 2½ gange så stor som de ældres kvinder.

11. Nærmere om seneste fysiske overgreb

Som nævnt indledningsvis har de svarpersoner, der har været udsat for et overgreb, skullet besvare en række spørgsmål om den seneste hændelse begået af henholdsvis en partner og en ikke-partner. Det betyder, at hvis en kvinde har været udsat for overgreb af både en partner (nuværende eller tidligere) og en ikke-partner, har vedkommende skullet besvare samme spørgsmål for den seneste hændelse i begge tilfælde. Svarene på disse spørgsmål sammenstilles i det følgende, så det er muligt at vurdere, hvorledes partnervold er karakteriseret i forhold til ikke-partnervold.

11.1. Omfang og gerningsmand

Andelen af kvinder, der i løbet af deres liv har været udsat for fysisk overgreb af en partner, er lidt større end den andel, der har været udsat for overgreb af en ikke-partner, nemlig henholdsvis 18 og 16 pct. Andelen, der har været udsat for overgreb af en partner det seneste år er 1,1 pct., og for ikke-partner overgreb er andelen 1,6 pct. Som nævnt ovenfor, så er det imidlertid især partnere, der har begået hyppige overgreb.

Næsten 9 ud af 10 af de kvinder, som har været udsat for overgreb af en partner, angiver, at det drejer sig om en tidligere ægtefælle, samlever eller kæreste, mens det altså kun i godt hver tiende tilfælde drejer sig om en nuværende partner. Igen er det desværre ikke muligt at sige, om overgreb, begået af en tidligere partner, er sket før eller efter forholdets opløsning.

For så vidt angår overgreb af en ikke-partner, er gerningsmanden i godt halvdelen af tilfældene en fremmed mandsperson. I knap hvert tiende tilfælde tilhører gerningsmanden kvindens familie (ikke sjældent er det faderen). I yderligere en tiendedel af tilfældene er gerningsmanden fra vennekredsen, mens det i ca. hvert ottende tilfælde er en mand, kvinden har en arbejdsrelation til. Den resterende del, ca. en ottendedel, er andre bekendte til kvinden (fx naboer).

For ikke-partnerovergreb er der spurgt om antallet af gerningsmænd. I langt hovedparten af tilfældene (84 pct.) drejer det sig om én gerningsmand. I en tyvendedel af tilfældene har der været fire eller flere gerningsmænd.

11.2. Gerningssted

Som forventet er gerningsstedet for langt størstedelen af de overgreb, der er begået af en partner, kvindens egen bolig, jf. tabel 11.1. Sammenlagt er næsten ni ud af ti overgreb, begået af en partner, foregået i en privat bolig.

I modsætning hertil er størstedelen af de overgreb, en ikke-partner har begået, foregået udendørs, i restaurationsmiljøer eller på arbejdsplads/skole. Det bemærkes, at andelen af hændelser, der kan

relateres til arbejde eller uddannelse er på størrelse med andelen, der er foregået på en bar el. lign sted.

Tabel 11.1. Fysiske overgreb fordelt efter gerningssted og relation til gerningsmanden. Procent.

	Partner	Ikke-partner
Egen bolig	72	16
Hans bolig	11	6
En andens bolig	5	3
Gade, gyde	5	16
Øde område	0	4
Transportmiddel	1	4
Arbejde/skole	1	21
Offentlig bygning	0	6
Bar/dansested	4	21
Udlandet	1	2
I alt	100	100

11.3. Alkohol og stoffer

Undersøgelsen tyder på, at mandens overgreb mod kvinden ofte er relateret til rusmidler. Det er således knap halvdelen (47 pct.) af de kvinder, der har været udsat for overgreb af partner, som mener, at manden var påvirket i gerningsøjeblikket. Det tilsvarende tal for ikke-partnerovergreb er på 56 pct.⁴⁶

11.4. Overgrebets konsekvenser

Det er af det tidligere fremgået (figur 10.5), at især partnervolden anses for at være meget alvorlig. Godt en tredjedel (34 pct.) af de kvinder, der har været udsat for overgreb af en partner, angiver, at de anser hændelsen for at være meget alvorlig, mens det drejer sig om en knap en fjerdedel (24 pct.) af dem, der har været udsat for overgreb af en ikke-partner.⁴⁷

Tabel 11.2. Følger af overgreb fordelt efter relation til gerningsmand og skadens karakter. Procent.

	Partner	Ikke-partner
Indre skader	2	2
Brækkede knogler, brækket næse	3	3
Hoved- eller hjerneskade	3	1
Snitsår, brandsår	4	1
Overfladiske skrammer	23	17
Kom ikke fysisk til skade	65	76
I alt	100	100

⁴⁶ Forskellen er dog ikke statistisk signifikant.

⁴⁷ Forskellen er statistisk signifikant.

Dette afspejler sig i andelen, der er kommet til skade ved hændelsen, jf. tabel 11.2. 12 procent af partnerovergrebene har medført fysiske skader ud over overfladiske skrammer mod 7 pct. af ikke-partnerovergrebene.⁴⁸

Andelen, der følte, at de var i livsfare, er af samme størrelsesorden for partnerovergreb som for ikke-partnerovergreb: henholdsvis 22 og 19 pct.

Der er videre spurgt om, hvorvidt hændelsen har medført, at kvinden har drukket alkohol eller taget medicin som hjælp for at komme over oplevelsen. 8 pct. af dem, der har været udsat for overgreb af en partner angiver, at det er sket. For dem, der har været udsat for overgreb af en ikke-partner, er andelen nogenlunde den samme, nemlig 5 pct.

Endelig er der spurgt om, hvorvidt kvinderne som følge af overgrebet har søgt hjælp hos krisecentre, offerrådgivning eller anden rådgivning. Det er der generelt meget få, der har, nemlig 4 pct. af dem, der har været udsat for overgreb af en partner, mod 8 pct. af dem, der har været udsat for overgreb af en ikke-partner.

11.5. Politianmeldelse

Selv om partnerovergreb således ser ud til at være af alvorligere karakter end ikke-partnerovergreb, anses sidstnævnte alligevel hyppigere for en kriminel handling end førstnævnte, jf. tabel 11.3.⁴⁹ Dette kan dog ikke tages som tegn på en højere grad af accept af overgreb fra en partner end fra en ikke-partner, da andelen af kvinder, der vurderer hændelsen, som 'noget, der bare sker', er stort set den samme i begge tilfælde. Snarere har det at gøre med, at kvinder sjældnere definerer partnerovergreb som noget, myndighederne – politiet – skal involveres i.

Tabel 11.3. Kvindernes vurdering af hændelsen fordelt efter relation til gerningsmand. Procent.

	Partner	Ikke-partner
En kriminel handling	30	39
En forkert, men ikke en kriminel handling	52	42
Noget, der bare sker	18	19
I alt	100	100

Undersøgelsen viser således, at kun 13 pct. af de overgreb, en partner har begået, er anmeldt til politiet, mod 22 pct. af de overgreb, en ikke-partner har begået.⁵⁰ Det bemærkes her, at anmeldelsesfrekvensen er noget mindre end andelen, der anser handlingen for kriminel.⁵¹ I sammenligning med

⁴⁸ Forskellen er dog ikke statistisk signifikant.

⁴⁹ Forskellen er statistisk signifikant.

⁵⁰ Forskellen er statistisk signifikant.

⁵¹ Der er ikke en total overensstemmelse mellem, at handlingen er anmeldt til politiet, og at den anses for at være kriminel. Det er således 73 pct. af de ikke-partnerovergreb, der er anmeldt, som anses som kriminelle, mens altså den resterende del ikke anses for at være det. For partnerovergreb drejer det sig om 70 pct.

tidligere offerundersøgelser⁵² udviser IVAWS-undersøgelsen en meget lav anmeldelsesfrekvens, hvilket endnu engang understreger, at denne undersøgelse ikke kun omfatter det, der opfattes som kriminelle overgreb.⁵³

I forlængelse heraf ses af tabel 11.4, at den hyppigste grund til ikke at anmelde er, at overgrebet af offeret ikke anses for at være tilstrækkeligt alvorligt. I omkring halvdelen af tilfældene angives dette som årsag til ikke-anmeldelse.

Tabel 11.4. Årsag til ikke at anmelde hændelsen til politiet set i forhold til relation til gerningsmanden. Procent.

	Partner	Ikke-partner
Klarede det selv/familiesag	41	29
Ikke alvorligt nok	45	53
Politiet ville/kunne ikke gøre noget	9	12
Frygt for repressalier	10	4
Var skamfuld/følte skyld	10	3
Ville skjule hændelsen	5	2
Af hensyn til gerningsmanden	6	5
Del af jobbet	0	10
Andet	3	2
Bange for ikke at blive troet på	2	1

En anden hyppig årsag til ikke at anmelde partnerovergreb er, at man betragter sagen som et familieanliggende og muligvis selv har taget affære. Denne begrundelse – at man selv reagerer på hændelsen – forekommer dog også forholdsvis hyppigt for ikke-partnerovergreb.

Man kunne forvente, at hensyn til gerningsmanden ville spille en noget større rolle for ikke at anmelde partnerovergreb end ikke-partnerovergreb, men det ser ikke ud til at være tilfældet. Derimod er det ganske hyppigt, at partnerovergreb ikke anmeldes enten på grund af frygt for repressalier, på grund af skyldfølelse eller fordi, kvinden har villet skjule hændelsen for omverdenen. En fjerdedel af de ikke anmeldte overgreb begrundes hermed, hvilket er en bekymrende stor andel.

Det skal fremhæves, at det forholdsvis sjældent sker, at hændelsen ikke anmeldes, fordi man tror, at politiet ikke vil tage hændelsen alvorligt eller ikke er i stand til at gøre noget ved sagen.

Af de kvinder, der har anmeldt til politiet, er der især mange af dem, der har været udsat for overgreb af en ikke-partner, som er tilfredse med politiets håndtering af sagen. Knap to tredjedel angiver, at de har været tilfredse hermed, mens det for partnerovergreb drejer sig om godt halvdelen. Henholdsvis en femtedel og en fjerdedel angiver, at de har været *meget* utilfredse med politiets må-

⁵² Se bl.a. undersøgelser omtalt i afsnit 8.

⁵³ Se John van Kesteren, Pat Mayhew & Paul Nieuwbeerta: *Criminal Victimization in Seventeen Industrialised Countries*. NSCR, no 187, 2000, s. 194.

de at behandle sagen på. Andel tilfredse svarer nogenlunde til det, man har fundet for personfarlig kriminalitet i andre offerundersøgelser.⁵⁴

For godt en fjerdedel af de anmeldte ikke-partnerovergreb er der rejst sigtelse, mens det drejer sig om knap en tredjedel af de anmeldte partnerovergreb.

⁵⁴ John van Kesteren et al., op cit., s. 71.

12. Nærmere om seksuelle overgreb på kvinder

Det er fremgået, at én ud af hver 12 kvinder mellem 18 og 70 år i Danmark én eller flere gange i deres voksne liv (dvs. siden 16-års alderen) har været udsat for, at en mand har forsøgt eller rent faktisk har tiltvunget sig samleje med dem. I dette afsnit skal omfanget og karakteren af denne form for seksualiseret vold beskrives.

12.1 Seksuelle overgreb i løbet af et år (2003)

Som tidligere nævnt kan det på baggrund af undersøgelsens tal estimeres, at omkring 2.000 kvinder i 2003 har oplevet sig udsat for tvangssamleje eller forsøg herpå. Omkring 1000 af disse har oplevet hændelsen som kriminel – altså som en voldtægt.⁵⁵

Forholdet mellem det estimerede antal kvinder, der har været udsat for tvangssamleje det seneste år (hovedsagelig 2003), og det antal kvinder, der har været udsat en eller flere gange i løbet af deres voksne liv, tyder på, at der over tid er sket et fald i andelen af kvinder, der udsættes for denne form for overgreb. Af tabel 12.1 kan man se, hvor lang tid siden det er, kvinderne (senest) har været udsat for forsøg på eller fuldført tvangssamleje. For over halvdelen af de udsatte kvinders vedkommende er det (senest) sket for mere end 10 år siden i forhold til interviewtidspunktet. Som det er fremgået, bestyrkes denne formodning også af en sammenligning med en tidligere undersøgelse, foretaget i 1991.

Tabel 12.1. Kvinder der har oplevet sig udsat for tvangssamleje eller forsøg herpå fordelt efter tid siden det skete (sidste gang). Procent.

	Forsøg	Fuldførte
Seneste år	2	1
1-5 år siden	12	18
6-10 år siden	16	20
11-20 år siden	24	22
Mindst 21 år siden	43	30
Uoplyst	3	-
I alt	100	101

Baseret på såvel besvarelserne i IVAWS-undersøgelsen som på de foreliggende tal for, hvor mange politianmeldte voldtægter, der blev foretaget i 2003, tyder det på, at godt halvdelen af de kvinder, der har oplevet sig udsat for voldtægt, har henvendt sig til politiet vedrørende det skete (eller andre

⁵⁵ I en karakteristik af, hvordan de kvinder, der har været udsat for tvangssamleje eller forsøg herpå, har oplevet det, svarer 53 pct., at de har oplevet det som noget kriminelt, 35 pct. at de ikke har oplevet det som noget kriminelt, men dog som noget moralsk forkert, mens 10 pct. tilkendegiver, at det er sådan noget som "bare sker". Der er et betydeligt sammenfald mellem kvindernes vurdering af hændelsernes karakter af kriminalitet eller ikke-kriminalitet og deres vurdering af hændelsernes alvorlighedsgrad. 43 pct. af kvinderne karakteriserer det overgreb, de har været udsat for, som "meget alvorligt". 27 pct. beskriver det som "ret alvorligt", mens 28 pct. synes, at det indtrufne ikke var særligt alvorligt.

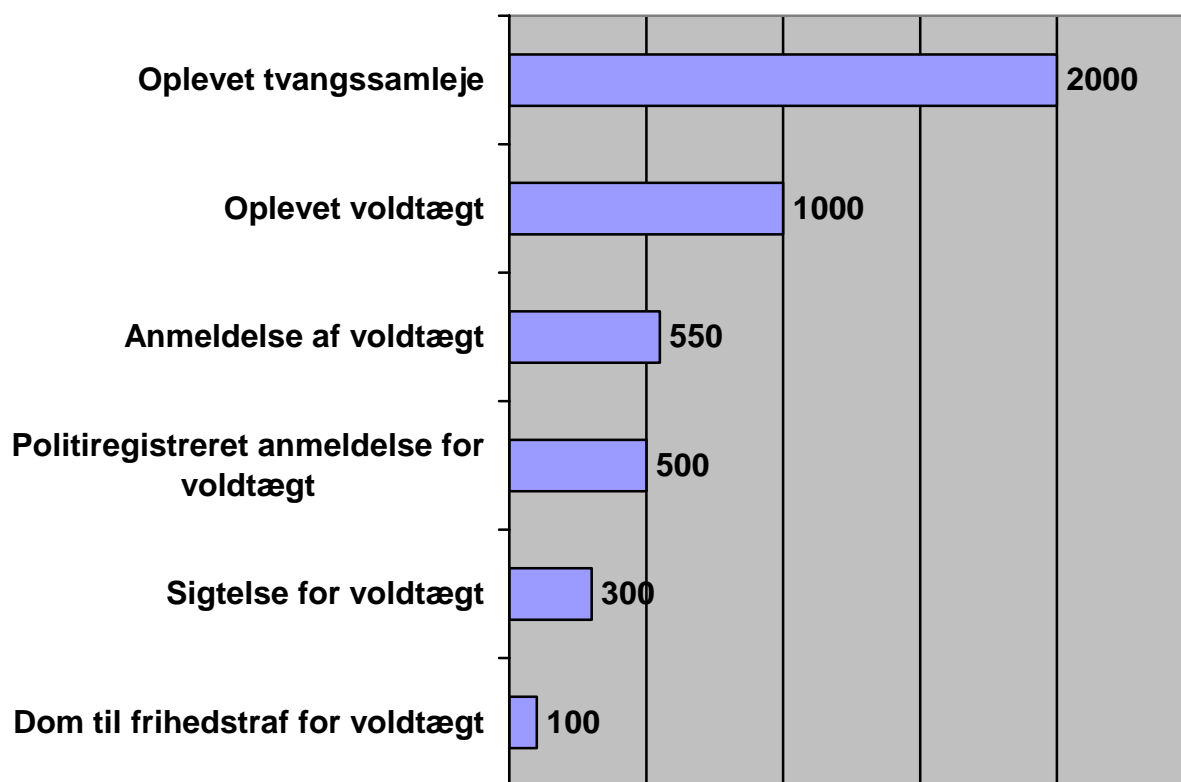
har henvendt sig på deres vegne). I langt de fleste tilfælde er henvendelserne blevet til en registreret anmeldelse hos politiet: ca. 500 sager. Ved et mindre antal henvendelser synes der ifølge kvinderne ikke at være sket yderligere. Der kan enten være tale om, at politiet intet har ført til papir, dvs. at politiet har ordnet sagen helt ”uformelt på stedet”, eller at sagen ikke er kommet videre end til en registreret ”undersøgelse”. Der kan også – som en tredje mulighed – være tale om, at politiet har optaget forholdet som en anmeldelse af andet end voldtægt, f.eks. som vold eller blufærdighedskrænkelse. Ifølge det foreliggende kan det alt i alt dreje sig om omkring 1 ud af hver 10. voldtægtsanmeldelse, dvs. omkring 50 sager på årsbasis.

Det er op mod 100 mænd, der på årsbasis får en fældende strafferetlig afgørelse for et voldtægtsforhold. I langt de fleste tilfælde er der tale om en ubetinget frihedsstraf. Det er altså knapt hvert tyvende af de tilfælde, hvor en kvinde oplever sig udsat for et forsøg på eller et fuldbyrdet tvangsamleje, der resulterer i, at gerningsmanden straffes herfor. At dette tal er så lavt, er der – kvantitativt set – fire hovedforklaringer på: At kvinderne kun i halvdelen af tilfældene oplever det, de har været udsat for, som noget kriminelt; at ”kun” godt halvdelen af de kvinder, der har oplevet det som noget kriminelt, anmelder det til politiet; at politiet kun opklarer – i betydningen får sigtet en eller flere personer – i ca. 60 pct. af de anmeldte tilfælde; og at kun omkring hver tredje sigtelse ender med en ubetinget frihedsstraf, hovedsagelig fordi sagerne henlægges pga. bevisets stilling.

Der findes en række andre bidragende faktorer til selektionsprocessen. De kan være af overordentlig stor vigtighed i de enkelte konkrete sager, men er alle – kvantitativt set – af mindre betydning end de fire hovedforklaringer. Det drejer sig bl.a. om de nævnte anmeldelser, der ikke hos politiet resulterer i en registreret voldtægtsanmeldelse, om anmeldelser, der viser sig at være falske, om sager, hvor tiltalte frikendes ved en domstol, og om sager, der ender med en anden afgørelse end ubetinget frihedsstraf, frifindelse eller tiltaleundladelse pga. bevisets stilling, f.eks. en betinget frihedsstraf (meget få) eller en foranstaltningsdom. Ifølge kriminalstatistikken for 2003 blev der i dette år registreret 472 anmeldelser for voldtægt mv. Sigtelsesprocenten var 63,6. Af de i alt 271 af sigtelser, der ikke var grundløse, endte 89 med en ubetinget frihedsstraf, 6 med betinget frihedsstraf, 134 med tiltaleundladelse, 24 med frifindelse og 18 med ”anden afgørelse”.⁵⁶

⁵⁶ *Kriminalstatistik 2003*, udgivet af Danmarks Statistik, nov. 2004. ”Anden afgørelse” inkluderer bl.a. foranstaltningsdomme, men fx også tilfælde, hvor den sigtede er død inden domfældelse. I 2003 endte 13 af voldtægterne med en foranstaltningsdom.

Figur 12.1 Estimering af selektionsprocessen fra udsættelse for forsøg på eller fuldbyrdet tvangssamleje til at en eller flere personer eventuelt dømmes herfor, samtlige kvinder i Danmark, 2003 (afrundede tal).

I det følgende der vil blive givet en nærmere karakteristik af de tvangssamlejer, kvinderne i IVAWS-undersøgelsen har oplevet sig udsat for. Det vil blive gjort med særlig henblik på at fremhæve karakteristika ved henholdsvis forsøg og fuldbyrdede forhold samt ved tvangssamlejer, begået af henholdsvis partnere og ikke-partnere. Der er en indbyrdes sammenhæng mellem disse to dimensioner, idet fuldbyrdede voldtægter hovedsagelig er begået af partnere, mens forsøg hovedsagelig er begået af andre end partnere (bekendte og fremmede).

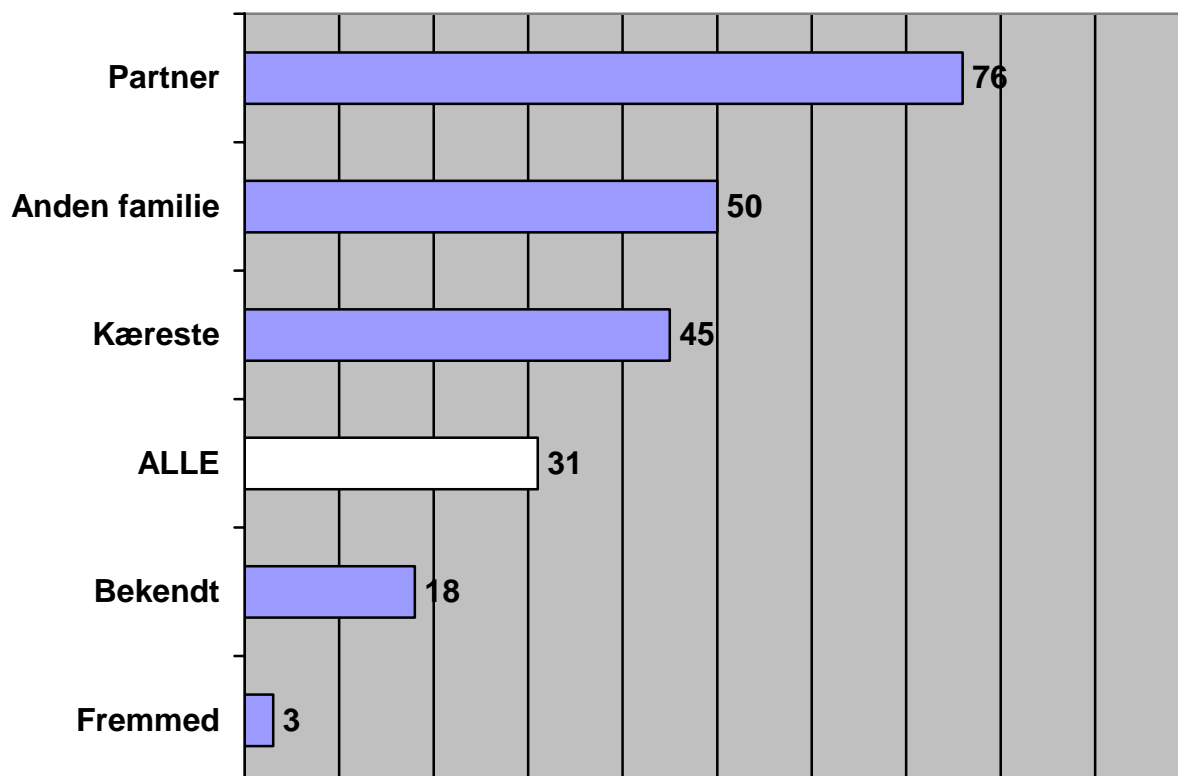
12. 2. Ofre og handlinger

For de fleste af de udsatte kvinder har tvangssamlejet været en engangsforeteelse. Især er det usædvanligt, at de har været udsat for seksuel vold fra flere forskellige mænd ved flere forskellige lejligheder. Betydeligt mere udbredt er det, at samme mand har forsøgt sig med eller tiltvunget sig samleje flere gange.⁵⁷ Det har gjort sig gældende i næsten hvert tredje tilfælde (31 pct.). Ved forsøgene er det hvert fjerde (24 pct.) og ved de fuldbyrdede forhold hele 42 pct. Det er i særdeleshed, hvor det er partnere, der er involveret, at det ofte er sket flere gange. Her er det faktisk hovedreglen, at

⁵⁷ Vi kan dog ikke vide dette med fuldstændig sikkerhed, fordi der f.eks. ved tvangssamleje begået af en partner ikke er spurgt om, hvorvidt man har været udsat for dette overgreb fra flere forskellige partnere.

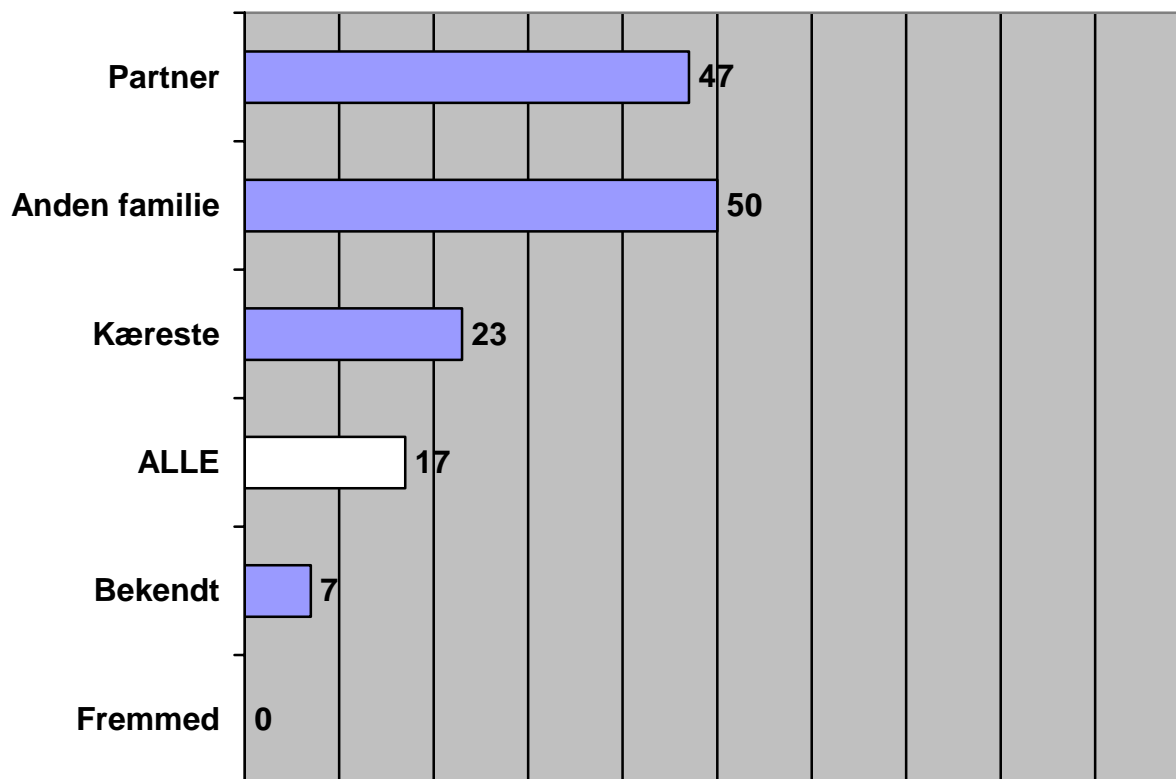
det ikke er en engangsforeteelse. I tre ud af fire tilfælde, hvor gerningsmanden er en partner, har der været tale om mere end ét tvangssamleje eller forsøg herpå, jf. figur 12.2. Det skal understreges, at det ikke er muligt at sige, om der er tale om samme eller forskellige partnere, men da gentagne tvangssamlejer, jf. det følgende, ofte sker med forholdsvis korte mellemrum, forekommer det sandsynligt, at der er tale om samme partner.

Figur 12.2. Procentdel af kvinder, der har været udsat for tvangssamleje eller forsøg herpå, hvor det er sket mere end én gang, set i forhold til relationen til gerningsmanden.

For hver sjette af det udsatte kvinder (17 pct.) har det stået på mindst en gang om måneden over en kortere eller længere periode, jf. figur 12.3. For ingen af kvinderne har dette været tilfældet, når det drejede sig om en fremmed person, og det har også været relativt sjældent, når gerningsmanden var en bekendt. Det er derimod til gengæld karakteristisk for omkring halvdelen af de tilfælde, hvor det drejer sig om en partner eller et andet familiemedlem, at det i en periode er sket mindst en gang om måneden.

Figur 12.3. Procentdel af kvinder, der har været udsat for tvangssamleje eller forsøg herpå, hvor det i en periode har stået på mindst en gang om måneden, set i forhold til relationen til gerningsmanden.

12.3. Gruppevoldtægt

Ikke mindst på baggrund af enkelte spektakulære sager har der i de første år af indeværende årtusinde været stærk fokus på forekomsten af gruppevoldtægter. Af de tvangssamlejer, som de 18-70-årige kvinder har været udsat for i deres liv – og i langt de fleste er det sket for mange år siden, hvorfor tallene ikke siger noget om den aktuelle situation⁵⁸ – er forekomsten af flere gerningsmænd den absolutte undtagelse. I 97 pct. af tilfældene har der været én gerningsmand, i 2 pct. to gerningsmænd og i 1 pct. tre eller flere. Disse tal for forekomsten af gruppevoldtægter er lavere end dem, samtlige analyser foretaget i perioden fra 1950-2000 påviser, uanset om disse analyser baserer sig på materialer vedrørende anmeldte eller domfældte voldtægter. Forskellen skyldes især den meget store andel uanmeldte sager, hvor det er en partner, der har stået bag. Den slags sager forekommer pr. definition ikke i de hidtil gennemførte analyser. Hvis man alene ser på sager, hvor gerningsmanden ikke har været en partner, mindsker andelen af sager, hvor der har været én gernings-

⁵⁸ Det datagrundlag, der er til rådighed i nærværende undersøgelse, til at analysere og udsige noget om den aktuelle situation – det være sig med hensyn til forekomsten af gruppevoldtægter eller andre karakteristika – er alt for spinkelt. Fx drejer det sig i absolutte tal om 3 kvinder, der har været udsat for tvangssamleje eller forsøg herpå inden for det seneste år forud for interviewtidspunktet.

mand, til 95 pct. I 3 pct. af disse sager har der været to gerningsmænd og i 2 pct. to eller flere gerningsmænd.

12.4. Hjælp til ofrene

Ikke mindre end hver femte (21 pct.) af de kvinder, der har været udsat for tvangssamleje, har tilsyneladende aldrig fortalt det til nogen og dermed ikke fået hjælp af nogen – det være sig familie, venner, veninder, kolleger, læger, psykologer, sagsbehandlere, kriserådgivere, politifolk eller andre. I absolutte tal svarer det til, at 30-40.000 nulevende kvinder i Danmark mellem 18 og 70 år bærer på en sådan hemmelighed. En del af forklaringen herpå er, at de ikke har oplevet det, de har været udsat for, som særligt alvorligt. Dette gør sig gældende i omkring halvdelen af tilfældene. Tilbage bliver der altså stadig 15-20.000 kvinder – eller omkring 1 pct. af alle 18-70-årige – som ikke har fået nogen form for hjælp med den alvorlige seksuelle krænkelse, de har været udsat for.

Måske lidt overraskende gør det ikke nogen betydende forskel, om gerningsmanden har været en partner eller ej. Efter alvorlighedsgraden er det mest afgørende forhold for, om kvinden har talt med nogen om hændelsen eller ej, længden af perioden siden, det er sket (og dermed også kvindens alder). Blandt de kvinder, der har været udsat for alvorlige hændelser for mere end ti år siden, er der – sammenlignet med de kvinder der har været udsat for alvorlige hændelser for mindre end 10 år siden – tre gange så mange, som tilsyneladende ikke har fortalt om det til nogen og ikke fået nogen form for hjælp: 18 pct. over for 6 pct. Det peger i retning af, at det over tid kan være blevet mere almindeligt at snakke med andre og på denne måde søge hjælp, når man udsættes for alvorlige seksuelle overgreb.

Tabel 12.2. Procent kvinder udsat for tvangssamleje eller forsøg herpå, som har talt med nære familiemedlemmer eller andre om det.

Talt med ...	Tid siden hændelse		Alle
	Over 10 år	10 år eller mindre	
Nær familie	39	52	42
Anden familie	5	8	6
Ven/nabo	57	59	57
Kollega/chef/studiekammerat	5	11	7
Læge/sygeplejerske	7	12	8
Psykolog/psykiater	9	20	12

Det mest almindelige i hele perioden har været at tale med venner/veninder (herunder naboer) om det. Det har de fleste gjort, såvel i ”gamle dage” som i nyere tid. Der synes ikke at være sket nogen særlig ændring heri. Næstmest udbredt er det at tale med den nære familie. Tilbøjeligheden hertil synes at være blevet større. For hændelser, der er sket inden for den seneste halve snes år, er det næsten lige så udbredt som at tale med venner/veninder. Det er kun et mindretal, der har talt med kollegaer, læger/sygeplejersker eller psykologer/psykiatere, men der er dog i alle tilfælde sket omkring en fordobling i, hvor udbredt det er.

For en del kvinder har det været nødvendigt at få lægebehandling for de fysiske skader, der er sket i forbindelse med tvangssamlejet. For de kvinder, der har været udsat for tvangssamleje inden for de seneste 10 år, svarer andelen, der har fået lægebehandling, til den andel, der har talt med læger/sygeplejersker om, hvad de har været udsat for. Heri ligger formentlig, at det er ret ualmindeligt at opsøge sundhedspersonale for at tale om seksuelle overgreb, hvis der ikke foreligger behandlingskrævende fysiske skader. For de kvinder, hvor overgrebet er sket for mere end 10 år siden, overstiger den andel, der har fået lægebehandling, andelen af kvinder, der har talt med læger/sygeplejersker om det. Måske skyldes det, at det tidligere ikke var ualmindeligt, at kvinder i disse situationer også over for læger m.v. søgte at skjule, hvad der var sket, og/eller at læger m.v. ikke var indstillede på at fokusere på andet end de fysiske skader. Andre forklaringer er imidlertid også mulige.

Lidt flere nu end tidligere, men stadig en minimal del af de kvinder, der har været udsat for tvangssamlejer, kommer i kontakt med socialforvaltningen (3 pct. over for 1 pct.). For kontakt til andre institutioner såsom krisecentre, forsorgshjem, herberger o. lign., er der sket en udvikling fra 3 pct. til 9 pct. Ser vi her alene på de begivenheder, kvinderne vurderer som ret eller meget alvorlige, er de tilsvarende procenter henholdsvis 4 og 12.

12.5. Politianmeldelse

Knapt hvert femte, 18 pct.,⁵⁹ har anmeldt forholdet til politiet eller politiet har fået nys om forholdet på anden vis. De faktorer, der er sammenhængende med, om der er sket politianmeldelse eller ej, er i meget høj grad de samme som dem, der er udslagsgivende for, om man har talt med nogen om det og/eller opsøgt/fået professionel hjælp. De udslagsgivende faktorer er således først og fremmest hændelsens alvorlighed og tidspunkt.

Der er mere end dobbelt så mange af de kvinder, der anser det seksuelle overgreb for at have været meget eller ret alvorligt, der har anmeldt det til politiet, i forhold til de kvinder, der ikke anser det skete for særligt alvorligt, 22 over for 9 pct. Næsten hver tredje, 30 pct., af de ”meget alvorlige” overgreb er blevet anmeldt. Omvendt betyder dette altså, at syv ud af 10 kvinder, der har været udsat for ”meget alvorlige” seksuelle overgreb i form af, at nogen har forsøgt eller faktisk tvunget dem

⁵⁹ Kan ikke sammenlignes med estimeringen i figur 12.1, hvor det alene drejer sig om 2003, mens de 18 pct. drejer sig om de kvinder, der har været udsat for tvangssamleje på et eller andet tidspunkt i deres liv.

til samleje, *ikke* har anmeldt det til politiet, ligesom politiet heller ikke har fået nys om det på anden vis.

Som det er fremgået af det tidligere, er der tegn på, at anmeldelsestilbøjeligheden er højere i vore dage end tidligere. Samme tendens ses her, idet 24 pct. af de tvangssamlejer, kvinder har været udsat for de seneste 10 år (dvs. fra 1994 til 2003), er anmeldt til politiet, mens det drejer sig om 15 pct. af de tvangssamlejer, der er sket for mere end 10 år siden (dvs. før 1994). Det er i særdeleshed i forbindelse med de tvangssamlejer, som kvinder ikke betragter som særligt alvorlige, der synes at være sket en kraftig øgning af anmeldelsestilbøjeligheden. For de "ikke særligt alvorlige" tvangssamlejer, som er sket før 1994, er det den absolutte undtagelse, at de er blevet anmeldt til politiet. Det er kun tilfældet for 1 ud af hver 25 af disse forhold (4 pct.). I det seneste tiår, fra 1994 til 2003, er der i hvert 4. af disse forhold (25 pct.) sket henvendelse til politiet, eller politiet har fået nys om forholdet på anden vis.

Igen er det overraskende, at det synes at spille en forholdsvis begrænset rolle, om gerningsmanden har været en partner eller ej, men tendenserne går dog i den forventede retning. Når gerningsmanden har været en nuværende eller tidligere partner/kæreste, har 14 pct. politianmeldt, mens det i øvrige tilfælde drejer sig om 18 pct. Set i forhold til alvorlighed, partnerrelation og fuldbyrdelse eller ej, er det ene yderpunkt alvorlige, fuldbyrdede overgreb fra ikke-partnere, hvor 29 pct. har anmeldt. Det andet yderpunkt er ikke særligt alvorlige forsøg på overgreb fra partnere, som i intet tilfælde er anmeldt.⁶⁰

Det skal atter understreges kraftigt, at det drejer sig om tendenser, der typisk ikke er statistisk signifikante, fordi de absolutte tal er små. Tallene er i særdeleshed meget små, når vi forsøger yderligere at nuancere de forskelle, som forholdet til gerningsmanden kan betyde for anmeldelsestilbøjeligheden.

Tabel 12.3. Procent af kvinder, der har været udsat for tvangssamleje eller forsøg herpå, som har anmeldt det til politiet (eller hvor politiet har fået nys om forholdet på anden vis) set i forhold relationen til gerningsmanden.

Gerningsmand:	Anmeldelsesprocent
Nuværende partner	0
Anden familie	0
Tidligere partner/kæreste	14
Bekendt	16
Fremmed	26
ALLE	18

⁶⁰ Hvis vi yderligere opdeler disse yderpunktssituationer i, om kvinderne betragter det skete som kriminelt, er 39 pct. af de beskrevne ikke-partner-overgreb blevet anmeldt, mens der overhovedet ikke findes partner-overgreb af den nævnte karakter i det andet yderpunkt, som af kvinderne betragtes som kriminelle.

I voldtægtsforskningen er det almindeligt at sondre mellem overfaldsvoldtægter, kontaktvoldtægter og partnervoldtægter. Denne opdeling er baseret på, om gerningsmanden er en fremmed, en bekendt eller en partner/tidligere partner. I og med, at ikke alle kvinder betragter det, de har været udsat for, som kriminel voldtægt, anvendes i tabel 12.4 en anderledes terminologi: Overfaldssituation, kontaktsituation og partnersituation. Talbasis er også her ret lille, men forskellene går tydeligt i den forventede retning. Anmeldelsestilbøjeligheden er størst, når der er tale om overfald og fuldbyrdet tvangssamleje, og mindst, hvor der er tale om en partner, der har forsøgt tvangssamleje.

Tabel 12.4. Procent kvinder, der har været udsat for tvangssamleje eller forsøg herpå, og som har anmeldt det til politiet (eller hvor politiet har fået nys om forholdet på anden vis) set i forhold til, hvem gerningsmanden har været, og om der har været tale om forsøg på eller fuldbyrdet tvangssamleje.

	Overfaldssituation	Kontaktsituation	Partnersituation	Alle
Forsøg	20	13	4	13
Fuldbyrdet	41	21	18	23
Alle	26	16	13	18

I tabel 12.5 gengives de tilsvarende tal for den del af tvangssamlejerne og forsøg herpå, som kvinderne har vurderet og betragtet som værende kriminel (voldtægt).

Tabel 12.5. Procent kvinder, der har været udsat for kriminelt tvangssamleje eller forsøg herpå (voldtægt), og som har anmeldt det til politiet (eller hvor politiet har fået nys om forholdet på anden vis) set i forhold til, hvem gerningsmanden har været, og om der har været tale om forsøg på eller fuldbyrdet tvangssamleje.

	Overfaldsvoldtægt	Kontaktvoldtægt	Partnervoldtægt	Alle
Forsøg	29	27	13	26
Fuldbyrdet	50	31	31	35
Alle	36	29	28	31

Det mest overraskende her er måske, at halvdelen af alle de fuldbyrdede voldtægter, der er begået af en fremmed, ikke er blevet politianmeldt. Også her er der dog en tydelig tendens til forskel over tid. 75 pct. af de kvinder, der har været udsat for fuldbyrdet overfaldsvoldtægt, begået af fremmede inden for det sidste tiår, har anmeldt over for kun 42 pct. i perioden forud herfor. I øvrigt lader de tidsmæssige udviklingstendenser sig ikke analysere nærmere i forhold til den specifikke tvangssamlejesituation/voldtægtssituation, fordi tallene bliver alt for små ved mange af situationerne.

Den generelle tendens til øget anmeldelsestilbøjelighed synes først og fremmest at bero på en generelt lavere tærskel med hensyn til at affinde sig med seksuelle overgreb i form af tvangssamlejer eller forsøg herpå. Denne tendens synes at gøre sig gældende med omtrent samme styrke ved kontakt- og partnersituationer som ved overfaldssituationer.

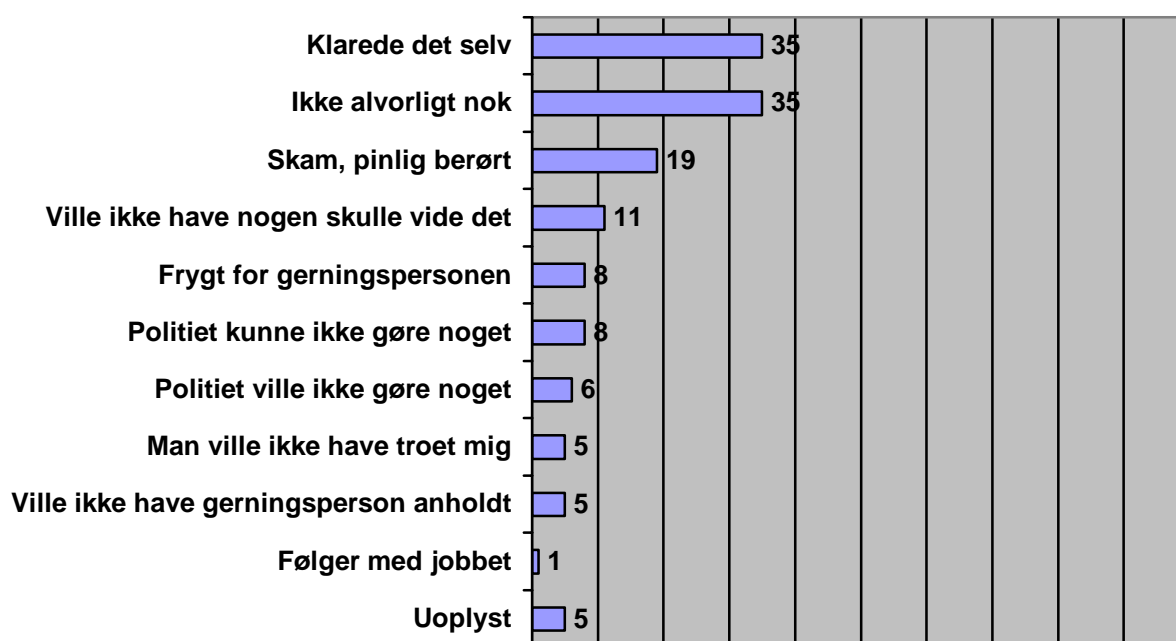
I de tilfælde, hvor politiet ikke gennem anmeldelse eller på anden vis har fået kendskab til et tvangssamleje eller forsøg herpå, er der spurgt om grunden til manglende anmeldelse, jf. figur 12.4. Som man kunne forvente, er de mest udbredte begrundelser for ikke at anmelde, at hændelsen ikke var alvorligt nok, og/eller at man klarede det selv. Sidstnævnte begrundelse kan dække over særdeles forskelligartede situationer og motiver.⁶¹

Mere end hver fjerde, 28 pct., af de kvinder, der har været udsat for tvangssamleje eller forsøg herpå, har undladt anmeldelse på grund af skamfølelse.⁶²

Omkring hver tiende, 11 pct., har anført som begrundelse for manglende anmeldelse, at politiet efter deres opfattelse ikke ville eller kunne gøre noget.⁶³

8 pct. har undladt anmeldelse af frygt for hævn fra gerningsmandens side, mens 5 pct. ikke ønskede gerningsmanden anholdt.

Figur 12.4. Grunde til ikke at politianmelde tvangssamleje eller forsøg herpå (flere grunde kan angives). Procent.

⁶¹ Inkluderet i denne svarkategori er eksempelvis således også kvinder, der svarer, at de har fortalt en ven om det, og kvinder, der svarer "familiesag".

⁶² Det er kvinder, der har svaret "skam, følte mig ilde berørt", "ville ikke have nogen skulle have det at vide", og/eller "fordi man ikke ville have troet mig". Det sidste svar er ikke nødvendigvis ensbetydende med skamfølelse, men næsten alle, der svarer sådan, giver også med en af de førstnævnte (eller begge) forklaringer på at undlade anmeldelse. Hvis man ikke inkluderer "fordi man ikke ville have troet mig", er det 26 pct., der har undladt anmeldelse på grund af skamfølelse.

⁶³ Hvis man inkluderer svaret "fordi man ikke ville have troet mig" (som man kan formode også omfatter – måske endda især – politiet, er denne procent 14).

Oplevelsen af en eller anden form for skam hos offeret ser således ud til at være af klart større betydning for, om kvinder har henvendt sig til politiet end såvel relationen til politiet i sig selv (vurderinger af om politiet vil eller kan gøre noget) som i relationen til gerningsmanden (frygt eller omsorg for denne).⁶⁴

Det kan derfor være af særlig interesse at se på, hvorvidt undladelse af politianmeldelse på grund af skamfølelse er mere knyttet til visse overgrebssituationer end til andre. Ud fra mere almene betragtninger om kvindens ændrede situation i det moderne samfund kunne man forvente, at undladelse af politianmeldelse på grund af skamfølelse ville være mindre udbredt i dagens samfund end før i tiden. Det er da til dels – men også kun til dels – tilfældet. Ser vi således på det samlede antal kvinder, der har været udsat for tvangssamlejer eller forsøg herpå, er der ingen forskel i andelen, der har undladt anmeldelse på grund af skamfølelse, set i forhold til tidspunktet for hændelsen. Den forventede forskel giver sig kun til kende for kvinder, der har oplevet sig udsat for kriminelt tvangssamleje eller forsøg herpå.⁶⁵ Materialet muliggør ikke en belysning af, om ændringen i skamfølelsens betydning er et produkt af en ændring i tiden (generationsændring), eller om den er et produkt af alder. Vi kan blot konstatere, at vi ved en aldersopdeling får de samme tendenser frem som ved en opdeling i samfundsperioder: For tvangssamlejer som helhed er der kun en svag tendens til, at de ældre ofre oftere har undladt anmeldelse på grund af skamfølelse end de yngre. For tvangssamlejer, der er vurderet som kriminelle, er der en stærkere og relativ klar tendens. 17 pct. af de yngste (-29 år) ofre har undladt politianmeldelse på grund af skamfølelse, 26 pct. af de 30-49-årige og 32 procent af de 50-70-årige.

Den skamfølelse, der forhindrer en kvinde i at anmelde et seksuelt overgreb til politiet, har givetvis mange rødder og mange udtryksformer. En vigtig dimension er antagelig følelsen af selv at bære en del eller hele skylden for det skete – og/eller oplevelsen af, at andre vil betragte det på denne måde. Det fører bl.a. til en forventning om, at det især er kvinder, der har været udsat for de relativt alvorlige overgreb, fx fuldbyrdede tvangssamlejer frem for forsøg, som vil undlade anmeldelse på grund af skamfølelse, fordi det fuldbyrdede kan tolkes som manglende modstand fra kvindens side, mens forsøg kan ses som aktiv ulyst/modværge. Svarene peger da også umiddelbart i denne retning. Ved alle fuldbyrdede tvangssamlejer er politianmeldelse undladt i 28 pct. af tilfældene begrundet i skamfølelse, men det kun er tilfældet for 18 pct. af forsøgene.

Det fører også til en forventning om, at kvinder, der i traditionel borgerlig forstand generelt lever et mere ”udsvævende” liv, f.eks. ved ofte at deltage i det offentlige forlystelseliv, vil føle sig mere

⁶⁴ Idet man dog selvfølgelig skal være opmærksom på, at det kan være svært at skille disse komplekser af begrundelser klart ud fra hinanden. I en vis udstrækning kan de være og er indbyrdes sammenhængende.

⁶⁵ Faktisk synes ændringen at være sket for relativt nylig. Blandt de kvinder, der har været udsat inden for de sidste 5 år forud for interviewtidspunktet (1999-2003), er det 17 pct., der har undladt politianmeldelse på grund af skamfølelse. For kvinder udsat for tvangssamleje for 6-10 år siden (1994-1998) er procenten 26. For kvinder udsat for det for henholdsvis 11-20 og mere end 20 år siden, er forskellen minimal (henholdsvis 30 og 28 pct.).

ramt af skam- og skyldfølelse end andre. IVAWS-undersøgelsen indeholder desværre stort set ikke oplysninger om de udsurgte kvinders livsstil. Den eneste undtagelse er et spørgsmål om alkoholvaner. Og her er problemet under alle omstændigheder, at det drejer sig om alkoholvaner på interviewtidspunktet og ikke på det tidspunkt, hvor det seksuelle overgreb skete. Hvor om alting er: Blandt de kvinder, der drikker sig fulde mindst én gang om måneden, og som har været udsat for tvangssamleje eller forsøg herpå, har dobbelt så stor en andel undladt politianmeldelse af tvangssamleje sammenlignet med dem, der sjældnere drikker sig fulde – 40 pct. over for 21 pct.⁶⁶ Denne forskel er statistisk signifikant.

Endelig – i forhold til hvad det er muligt at belyse i undersøgelsen – fører det til en forventning om, at skamfølelsesaspektet vil være mere fremtrædende, desto mere offeret har haft kontakt med gerningsmanden, og desto længere og mere intimt offeret har ”accepteret” manden som en del af sit liv. I overensstemmelse hermed finder vi, at hvor 16 pct. af ofrene for tvangssamleje eller forsøg herpå har undladt politianmeldelse på grund af skamfølelse, når gerningsmanden har været en fremmed, så er denne procent 22, når det har været en bekendt, og 27, når det har været en partner.⁶⁷

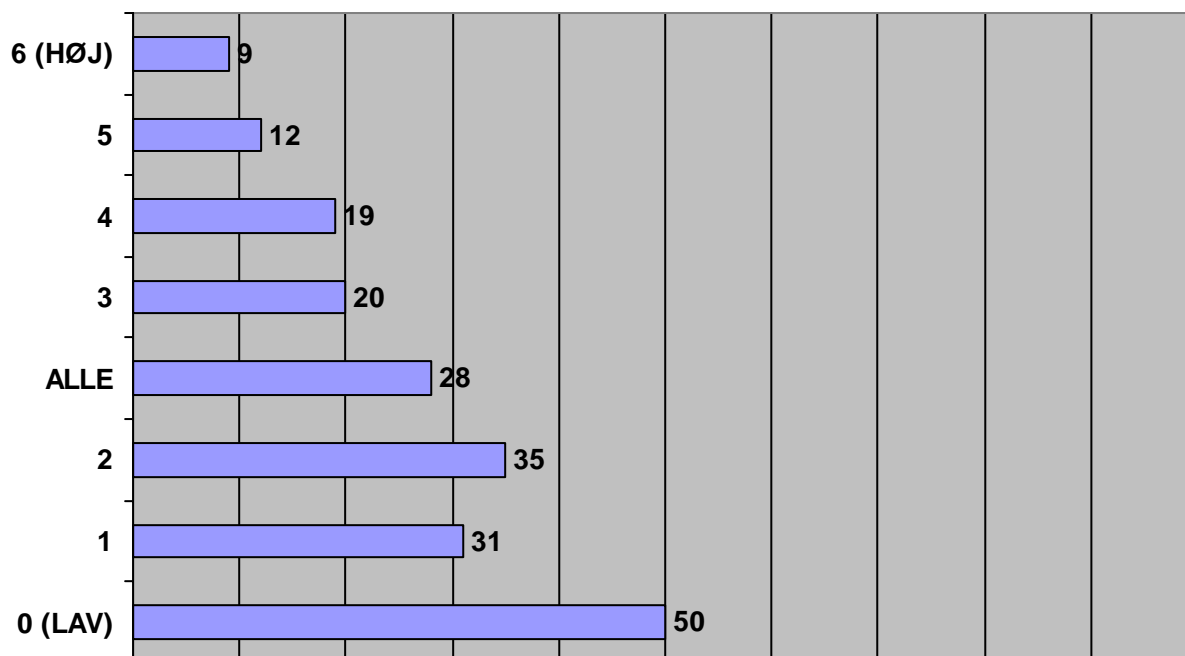
En til dels anden side af skamfølelsens rødder og udtryksformer, end de her berørte, vedrører offerets almene ressourcer. Formodningen er, at samfundsmæssig succes, høj uddannelse, arbejde med høj status, magt, høj indkomst osv. er forbundet med stor selvtillid, uafhængighed, overskud og uforfærdethed. Forventningen er følgelig, at ressourcestærke kvinder vil være mindre parate til at tage skylden og skammen på sig og lade det bremse en politianmeldelse af et seksuelt overgreb. Ud fra de forhåndenværende muligheder – og de er ikke store i det foreliggende materiale – har vi konstrueret et indeks for ”samfundsmæssig succes og ressourcestyrke”. Maksimum i dette indeks er 6 point, som scores af kvinder, der har en personlig indkomst på mindst 300.000 årligt, har en partner (som de er gift, samlevende eller kæreste med), og som har en videregående uddannelse af mindst fem års varighed. Minimum i indekset er 0 point, som scores af kvinder med en årlig personlig indkomst på højst 199.000 kr., er single og højst har en folkeskoleuddannelse.

Som det fremgår af figur 12.5 findes der en stærk – og statistisk signifikant - sammenhæng mellem ofrenes sociale ressourcer målt på denne måde og deres tilbøjelighed til at undlade anmeldelse på grund af skamfølelse. Mindre end hver tiende af de mest ressourcestærke og samfundsmæssigt succesfulde kvinder har undladt anmeldelse på grund af skamfølelse, mens det er tilfældet for halvdelen af de mindst ressourcestærke og succesfulde. Disse forskelle og tendenser kan ikke forklares ved aldersforskelle mellem de enkelte grupper. De nævnte forskelle og tendenser genfindes således for alle aldersgrupper, om end på forskellige niveauer. Yderpunkterne er således de unge ressource-

⁶⁶ Der findes også en statistisk sammenhæng mellem de udsatte kvinders civilstand på interviewtidspunktet og deres tilbøjelighed til at have undladt politianmeldelse på grund af skamfølelse. Blandt single-kvinderne er det 35 pct., der har undladt anmeldelse på grund af skamfølelse, blandt separerede 26 pct. og blandt kvinder, der er gift, samlevende eller har kæreste, 18 pct. Se i øvrigt indekiskonstruktion vedrørende sociale ressourcer i det følgende.

stærke kvinder, hvor praktisk talt ingen har undladt at anmelde på grund af skamfølelse over for de ældre resourcesvage kvinder, hvor de fleste har undladt at anmelde på grund af skamfølelse.

Figur 12.5. Andelen af kvinder udsat for tvangssamleje eller forsøg herpå, som har undladt politianmeldelse på grund af skamfølelse, set i forhold til et indeks for kvindernes sociale ressourcer⁶⁸

12.6. Angst

Det vil være nærliggende at forestille sig, at en kvindes sociale ressourcer ikke kun har betydning for, hvordan hun tackler selve situationen under og umiddelbart efter et seksuelt overgreb, men også de mulige konsekvenser på længere sigt. Spørgsmålet om angst for yderligere overgreb og for anden form for kriminalitet som en mulig konsekvens behandles generelt i næste afsnit. Her skal dog kort ses separat på dette spørgsmål i relation til alene seksuelle overgreb.

Som for voldelige overgreb i al almindelighed viser der det sig, at de kvinder, der en eller flere gange har været udsat for at blive tvunget til et samleje eller forsøgt tvunget til det, lever et liv med større angst og ængstelse end kvinder, der ikke har været udsat for denne form for overgreb. Næsten dobbelt så mange af de udsatte kvinder, 27 pct., tænker ofte eller næsten hele tiden på deres personlige risiko for at blive udsat for vold, tyveri m.v. i forhold til andre kvinder (14 pct.). Det gør

⁶⁷ Disse forskelle er dog ikke så store, at de er statistisk signifikante.

⁶⁸ Indekset fremkommer på følgende måde: En addition af værdierne på tre delindeks. Delindeks 1 vedrører civilstand: Gift, samlevende, kæreste = 2, separeret = 1, single = 0. Delindeks 2 vedrører uddannelse: Videregående uddannelse (min. 5 år) = 2, anden uddannelse = 1, kun folkeskoleuddannelse (inkl. 10. klasse) = 0. Delindeks 3 vedrører årlig personlig indkomst før skat. 300.000 kr. og derover = 2, 200.000-299.000 kr. = 1, -199.000 kr. = 0.

umiddelbart ingen større forskel, om man har været udsat for fuldbyrdet tvangssamleje eller forsøg. Analysen viser dog samtidig en tendens til, at de mere alvorlige begivenheder følges af større og mere udbredt ængstelse end de mindre alvorlige: Knap hver tredje (31 pct.) af de kvinder, der har været udsat for noget, som de finder ”meget alvorligt”, er ofte bange, mod hver fjerde (25 pct.) af de kvinder, der har været udsat for noget, de fandt ”ret alvorligt”, og omkring hver sjette (18 pct.) af de kvinder, der har været udsat for noget, de fandt ”ikke særligt alvorligt”. Denne sammenhæng er statistisk signifikant.

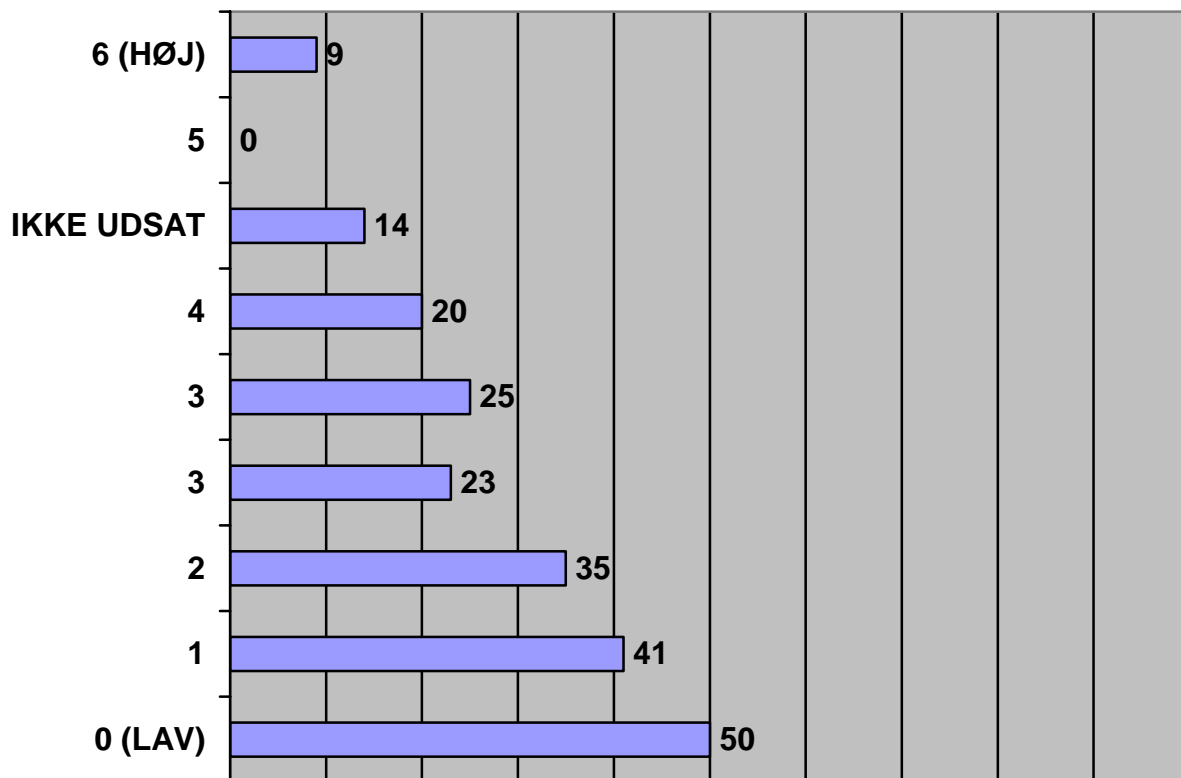
Der er ikke noget, der umiddelbart tyder på, at tiden i alle tilfælde læger alle sår, når det drejer sig om de angstmæssige konsekvenser af seksuelle overgreb. Blandt de kvinder, som for mere end 20 år siden har været udsat for et seksuelt overgreb, er der således flere ængstelige end blandt dem, der ikke har været udsat herfor (20 over for 14 pct.). Det forhold, at der ingen forskel er i andel ængstelige blandt kvinder, der har været udsat for seksuelle overgreb inden for det seneste tiår, og blandt dem, der har været det for 11-20 år siden (henholdsvis 33 og 32 pct.), tyder også på, at det kan tage overordentlig lang tid at blot mindske den angst, der er opstået i overgrebets kølvand. Ud fra det foreliggende materiale er det dog ikke muligt at foretage egentlige kausale slutninger. En alternativ forklaring på er, at forskellene beror på generations- eller aldersforskelle. En anden mulighed er, at de kvinder, der er blevet udsat for tvangssamlejer eller forsøg herpå, er kvinder, der i forvejen var de mest ængstelige. At et seksuelt overgreb i form af tvangssamleje eller forsøg herpå kan – og reelt skaber eller øger – angst hos en stor del af ofrene må imidlertid anses for uomtvisteligt vurderet ud fra foreliggende kliniske erfaringer m.v.

Typen af og formen for det tvangssamleje, som kvinderne har været udsat for, har betydelig sammenhæng med deres aktuelle angst. Kvinder, der har været udsat for partnervoldtægter o. lign., er betydeligt mere ængstelige end andre kvinder. Det gælder i særdeleshed, når tvangssamlejer begået af tidligere partnere/samleverer. Næsten halvdelen af disse kvinder (49 pct.) tænker ofte eller næsten hele tiden på risikoen for (på ny) at blive udsat for kriminelle overgreb, og det uanset om det er 5, 10 eller 15 år siden, overgrebet fandt sted. Selv når overgrebet ligger mere end 20 år tilbage i tiden, er der flere ængstelige kvinder i denne gruppe, end der er blandt de kvinder, der på et eller andet tidspunkt i deres liv har været udsat for et seksuelt overgreb fra en fremmed eller en bekendt. Hele eller dele af forklaringen kunne tænkes at være, at kvinder, der udsættes for partnervoldtægter er mere ressourcetsvage end kvinder der udsættes for overfaldsvoldtægter, men de nævnte forskelle eksisterer også, hvis man sammenligner kvinder med samme ressourcer.

Figur 12.6 tyder på, at i øvrigt ressourcestærke kvinder nemmere kan tackle konsekvenserne af at blive udsat for et seksuelt overgreb end kvinder, der indkomstmæssigt, uddannelsesmæssigt m.v. er ressourcemæssigt svagere stillet. Blandt de mest ressourcestærke ofre er det færre, der i deres nuværende livssituation i det daglige må kæmpe med kriminalitetsangst, end der er blandt dem, der aldrig

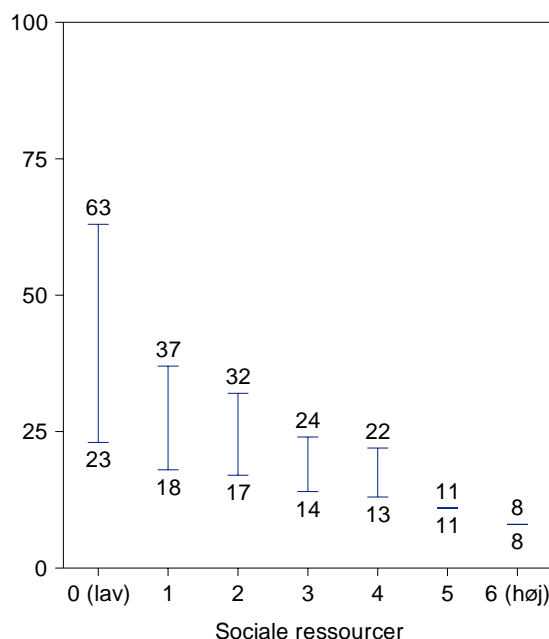
i deres voksenliv har været udsat for tvangssamleje eller forsøg herpå. Omvendt er hyppig angst situationen for halvdelen af de mindst ressourcestærke blandt de kvindelige ofre.

Figur 12.6. Andelen af kvinder udsat for tvangssamleje eller forsøg herpå, som næsten hele tiden eller ofte tænker på deres personlige risiko for at blive udsat for kriminalitet, set i forhold til et indeks for kvindernes sociale ressourcer.

Nu kunne denne sammenhæng jo tænkes alene at reflektere, at angst for kriminalitet som sådan har en stærk sammenhæng med, om man er udsat for kriminalitet. Man bør derfor i hvert fald se på angstniveauet hos kvinder, der har været udsat, og kvinder, der ikke har været udsat, i forhold til sociale ressourcer. Dette er gjort i figur 12.7. Denne figur viser, at for de mest ressourcestærke kvinder er der lige mange, der ofte eller næsten hele tiden går rundt og tænker på risikoen for at blive udsat for kriminalitet, uanset om man har været udsat for tvangssamleje eller forsøg herpå (8 pct.). Derefter øges afstanden mellem angstniveauet for udsatte og ikke-udsatte kvinder med fallende sociale ressourcer. For de relativt set mest ressource svage kvinder er der 23 pct. af de ikke-udsatte, der er bange, overfor tæt ved tre gange så mange af de udsatte, 63 pct.

Figur 12.7. Procent kvinder der næsten hele tiden eller ofte tænker på risikoen for at blive udsat for kriminalitet set i forhold til, om de har været udsat for tvangssamleje (øverste vandrette streg) eller ej (nederste vandrette streg) og sociale ressourcer.

12.7. Når gerningsmanden er en (eks)partner

Afslutningsvis kan der være grund til at opsummere og uddybe beskrivelsen for tvangssamlejer, der udøves af en nuværende eller tidligere partner. Der er flere blandt ofrene for denne end for andre former for overgreb, der efterfølgende har taget medicin/alkohol for at klare det. Overgrebenes fysiske karakter er endvidere gennemgående betydeligt alvorligere end ved andre former for (seksuelle) overgreb, bl.a. er der flere som har oplevet sig som værende i livsfare. Skam og hjælpeløshed m.v. betyder, at disse seksuelle overgreb til trods for deres gennemgående relativt høje alvorlighedsgrad sjældnere anmeldes til politiet, og i det hele taget oftere holdes skjult for omverdenen. Hvis vi gør det op i tvangssituationer, er tvungne samlejer eller forsøg herpå foretaget af en (eks)partner klart den mest udbredte form for ”voldtægt” i Danmark. Mere end tre ud af fire tvungne samlejer, som 18-70-årige kvinder har oplevet siden deres 16. år, er foretaget af – især tidligere – partnere. Omkring 2 pct. af 18-70-årige kvinder, der har levet i et parforhold, er blevet udsat for samleje gennem tvang eller forsøg herpå. Den forøgede angst, disse kvinder har, er velbegrunderet, forstået på den måde, at risikoen for på ny at blive udsat for et seksuelt overgreb er meget større, end når gerningsmanden ikke er en partner.

Vi skal her forsøge at vurdere tre hypoteser om ”partnervoldtægtens” kontekst, dvs. særlige karakteristika ved den relation, disse kvinder i øvrigt har haft til den mand, der har begået overgrebet, og ved denne mand som sådan.

Første hypotese: Den seksuelle tvang og vold er i almindelighed en del af og/eller kulminationen på generel tvangs- og voldsanvendelse over for partneren.

Tabel 12.6. Procent af tidligere partnere, der har fremsat forskellige former for trusler mv. over for de kvinder som disse tidligere partnere har udsat for henholdsvis tvangssamleje (eller forsøg) herpå eller anden form for vold.

<i>Har din tidligere partner...</i>	Tvangssamleje eller forsøg herpå af tidligere partner	Anden form for vold af tidligere partner
.. udsat dig for anden form for vold	86	100
.. truet med at slå dig ihjel	48	18
.. truet med at slå sig selv ihjel	36	26
.. skadet eller truet med at skade dine børn (hvis børn)	24	8
.. skadet eller truet med at skade én du holdt af	25	14
.. truet med at skade dig eller dine børn hvis du forlod ham	42	16
.. beskadiget eller ødelagt dine ejendele	56	25

De kvinder, der er blevet udsat for seksuel og/eller anden vold fra en nuværende eller tidligere partners side, er blevet udspurgt nærmere om denne partner. Da problematikken i langt overvejende grad drejer sig om en tidligere partner, skal vi fokusere på denne. I tabel 12.6 gives en oversigt over situationen for henholdsvis de kvinder, der har været udsat for seksuelle overgreb, og de kvinder, der har været udsat for anden vold – men ikke seksuelle overgreb – fra en tidligere partners side.

Det viser sig, at i langt de fleste tilfælde har kvinder, der har været udsat for seksuelle overgreb fra en tidligere partner, også været udsat for anden vold fra denne partners side (86 pct.). Næsten halvdelen er endvidere blevet truet med at blive slået ihjel, og mere end halvdelen har været udsat for, at den tidligere partner har beskadiget eller ødelagt deres ejendele. I mere end hvert tredje tilfælde har partneren truet med at slå sig selv ihjel. Hver fjerde har været udsat for, at ekspartneren har skadet eller truet én, kvinden holdt af, f.eks. en ny partner. Samme andel har oplevet, at ekspartneren har skadet eller truet med at skade kvindens eventuelle børn. 42 procent af de eks partnere, der har tvunget deres partner til samleje eller forsøgt sig hermed, har truet med at skade kvinden eller hendes børn, hvis hun forlod ham. Der er således tale om et ganske massivt mønster af andre former for vold og trusler om skadepåførelser af alvorlig karakter i de forhold, hvor en ekspartner har foretaget seksuelle overgreb.

Pr. definition har alle de kvinder, der har været udsat for anden form for vold end seksuelle overgreb selvfølgelig været udsat for vold (100 pct.). Men herudover kan man af tabel 12.6 se, at disse voldsramte kvinder ikke i tilnærmelsesvis samme omfang som de seksualvoldsramte kvinder har

været udsat for trusler og skader. Desværre indeholder undersøgelsen ikke oplysninger om ikke-voldsramte kvinders eks partnere og deres eventuelle truende adfærd m.v., men der kan være grund til at antage, at disse kvinder sjældnere end de kvinder, der har været udsat for vold, men ikke seksuel vold, af en eks partner, har haft eks partnere, som udøvet den form for overgreb, tabel 12.6 inkluderer.

Ovennævnte tese om, at seksuel tvang og vold i parforhold i almindelighed afspejler en generel tvangs- og voldsanvendelse over for partneren må siges at være blevet bekræftet.

Den anden hypotese kan formuleres på følgende måde: Tvangen og volden er typisk en del af et generelt og massivt mønster af magt-, kontrol- og undertrykkelsesadfærd over for partneren, en adfærd der også har psykiske og sociale dimensioner.

Tabel 12.7. Procent af tidligere partnere, der har praktiseret forskellige former for "undertrykkelsesadfærd" m.v. over for de kvinder, som af disse tidligere partnere er blevet udsat for henholdsvis tvangssamleje (eller forsøg herpå) og anden form for vold.

<i>Den tidligere partner..</i>	Tvangssamleje eller forsøg herpå af tidligere partner	Anden form for vold af tidligere partner
.. blev vred hvis du snakkede med andre mænd	78	56
.. prøvede at begrænse min kontakt med familie/venner	63	39
.. insisterede på at vide hvem jeg havde været sammen med	74	43
.. var konstant mistænksom over for om jeg havde været utro	67	40
.. fulgte efter mig eller holdt øje med, hvor jeg gik hen	49	28
.. kaldte mig navne, fornærmede mig	84	56

En meget stor del af de seksualvoldsramte kvinder har – ud over at have levet med en partner, der også på anden måde har været voldelig og truende – tillige levet under en form for psykisk og social undertrykkelse. Det har været hovedreglen snarere end undtagelsen, at deres partner blev vred, hvis kvinden snakkede med andre mænd; at han prøvede at begrænse hendes kontakt med familie og venner; at han insisterede på at vide, hvem hun var sammen med; at han var konstant mistænksom over for utroskab; at hun blev kaldt navne og nedværdiget på anden vis. Og i halvdelen af tilfældene har partneren fulgt efter kvinder og holdt øje med, hvor hun gik hen.

Også de kvinder, der har været udsat for anden vold end seksuel vold fra en eks partner, har oplevet disse former for kontrol, overvågning og nedværdigelser stor udstrækning. Det har dog for de fleste

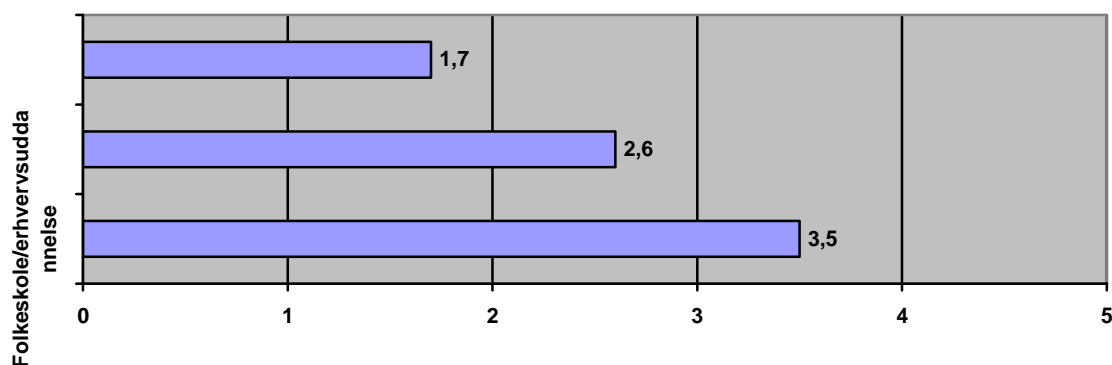
af de nævnte situationer i tabel 12.7 været mindre end halvdelen af disse kvinder, der har været udsat herfor.

Tesen om, at tvangen og volden på det seksuelle område typisk er en del af et generelt og massivt mønster af magt-, kontrol- og undertrykkelsesadfærd, må således også siges at være bekræftet.

Den tredje og sidste hypotese har følgende ordlyd: Tvangs-, kontrol- og voldsmønsteret bunder i mandens magtesløshed med hensyn til at klare konflikter på ”normal” (verbal) måde kombineret med mandens mangel på social status i andre sammenhænge og med betydelige personlige problemer.

IVAWS-undersøgelsen indeholder kun meget begrænsede muligheder for at udsige noget om gerningsmændenes baggrund og situation. Det er ikke dette, der har været formålet med undersøgelsen. Desuden er alle de i undersøgelsen foreliggende oplysninger – det gælder også de ovenstående – set gennem offerets briller. Med disse væsentlige forbehold kan det anføres, at de få foreliggende oplysninger i undersøgelsen peger i retning af, at der for gerningsmændene til ”partnervoldtægt” findes indikatorer, der peger i retning af en kraftig overrepræsentation af mænd med et personligt og socialt underskud. Deres uddannelsesniveau er relativt lavt og arbejdsløshedsniveauet relativt højt. Deres alkoholforbrug er gennemgående særdeles stort, og formentlig er der også en vis overrepræsentation af mænd, der bruger andre former for stoffer (forskellige former for medicin og/eller narkotika).

Figur 12.8. Procent kvinder med tidligere partnere, der har været udsat for fuldbyrdet tvangssamlige eller forsøg herpå af denne/disse set i forhold til kvindernes uddannelse.

Det synes således langt fra at være tilfældigt, hvilke (eks)partnere, der udsætter deres (eks)partnere for seksuelle overgreb og andre former for voldelige overgreb, trusler, kontrol, overvågning og skadepåførelser. Man kan tilføje, at om end alle kvinder med (eks)partnere løber en risiko for, at deres (eks)partnere optræder på denne måde, så er risikoen ikke lige stor for alle kvinder. Også her synes

graden af kvindens ressourcemæssige og sociale overskud/underskud at være en vigtig regulator for risikoen. Fx er risikoen for at blive udsat for et tvangssamleje fra en (eks)partner dobbelt så stor for kvinder med højst en folkeskoleuddannelse, eventuelt suppleret med en kort erhvervsuddannelse, som for en kvinde med en lang videregående uddannelse, jf. figur 12.8.⁶⁹

⁶⁹ Der er her alene set på kvinder, der tidligere har haft en partner. De sociale ressourcer eller den sociale kapital, om man vil, har betydning for såvel selve risikoen for at blive udsat for tvangssamleje eller forsøg herpå som for risikoen – hvis dette sker – for at det bliver fuldbyrdet. Blandt den gruppe, der har en lang videregående uddannelse, er det, jf. figur 12.8, 1,7 pct., der har været udsat for tvangssamleje eller forsøg herpå (heraf 41 pct. fuldbyrdet); for kvinder med gymnasieuddannelse eller en kort videregående uddannelse har 2,6 pct. været udsat (58 pct. fuldbyrdet) og for kvinder med en folkeskoleuddannelse eller en erhvervsuddannelse har 3,5 pct. været udsat (77 pct. fuldbyrdet).

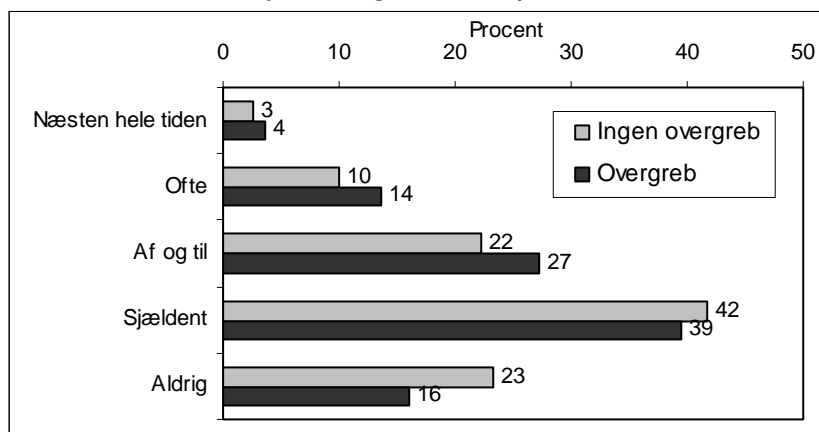
13. Utryghed og overgreb

Undersøgelsen omfatter fem spørgsmål, der kan belyse respondenternes følelse af utryghed og angst for kriminalitet. Fire spørgsmål angår respondentens oplevelse af utryghed ved færden alene i lokalområdet eller uden for dette i henholdsvis dagslys eller mørke. Det femte spørgsmål angår risikoen for at blive udsat for kriminalitet – om det er noget respondenterne tænker meget eller lidt på.

Der viser sig at være en statistisk signifikant sammenhæng mellem udsathed for overgreb (her alle de former, undersøgelsen angår) og alle de fem spørgsmål, således at kvinder, der har været udsat for overgreb, i højere grad end andre kvinder er utrygge eller ofte tænker på risikoen for at blive udsat for kriminalitet.

Dette er illustreret i figur 13.1, som viser, at forskellen på svarene mellem dem, der har været udsat for overgreb, og dem, der ikke har det, ikke er særlig stor, men dog klart systematiske. Det samme gælder svarende på spørgsmålene om utryghed.

Figur 13.1. Hvor ofte man tænker på risikoen for at blive udsat for kriminalitet fordelt efter, om man har været udsat for overgreb eller ej.

De spørgsmål, der angår utryghed ved at færdes udendørs, kan siges at være irrelevante i forhold til partnerovergreb, der som nævnt stort set altid foregår indendørs. Det skulle derfor ikke nødvendigvis afstedkomme en øget utryghed ved at færdes uden for i lokalområdet eller i andre områder. En analyse, hvor angst og utryghed relateres til udsathed for henholdsvis partnerovergreb og ikke-partnerovergreb, viser imidlertid ganske ensartede resultater: Ligegyldigt om man har været udsat for overgreb af en partner eller af en anden, er man alligevel lidt hyppigere end andre utryg i alle de situationer, der nævnes i undersøgelsen.

Det er derudover undersøgt, hvorvidt angst og utryghed i særlig grad er forbundet med de mere alvorlige former for overgreb. Analyserne viser, at der er en lidt stærkere sammenhæng mellem ud-

sathed for overgreb og angst og utryghed, når trusler og seksuelle chikanerier ikke inkluderes som overgreb, men forskellen er dog ikke særlig stor i forhold til de ovennævnte analyser.

Videre er der gennemført regressionsanalyser med henblik på at undersøge, hvorvidt utryghed og angst for kriminalitet er relateret til faktisk udsathed for overgreb, eller om det er andre forhold, der kan forklare den sammenhæng, der umiddelbart kan konstateres. Ud over oplysninger om udsathed for overgreb⁷⁰ indgår i regressionsanalysen også variable, der angår respondentens civilstand, forældreskab, uddannelse, indkomst og alder.

Utryghed og angst er målt på fire forskellige måder:

- Andelen, der hele tiden eller ofte tænker på risikoen for at blive udsat for kriminalitet
- Andelen, der hele tiden, ofte eller af og til tænker på risikoen for at blive udsat for kriminalitet
- Andelen, der ofte eller af og til er utryg ved at færdes alene ude i lokalområdet efter mørkets frembrud.
- Andelen, der ofte eller af og til er utryg ved at færdes alene uden for lokalområdet efter mørkets frembrud.

Det viser sig, at førstnævnte variabel – om hele tiden eller ofte at tænke på kriminalitetsrisikoen – er forbundet med respondentens indkomst og uddannelsesforhold og med, om respondenteren har været udsat for kriminalitet. Især personer med alene en folkeskoleuddannelse er angste for at blive udsat for kriminalitet, men også dem med en faglig uddannelse er mere angste end andre. Kvinder med høje indkomster er derimod mindre angste end andre kvinder. Har respondenteren været udsat for overgreb, øger også det sandsynligheden for, at respondenteren er angst for at blive udsat for kriminalitet. Alder, kvindernes samlivs- og forsørgelsessituation, som ellers er tæt forbundet med offerrisikoen, er derimod ikke er forbundet med angst for kriminalitet.

Analyserne vedrørende de tre øvrige variabler giver alle samme resultat, og resultatet ligner desuden ganske meget ovenstående. Det betyder, at kvinder med høje indkomster og høj uddannelse er mindre utrygge end andre kvinder – uanset om de har været udsat for et overgreb eller ej.⁷¹ Generelt set er dog de respondenter, der har været udsat for overgreb, mere utrygge end dem, der ikke har det. Der ses endvidere her, at også respondentens alder har en betydning, men omvendt den forventede: Det er således især de unge, der er utrygge, mens de ældre i mindre grad er det.

Disse resultater er langt hen ad vejen i overensstemmelse med det, der er fundet i andre undersøgelser, nemlig at utryghed er forbundet med offererfaringer, og at især de, der har en stor risiko for at

⁷⁰ Her alle former med undtagelse af seksuel chikane.

⁷¹ Analysen vedrørende utryghed ved at færdes alene efter mørke i lokalområdet inkluderer dog også en samlivs- og forsørgelsesvariabel i modellen, idet kvinder med børn, som indgår i et parforhold, alt andet lige er mindre utrygge end andre kvinder.

blive udsat for vold og andre overgreb, er utrygge.⁷² Det er således især de unge, der udsættes for overgreb, ligesom det som vist især er de mere ressourcetsvage kvinder, der udsættes for gentagne overgreb.

⁷² Flemming Balvig: *Mod et nyt kriminologisk samfundsbillede: At leve med kriminalitet*. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1990, s. 159.